

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

GELİR UZMANLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK
DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Emrah AĞIRÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Müslüm POLAT

Bingöl-2025

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANS BİLİM DALI

GELİR UZMANLARININ FİNANSAL
OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

Emrah AĞIRÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Müslüm POLAT

Bingöl-2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik ildirimi.....	I
Tez Kabul ve Onay.....	II
Önsöz.....	III
Özet.....	IV
Abstract.....	V
Kısaltmalar.....	VI
Tablolar Listesi.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANS VE FİNANSAL OKURYAZARLIK

1.1. TEMEL DÜZEYDE FİNANS BİLGİSİ	3
1.1.1. Finans Kavramı ve Gelişimi.....	3
1.1.2. Finansal Piyasalar.....	5
1.1.3. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması.....	6
1.1.4. Finansal Piyasa Araçları.....	8
1.1.5. Türkiye’de Finansal Kurumlar	13
1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE TANIMI	22
1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ	23
1.3.1. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile için Önemi.....	24
1.3.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Piyasalar ve Ekonomi İçin Önemi	24
1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞİMİ VE İHTİYAÇ DUYULMA NEDENLERİ	25
1.5. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖZELLİKLERİ	27
1.5.1. Parayı İyi Yönetmek	28
1.5.2. Finansal Sistemi Anlamak.....	28
1.5.3. Finansal Planlar Yapmak	29
1.5.4. İyi İletişim Kurabilmek	29

1.6. FİNANSAL OKURYAZARLIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	29
1.6.1. Sosyo / Demografik Özellikleri	30
1.6.2. Aile Geçmişi.....	30
1.6.3. Zenginlik ve Servet	30
1.6.4. Finansal Doyum	31
1.7. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL EĞİTİM	31
1.7.1. Finansal Eğitim Kavramı ve Finansal Eğitimin Önemi	31
1.7.2. Finansal Eğitimin Faydaları	33
1.7.3. Finansal Erişim	34
1.7.4. Finansal Bilgi	35
1.7.5. Finansal Tutum	36
1.7.6. Finansal Davranış.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

GELİR UZMANLIĞI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI

2.1. GELİR UZMANLIĞI MESLEĞİ.....	37
2.1.1. Gelir Uzmanlarının ve Gelir Uzman Yardımcılarının Görev ve Sorumlulukları.....	39
2.2. GELİR UZMANLIĞI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK İLİŞKİSİ....	42
2.3. TÜRKİYE'DE FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI	44
2.3.1. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yapılan Çalışmaları.....	45
2.3.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Yapılan Çalışmalar	45
2.3.3. Sermaye Piyasası Kurulunun çalışmaları.....	46
2.3.4. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER).....	46
2.3.5. Türkiye Ekonomi Bankası Tarafından Yapılan Çalışmalar	47
2.3.6. Merkez Bankası Tarafından Yapılan Çalışmalar	48
2.3.7. Borsa İstanbul (BIST) Tarafından Yapılan Çalışmalar.....	49
2.4. DÜNYA'DA YAPILAN FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI.....	49
2.4.1. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü Tarafından Yapılan Çalışmalar.....	50

2.4.2. Dünya Bankası Tarafından Yapılan Çalışmalar.....	51
2.4.3. Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Çalışmalar.....	52
2.4.4. Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu Tarafından Yapılan Çalışmalar.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	54
3.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	55
3.3. LİTERATÜR TARAMASI	56
3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜĞÜ	66
3.5. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	66
3.6. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR VE ANALİZLER.....	68
3.6.1. Demografik Bilgiler	69
3.6.2. Finansal Okuryazarlık Algısı ile İlgili Bulgular.....	70
SONUÇ, ÖNERİ VE TARTIŞMA.....	92
KAYNAKÇA	96
EK-1: ANKET FORMU	106
ÖZGEÇMİŞ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ETİK İZİN BELGESİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım Gelir Uzmanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma adlı çalışma Bingöl Üniversitesi Etik İzin Kurul Başkanlığı tarafından verilen 27.02.2024 tarih ve 146931 sayılı izni ile yapılmıştır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Gelir Uzmanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar olan süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

23/10/2025

Emrah AĞIRÇELİK

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Emrah AĞIRÇELİK tarafından hazırlanan “*Gelir Uzmanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma*” başlıklı bu çalışma, 11/11/2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *İşletme* Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Doç. Dr. Erdinç KOÇ	İmza:
Danışman	: Doç. Dr. Müslüm POLAT	İmza:
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Mesut ASLAN	İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../2025 tarih ve.....sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışma gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin tespiti ve demografik değişkenlerin, gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yaptığım çalışma süresince bilgisini, sabrını ve desteğini esirgemeyen, yüksek lisans ihtisasım boyunca bilgisinden bolca yararlandığım kıymetli danışmanım Sayın Doç. Dr. Müslüm POLAT' a teşekkürlerimi sunarım.

Gerek yüksek lisans ihtisasımı tamamlarken gerekse tez yazım sürecinde benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli eşim Fatma Nurdan AĞIRÇELİK'e, canım kızlarım Eslem Alya AĞIRÇELİK ve Beren Asya AĞIRÇELİK'e ve son olarak aramıza yeni katılan oğlum Akif Emre AĞIRÇELİK'e sonsuz sevgilerimi sunar, teşekkür ederim.

23/10/2025

Emrah AĞIRÇELİK

ÖZET

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Gelir Uzmanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma

Tezin Yazarı: Emrah AĞIRÇELİK

Danışman: Doç. Dr. Müslüm POLAT

Ana Bilim Dalı: İşletme

Bilim Dalı: Muhasebe ve Finans

Kabul Tarihi: 11/11/2025

Sayfa Sayısı: 13 (ön kısım) + 105 (tez) + 5 (ekler)

Finansal okuryazarlığın önemi, toplumdaki tüm bireyler ve topluluklar için giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de finansal okuryazarlığı arttırmak ve finansal eğitimleri yaygın hale getirmek amacıyla özellikle son dönemde çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Bu kapsamda yapılan bu çalışmada finansal sistemin önemli bir ayağını oluşturan verginin toplanmasında etkin bir role sahip Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı birimlerde görev alan Gelir Uzmanlarının finansal okuryazarlık seviyelerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı birimlerde çalışan Gelir Uzmanlarından 405 kişiye anket uygulanmıştır. Anketler “SPSS” istatistik programı ile analiz edilmiştir.

Çalışmanın demografik verileri incelendiğinde medeni durum, yaş, çocuk sayısı, gelir düzeyi ve eğitim düzeyi, finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı farklılıklar yaratmaktadır. Özellikle evli bireyler, 36-40 yaş grubu, yüksek gelir grupları ve yüksek lisans mezunları daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bunun yanında Cinsiyetin finansal okuryazarlık üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Gelir Uzmanlığı, Finansal Eğitim.

ABSTRACT

Bingöl University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: A Research on Financial Literacy Levels of Revenue Experts
Author: Emrah AĞIRÇELİK
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Müslüm POLAT
Department: Business
Sub-field: Accounting and Financing
Date: 11 November 2025
The importance of financial literacy is becoming increasingly important for all individuals and communities in society. As in many countries, various studies have recently been conducted in our country to increase financial literacy and promote financial education. In this context, this study aimed to measure the financial literacy levels of Revenue Specialists working in units affiliated with the Ministry of Treasury and Finance, who play an active role in tax collection, a crucial pillar of the financial system. For this purpose, a survey was administered to 405 Revenue Specialists working in units affiliated with the Ministry of Treasury and Finance. The surveys were analyzed using SPSS statistical software. When the demographic data in the study is examined, marital status, age, number of children, income level, and education level create significant differences in financial literacy levels. It was observed that married individuals, those aged 36-40, higher-income groups, and those with a master's degree have higher levels of financial literacy. Furthermore, gender was found to have no significant effect on financial literacy.
Keywords: Financial Literacy, Income Expertise, Financial Education.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AŞ	Anonim Şirket
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi
BIST	Borsa İstanbul
BTC	Bitcoin
CAPM	Sermaye Varlıkları Fiyatlandırma Modeli
EDFE	Avrupa Finansal Eğitim Veri Tabanı
FED	Amerikan Merkez Bankası
FLEC	Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu
FODER	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
FOYA	Finansal Okuryazarlık Anketi
FOYÖ	Finansal Okuryazarlık Ölçeği
IMF	Uluslararası Para Fonu
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEB	Türkiye Ekonomi Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TMSK	Türkiye Muhasebe Standardı Kurumu
TRA1	Erzurum Alt Bölgesi

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1: Anket Veri Setinin Genel Yapısı ve Normallik Testi.....	71
Tablo 3.2: Ölçek Veri Setinin Genel Yapısı ve Normallik Testi.....	72
Tablo 3.3: Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	73
Tablo 3.4: Cinsiyete Göre FOYA Grup İstatistikleri.....	73
Tablo 3.5: Cinsiyete Göre FOYA t-Testi.....	74
Tablo 3.6: Cinsiyete Göre FOYÖ Grup İstatistikleri.....	75
Tablo3.7: Cinsiyete Göre FOYÖ t-Testi.....	75
Tablo 3.8: Medeni Duruma Göre FOYA Grup İstatistikleri.....	76
Tablo 3.9: Medeni Duruma Göre FOYA t-Testi.....	77
Tablo 3.10: Medeni Duruma Göre FOYÖ Grup İstatistikleri.....	78
Tablo 3.11: Medeni Duruma Göre FOYÖ t-Testi.....	78
Tablo 3.12: Yaş Gruplarına Göre FOYA Grup İstatistikleri.....	79
Tablo 3.13: Yaş Gruplarına Göre FOYA Homojenlik Testi.....	80
Tablo 3.14: Yaş Gruplarına Göre FOYA Anova Testi.....	80
Tablo 3.15: Yaş Gruplarına Göre Post-Hoc (Games-Howell) Testi	81
Tablo 3.16: Gelir Düzeyine Göre FOYA Grup İstatistikleri.....	82
Tablo 3.17: Gelir Düzeyine Göre FOYA Homojenlik Testi.....	83
Tablo 3.18: Gelir Düzeyine Göre FOYA Anova Testi.....	83
Tablo 3.19: Gelir Düzeyine Göre FOYÖ Grup İstatistikleri.....	84
Tablo 3.20: Gelir Düzeyine Göre FOYÖ Homojenlik Testi.....	85
Tablo 3.21: Gelir Düzeyine Göre FOYÖ Anova Testi.....	85
Tablo 3.22: Gelir Düzeyine Göre Post-Hoc Testi Çoklu Karşılaştırma.....	86
Tablo 3.23: Eğitim Düzeyine Göre FOYA Grup İstatistikleri.....	87
Tablo 3.24: Eğitim Düzeyine Göre FOYA Homojenlik Testi.....	87
Tablo 3.25: Eğitim Düzeyine Göre FOYA Anova Testi.....	88
Tablo 3.26: Eğitim Düzeyine Göre FOYA Post-Hoc (Games-Howell) Testi	88
Tablo 3.27: Eğitim Düzeyine Göre FOYÖ Grup İstatistikleri.....	89
Tablo 3.28: Eğitim Düzeyine Göre FOYÖ Homojenlik Testi.....	90
Tablo 3.29: Eğitim Düzeyine Göre FOYÖ Anova Testi.....	90
Tablo 3.30: Eğitim Düzeyine Göre FOYÖ Post-Hoc(Games-Howell) Testi	90

GİRİŞ

Bireylerin hayatlarını sürdürmeleri ve ihtiyaçlarını karşılamaları adına bir gelir elde etmek ve bu gelire göre harcama yapmak önem arz etmektedir. Bu anlamda finans kavramı hakkında bilgi sahibi olmak ve finansal kararlarda bu bilgidan istifade etmek bireylerin yaşamına olumlu katkı sağlayacaktır.

Genel olarak finans kavramı; fon ihtiyacı halinde bu fonun gerekli kaynaklardan belirli şartlar altında sağlanması, sağlanan fonların etkin ve verimli kullanılmasıdır. Bireysel anlamda finans kavramını ifade edecek olursak; kişinin kendisi ve ailesi ile ilgili olarak bütçe yapma, sigorta işlemleri, kredi sağlama, yatırım yapma vb. gibi konularda alınacak kararlar ve davranışlar toplamıdır. Finansal bilgiye sahip olmak bireylere finansal özgürlük sağlayacağı gibi geleceğe de doğru kararlarla sağlam adımlar atmaları hususunda yardımcı olacaktır.

Finansal okuryazarlık, bireyin finansal konularda sahip olduğu bilgi ve deneyimi, planlı bir şekilde para yönetimi ve değerlendirme yetkinliği olarak tanımlanabilir. Finansal okuryazar bireyin öyle büyük yatırımcı ya da finans alanında uzmanlaşmış kişi olmalarına gerek yoktur. Harcamalarını planlı yapan, hesabını tutabilen, tasarruf edebilen ve bu tasarrufları yatırıma dönüştürebilen bireyler de birer finansal okuryazar birey olarak görülmektedir.

Bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin iyi olması yaşadıkları toplumu da etkilemektedir. Bu durumda finansal sistem daha sağlıklı çalışmaya başlayacaktır. Toplumdaki finansal okuryazarlık düzeyindeki artış refah düzeyini arttıracığı gibi finans sistemindeki işleyişi de kolaylaştıracaktır. Mesela finansal okuryazar bir bireyin tasarruflarını yastık altında tutmayıp borsada işlem yaptığını düşünelim. Bu yatırım kararı bireyin tasarruflarını enflasyona karşı korurken, borsada hissesi alınan firmanın da üretimine ve istihdamına olumlu katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla bu durum ülke ekonomisine olumlu yansıyacaktır. Hisse senedi alıp almama kararı ya da hangi hisse senedinin ne zaman ve ne kadar alınması gerektiği konularında karar verebilmek için temel ve teknik analiz yapabilecek düzeyde finansal okuryazarlık bilgisine ihtiyaç vardır.

Gelişmiş finansal piyasalardaki ekonomik durumlar, tüm finansal tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artmasının kendileri için olduğu kadar bulundukları

toplum için de yararlı olacağını göstermektedir. Bazen bir bütçe yapmak, yapılan bütçeyi hayata geçirmek ve devamlılığını sağlamak, borçları süresinde ödemek, istikrarlı tasarruf yapmak gibi davranışlar finansal okuryazarlık bilgisi gerektirirken; bazen de basit faiz ile bileşik faiz ve ya gerçek enflasyon ile nominal enflasyon oranları arasındaki fark gibi kavramları bilmek, faiz kararlarını ve işsizlik verilerini takip etmek, borsa verilerini yorumlamak vb. gibi davranışlar da finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirilir. Görüldüğü gibi finansal okuryazarlık, bilgi ve davranış bünyesinde barındıran bir kavramdır. Gelir düzeyine bakılmaksızın tüm tüketicileri ilgilendiren bir konudur.

Günümüzde bireylerin, temel seviyede finans kavramlarını anlamaları, temel ekonomik hesaplamalar ile bütçelemeyi yapabilmeleri, gelirin toplanmasından tüketilmesine kadar olan süreçte parayı doğru kullanmaları kaçınılmaz olmuştur. Çünkü finansal bilgi birey ve ailelerin hayatlarını idame ettirmelerinde, istenilen hayat seviyesine ulaşmalarında ve refah düzeyinin yükselmesinde önemli bir etkidir. Birey ve ailelerin finansal okuryazarlık düzeyleri basit sayılabilecek ekonomik kararlardan, sermaye piyasalarına katılıma kadar riskli ve önemli sayılabilecek ekonomik kararlara kadar etkisini göstermektedir.

Bu çalışmadaki amaç Hazine ve Maliye Bakanlığının bağlı kuruluşu olan Gelir İdaresi Başkanlığında görev alan gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık seviyelerinin tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada Gelir İdaresi Başkanlığında görev alan gelir uzmanlarını içine alan 405 kişiyle bir anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışma üç bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde finansal okuryazarlık kavramı ele alınmış; finansal okuryazarlığın tanımı, önemi ve eğitimi gibi konulara değinilmiştir. İkinci bölümde gelir uzmanlığı ve finansal okuryazarlık ilişkisi anlatılmıştır. Son bölümde ise çalışmanın metodolojisi ile bulgular açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANS VE FİNANSAL OKURYAZARLIK

1.1. TEMEL DÜZEYDE FİNANS BİLGİSİ

Temel düzeyde finans bilgisi, bireyin bütçe yönetimi, tasarruf, basit faiz, borç yönetimi ve temel finansal ürünler gibi konuları anlamasını ve günlük ekonomik kararlarında bilinçli davranmasını sağlayan bilgi düzeyini ifade eder.

1.1.1. Finans Kavramı ve Gelişimi

Bireylerin veya işletmelerin fon kaynağı arayıp bulduğu kaynağı etkin bir şekilde değerlendirerek araştırmalar yapması olarak ifade edilen finans kavramının ilk zamanlardan günümüzdeki haline nasıl dönüştüğü araştırmaların konusu olmuştur (Koçyiğit, 2014, s. 45-47).

Finans kavramı ilk olarak M.Ö. üç bin yıllarında Mezopotamya bölgesinde Sümerler ve Babillere ait kalıntıların incelenmesi ile ilkel sözleşme çeşitleri araştırılarak tespit edilmiştir. Mezopotamya'nın bereketli topraklarında yaşamış bu büyük medeniyetlerin olduğu dönemlerde finansın ana düşünceleri aydın kesim tarafından Akdeniz'in Doğusuna kadar ulaştırılmıştır. Roma krallığı zamanında bu sayede ticari olgular finansal gelişimin katkısı ile kolaylaşmış ve gelişimi hızlanmıştır.

Yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ekonomik genişlemeyi de tetiklemiştir. Yaşanan yenilikler genellikle uluslararası ticareti arttırmaya ve finansal riski azaltma yönünde olmuştur. Bu gelişmeler sayesinde ticaretin gelişimini engelleyen dini otoriterin etkisi azaltılmıştır. Atılan bu adımlar sayesinde finansal gelişmeler de artmıştır. Öyle ki İtalyan müteşebbisler işletmelerinin sayısını arttırmak ve ellerindeki işletmeleri büyütebilmek adına yeni finansal yöntemler geliştirmeye başlamışlardır. Bu gelişmelerin hepsi Avrupa da 500 yıllık finansal sistemin gelişimine öncülük etmiştir.

I. Dünya savaşını kazanan ülkelerin finansal işlemleri uluslararası finansal sistemde değişimlere imkân sunmuştur. I. Dünya savaşı sonrası ekonomik sistemlerde finansal kavramlarda geleneksel yöntemler yerine yeni yaklaşımlar ön plana çıkmıştır (Gündoğdu, 2016, s. 27-30).

1950 yıllarına gelmeden 1920 yıllarında çok sayıda yeni sayılabilecek endüstri ortaya çıkmış ve şirketlerin birleşme faaliyetleri önceki dönemlerdeki gibi hız kesmeden devam etmiştir. 1930 öncesi dönemde büyüme, fiyat hareketlilikleri görülürken 1930 sonlarına doğru kaynak kıtlıkları yaşanmıştır. 1929 yılında dünyanın büyük bölümünde hissedilen büyük buhran ile birlikte önceden önemsenmeyen konular ön plana çıkmıştır. Bu dönemden 2. Dünya Savaşı'nın bittiği döneme kadar olan süreçte işletmelerin finansal olarak iyileşmesi, sermaye yapılanması ve likidite kavramı öncelikli konular olmuştur.

1950 sonrasında modern finansın temellerini iki çalışma oluşturmuş ve finans biliminin bugünkü seviyesine ulaşmasında büyük katkı sağlamıştır. Bu iki çalışmadan biri 1952 yılında Markowitz'in temellendirdiği, risk ile getiri hususlarına ışık tutan portföy teorisi çalışması diğeri ise 1958 yılında Modigliani ve Miller'in işletme finansının modern temellerini attığı çalışmadır. Finans literatüründe bu iki çalışma modern finansın temel çalışmaları olarak bilinmektedir. Modern finans sisteminin en çok tercih edilen cebirsel modeli olan CAPM (Sermaye Varlıkları Fiyatlandırma Modeli), Markowitz'in (1952) portföy teorisi çalışmasının dönüşmesi ile oluşmuş ve çok sayıda araştırmacının katkısı ile 'Etkin Piyasa Hipotezi' finans teorisinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

90'lı yıllar ile birlikte globalleşmenin hız kazandığı ekonomide, hizmetin, ürünlerin ve sermayenin dünyada dolaşımı kolaylaşmış ve artmıştır. Bunların yanında paranın da uluslararası dolaşımının artması ile birlikte uluslararası finans hızlı bir dönüşüm yaşamış ve günümüz modern finansal sistemi oluşmuştur. Sermaye piyasasında varlıkların dolaşımında hızlı artış olmuş ve uluslararası direkt yatırımlar artmıştır. Bu durum yatırımcılar ve ülkeler için yeni pazarların ortaya çıkması ve kârlarını artırma imkanı oluştursa da dünya çapında ekonomilerin birbirine daha bağımlı hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. Birbirine daha bağımlı hale gelen ekonomiler global piyasaları olumsuzluklara karşı korumasız hale getirmiştir. Ülkenin birinde ortaya çıkan ekonomik olumsuzluk başka ülkelere de yansımış hatta daha büyük finansal olumsuzluklara neden olmuştur. Daha önceleri genellikle bölgesel boyutta yaşanan ekonomik ve finansal krizler uluslararası yaşamaya başlamıştır. 2020 yılında yaşanan pandemi ile büyük firmalar, ülkeler ve bütün küresel ekonomi,

tedarik zincirinde oluşan aksamalarla birlikte bağımlı ekonominin etkilerini derinden hissetmiştir (Yeldan, 2021, s. 22-35).

21. yüzyılın ilk önemli ve büyük finansal olayı 2008 yılında Amerika’da başlamıştır. Bu finansal kriz önce Mortgage (konut alma sistemi) piyasasında başlayıp birçok sektöre yayılan ve daha sonra birçok ülkeyi etkisi altına alıp küresel bir sorun haline dönüşmüştür. Bu finansal kriz ile beraber varlık fiyatlarındaki gereksiz büyümenin ne kadar tehlikeli olduğu anlaşılmıştır. Finansal krizin ABD’de başlayıp diğer ülkelerde hızla yayılması ve bu ülkelere ABD’den daha çok zararının olması, finans piyasalarının ne derece küreselleştiğini ve birbirleriyle ne kadar bağlantılı olduğunu bize göstermiştir. Yaşanan bu krizle ülkelerdeki merkez bankalarının uyguladıkları para ve maliye politikası araçlarının önemi anlaşılmış, krizlerle mücadele de merkez bankalarının aktif bir rol alması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Gündoğdu, 2018, s. 3-12).

1.1.2. Finansal Piyasalar

Piyasayı; arz ve talebin yani alıcı ile satıcının karşılaştığı ve irtibat halinde oldukları ortam şeklinde ifade edilebiliriz ((İMKB), 1998, s. 1). Diğer bir ifadeyle; piyasalar emtianın paraya ve paranın emtiaya çevrildiği yer olarak tanımlanabilir. Piyasaları reel piyasalar ile finansal (mali) piyasalar olarak 2’ye ayırmak mümkündür. Reel Piyasa ürün ve üretim bileşenleriyle üretilmiş mal / hizmetlerin alınıp satıldığı piyasalardır. Değerli evrak niteliğinde olan finansal kalemlerin alınıp satıldığı ya da takas edildiği piyasalar da finansal piyasalardır. Bu piyasada fon eksikliği olanlar, fon fazlalığı olanlardan bu fonları alabilir. Tasarruf edenler kar elde etmek için farklı yatırım kalemleri satın almayı düşünebilirler. Fon eksikliği olan birey ve firmalar da gerekli fon ihtiyaçlarını en ucuz maliyetle elde etmek isteyeceklerdir. Bu durumda finans piyasaları, alıcı ve satıcı için uygun şartların gerçekleşmesine yardımcı olacaktır (Aydın, 2013, s. 4).

Finans piyasaları, ticari çerçeveden bakıldığında bireylere ve kurumlara finansman oluşturmak gibi değerli bir faaliyeti gerçekleştirse de, asıl fonksiyonları; fon fazlalığı olandan, fon eksikliği olana bu fonların akışını sağlamak, alım satımı yapılan bu fonlara likidite kazandırmak ve fiyatını belirlemektir (Ceylan ve Korkmaz, 2004, s. 7).

1.1.3. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması

Finans piyasaları, değişik kıstaslara göre değişik şekillerde gruplandırılabilir. Bu ölçütler finansal varlığın niteliğine göre, finansal varlığın süresine göre (para piyasaları ve sermaye piyasaları), finansal varlığın ilk kez alınıp satılmasına göre (birincil piyasalar ve ikincil piyasalar), ödemelerin hemen ya da daha sonra yapılıp yapılmamasına göre ve son olarak piyasaların örgütlenme biçimlerine göre (örgütlenmiş piyasalar ve örgütlenmemiş piyasalar) yapılabilir.

1.1.3.1. Finansal Varlığın Niteliğine Göre Piyasalar

Borç piyasası ve ortaklık piyasası ayrımının söz konusu olduğu sınıflandırmadır. Borçlanma kalemlerinin alınıp satıldığı piyasa borç piyasasıdır. Ortaklık piyasası ise bireylere ya da kurumlara ortaklık hakkının sağlandığı ve buna ilişkin finansal varlıkların işlem gördüğü piyasalardır (Aydın N. , 2013, s. 6-9).

1.1.3.2. Finansal Varlığın Süresine Göre Piyasalar

Finans piyasalarının sınıflandırılmasında diğer önemli ölçüm, piyasada işlem gören menkul değerlerin vade yapısıdır. Kısa vadeli borçlanma kalemlerinin alınıp satıldığı finans piyasaları para piyasası olarak ifade edilirken, uzun vadeli borçlanma araçlarının işleminin görüldüğü piyasalar sermaye piyasası şeklinde sınıflandırılır. Para piyasalarının temel özelliği, kısa vadeli fonların alım satımına dayanmasıdır. Bu piyasada işlem gören fonların vadesi genellikle bir yıldan daha kısadır (Mışkın ve Eakıns, 2012, s. 20).

1.1.3.3. Finansal Varlığın İlk Kez Alınıp Satılmasına Göre Piyasalar

Finans varlıklarının ilk defa alınıp satılmasına esasına dayalı olarak birincil ve ikincil piyasa olarak sınıflandırılmaktadır. Tasarruf sahiplerinin şirketler tarafından çıkarılan menkul değerleri ilk kez satın aldığı dolayısı ile bu şirketlerle ilk kez karşılaştığı piyasalara birincil piyasalar denir. Bu piyasalarda gerçekleşen işlemlere en önemli katkıyı sağlayan finansal kurumlar yatırım bankalarıdır. Burada bankalar, çıkarılan menkul kıymetler için firmalara fiyat garantisi verirler. Bankalar aynı zamanda çıkarılan menkul kıymetin hepsini talep edenlere satmayı, satılamaması durumunda da kendileri satın almayı kabul etmektedirler (Mışkın ve Eakıns, 2012, s. 24-25).

İkincil piyasa, menkul değerleri satın alanın bu varlıkları yeniden nakde dönüştürebildikleri piyasalardır. Dolayısıyla ikincil piyasalardaki temel fonksiyon yatırımcının elinde bulundurduğu menkul kıymetlerin yeniden alım satımını mümkün kılıp likidite kazandırmaktır. İkincil piyasalar, menkul kıymetlerin hem satışını kolaylaştırıp hem de bu varlıkların hızlı satışını sağlayarak birincil piyasalarda oluşan talebi pozitif etkiler. Bunun yanı sıra, birincil piyasalarda ihraç edilen menkul değerlerin fiyatı ikincil piyasada belirlenir. Böylece ikincil piyasadaki fiyat artış ve azalışları birincil piyasayı da etkilemesi mümkündür (Mışkın ve Eakins, 2012, s. 18-19).

1.1.3.4. Ödemelerin Hemen ya da Gelecekte Yapılmasına Göre Piyasalar

Alternatif bir gruplandırmaya göre de işlemlerin anlık yapıldığı piyasa spot piyasa olarak nitelendirilirken, işlemlerin gelecekteki bir zamanda tamamlandığı piyasa türü vadeli piyasa şeklinde tanımlanır. Bu kapsamda spot piyasa, alım ve satımın ilgili günün geçerli fiyatlarıyla ve o anda gerçekleştiği piyasalardır. Örneğin menkul kıymet borsasında yapılan işlemler spot piyasada gerçekleşmektedir. Sözleşmenin şimdi, alım ve satımın ise ileriki bir tarihte yapıldığı piyasalar da vadeli işlem piyasasıdır. Bu piyasalara ülkemizdeki Vadeli İşlem Piyasaları ve Opsiyon Borsaları örnek gösterilebilir (Günel, 2006, s. 19).

1.1.3.5. Örgütlenme Durumuna Göre Piyasalar

Bu piyasa türünde de piyasalar ikiye ayrılır. Bunlar organize ve organize olmayan (Tezgâh-üstü) piyasalardır. İkincil piyasada yapılan işlemlerinin büyük bir çoğunluğunun gerçekleştiği organize piyasalar iş ve işlemlerin fiziki mekânda yapıldığı piyasalardır. Tezgâh-üstü piyasalarda da bir iletişim ağı mevcut olup, fiziki bir mekâna sahip değildir. Burada yapılan işlemler bir iletişim kanalıyla gerçekleştirilmektedir. Bu piyasalarda işlem gören finansal ürünler, borsada alım satımı gerçekleşmeyen, finansal araçlar ile yatırımcılar arasında yapılmaktadır. Dolayısıyla bu piyasadaki finansal ürünler, talep edenlerin gereksinimlerine göre şekil alan finansal ürünlerdir. Bu piyasalardaki durum borsa indeksinin performansına, döviz kurları, faiz oranları gibi faktörlere bağlı olarak değişmektedir (Günel, 2006, s. 19).

1.1.3.6. Ulusal ve Uluslararası Piyasalar

Finansal piyasaların gruplandırılmasında işlemlerin yapıldığı bölgeye göre de bir ayırım yapılır. Bu kıstasa göre piyasalar ulusal piyasa ile uluslararası piyasa şeklinde bölümlendirilebilir. Finansal değerlerdeki değişimin ulusal ya da uluslararası olarak sınıflandırılması, alım satıma taraf olanların durumuna göre değişiklik göstermektedir. Yatırımcılar ile finansal kurumların ülkelerinin aynı olması durumunda işlemler ulusal piyasada gerçekleşmiş olurken, tarafların ülkelerinin farklı olması durumunda işlemler uluslararası piyasalar olarak nitelendirilmektedir. (Yalçiner, 2008, s. 4).

Uluslararası finansal piyasalar, farklı sebeplerle başka ülke finans piyasalarından finansman sağlamayı amaçlayan birey ya da kuruluşlarla, tasarruflarını yine farklı sebeplerle başka ülkelerde değerlendirmek isteyen birey ve işletmelerin, diğer bir deyişle fon ihtiyacı olup bunları isteyenlerle fon fazlası olup bunları sunanların karşılaştığı piyasa olarak ifade edilmektedir. Uluslararası finans piyasalarının temel fonksiyonu, ülkeler arası fon akımlarına imkân sunması, farklı ülkelere gelen finansal işlemlerin gerçekleştirilmesidir (Akyüz, 1993, s. 11).

1.1.4. Finansal Piyasa Araçları

Finansal piyasalar para piyasası ile sermaye piyasalarından oluşmaktadır. Para piyasası ve sermaye piyasası araçları finansal piyasa araçlarını oluşturur. Para piyasası kısa vadeli menkul değerlerin alınıp satıldığı piyasalar olarak ifade edilirken, Sermaye piyasası uzun vadeli menkul değerlerin işlem gördüğü piyasalardır.

1.1.4.1. Para Piyasası Araçları

Para piyasasındaki değerlerin vadesi en fazla 1 yıldır. Para piyasasında fiyat dalgalanmaları çok olmadığı için yatırımcılar açısından risk düşük olabilmektedir. Bazı para piyasası araçlarını şu şekilde sıralayabiliriz; Hazine bonosu, banka mevduat sertifikası, repo (geri alım anlaşması), finansman bonosu ve son olarak varlığa dayalı menkul kıymetler.

1.1.4.1.1. Hazine Bonosu

Bu para piyasası kalemi bir yıldan az vadeli (kısa vadeli) borçlanma aracıdır. Hazine bonosu devletlerin kısa süreli borçlanma gereksinimini gidermek için çıkarılan bir para piyasası aracıdır. Vatandaşlar için ise, daha sağlam yatırım düşüncesiyle varlıklarını güvence altına aldığı ve sabit getiri maksadıyla tercih edilmektedir. Devlete

ait bir borç olarak hazine bonosunun ödenmemesi durumu yoktur. Dolayısıyla risk de yoktur. Bundan ötürü hazine bonoları repo (geri alım anlaşması) işlemlerinde çokça kullanılmakta ve kamu kuruluşları ile bankalarda güvence olarak tutulmaktadır (Aslan ve Terzi, 2013, s. 8).

1.1.4.1.2. Mevduat Sertifikası

Mevduat sertifikası, bankaya vadeli olarak yatırılan mevduatın, sertifikada belirtilen bir kişiye, hamiline ya da emrine ödeneceğine dair taahhüdü içeren bir para piyasası aracıdır. Bu sertifikalar özünde vadeli mevduat hesabını temsil niteliğindeki senetlerdir. Bireyler bankaya yatırdıkları mevduata karşılık hesap cüzdanı değil mevduat sertifikası alırlar. Mevduatlar minimum otuz gün olması şartıyla genellikle uzun vadeli. Mevduat sertifikasının devredilebilir olması en ayırt edici özelliğidir. Bireyler, vadesi gelmeden senetleri paraya çevirebilmektedir. Bu sayede vadesiz mevduat hesabının sağladığı fonları kolay şekilde transfer edebilirken diğer yandan vadeli mevduat hesabının kazandırdığı faiz getirisinden de aynı anda yararlanabilmektedirler (Çelebican, 1976, s. 274-275).

1.1.4.1.3. Finansman Bonosu

Finansman bonusu büyük ölçekli şirketler ve bankalar tarafından kısa vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere ihraç edilen borçlanma araçlarıdır. Özellikleri itibarıyla emre yazılı senet ile kısa vadeli tahvile benzetilebilir. Ülkemizde 1987 yılından beri kullanılmaktadır. Bu finansal araçta borç alan ve borç veren olmak üzere iki taraf yer alır. Bu durum finansman bonosuna borç senedi olma özelliği kazandırmaktadır. Finansman bonosunu alan taraf olan şirketler ya da bankalar senet üzerindeki bedeli vade sonuna kadar ödünç verene ödeme yapmayı kabul ederler. Finansman bonosunu gerçek kişiler ile tüzel kişilikler düzenleyemezler. Ödünç veren olarak gerçek kişiler ile tüzel kişilikler, iskonto esasıyla satın aldıkları senedi bir üçüncü tarafa devredebilir veya vade sonunda borçluya sunarak ödeme talep edebilir. Bu bonolar iskontolu olarak satılmakta ve menkul değer özelliği taşıdığından en çok 1 yıl vade olacak şekilde emre yazılı ya da hamiline yazılı olmak şartıyla düzenlenebilmektedirler (Parasız, 2009, s. 89).

1.1.4.1.4. Geri Satın Alım Anlaşması (REPO)

Repo, kısa vadeli bir menkul kıymetin, işlemin karşı tarafa satılması ve aynı anda, önceden belirlenmiş bir tarih ve fiyatla geri alınacağına dair taahhüdü içeren geri alım anlaşmasıdır. Swap piyasasına alternatif durumdadır. Reponun ayırt edici işlevi likit olmasının yanında menkul değer elde etmek amacıyla kullanılmasıdır. Diğer piyasaların likit olmalarını teşvik edip piyasaları birbirine daha bağlı hale getirir. Repo piyasası giderek büyümektedir. Bunun nedeni burada gerçekleşen işlemlerin güvenilir olması ve kısa vade de nakit ihtiyaçlarına kolaylıkla cevap vermesidir. Repoda vade 1 ile 91 gün arasında gerçekleşir (Aslan, 1995, s. 17-18).

1.1.4.1.6. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler

Varlığa dayalı menkul kıymetler, yenilikçi bir finansman yöntemi olarak, kurumların senet veya teminata dayalı alacaklarını karşılık göstererek ihraç ettikleri finansal araçlardır. Sabit bir faiz oranına sahip olan bu menkul kıymetler, vadesi gelmeden önce nakde çevrilebilme imkânı sağlamaktadır. Varlığa dayalı menkul kıymet ihraç edenler arasında anonim şirketler, finans ortaklıkları, finansal kiralama şirketleri, bankalar ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri yer alabilmektedir. Banka dışında ihraç edenlerden banka garantisi istenmektedir (Parasız, 2007, s. 312).

1.1.4.2. Sermaye Piyasası Araçları

Sermaye piyasası araçlarını menkul kıymetler ile diğer sermaye piyasası araçları şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Menkul kıymetler ortaklık oluşturan ve alacak hakkı doğuran, şekil koşulları kurullarca belirlenmesi gereken, dönem itibarıyla sahibine gelir oluşturan, hamiline de nama da yazılabilen kıymetli senetlerdir. Menkul kıymetler çok olmakla beraber hisse senedi, tahviller, kâr ve zarar ortaklığı belgeleri en önemli sermaye piyasası araçlarıdır (Tunalı, 2020, s. 139-140).

1.1.4.2.1. Hisse Senedi

Hisse senedi, anonim şirketlerce, özel kanunlarla kurulmuş kamu kurumları ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerce yasal şekil şartlarına uygun olarak ihraç edilen ve ortaklık sermayesindeki pay sahipliğiyle temsil edilen menkul değerlerdir. Bu menkul kıymet sahiplerinin, sermaye ortaklığı sonucunda elde edilmiş bazı haklar vardır. Bu haklar, temettü hakları, ortaklık hakları, bilgi alma hakkı, yönetime katılma hakları gibi çeşitli hakları kapsamaktadır. Bu senetler sermayesi eşit

paylara bölünmüş değeri temsil edecek şekilde, ilgili şirkete hisse sahipliği rolü kazandırmaktadır. Hisse yatırımcıları hisse senedi olarak hisse ihraç eden şirkete ortak olurlar. Bunun yanında hisse sahipleri ortağı oldukları şirketin faaliyetleriyle alakalı tüm kar ve riskleri de üstlenmiş olurlar.

Hisse senetleri hem birincil piyasada hem de ikincil piyasalarda işlem görmektedir. Birincil piyasalarda hisse ihraç eden şirketler fon ihtiyaçlarını karşılamak için hisse senetlerini doğrudan yatırımcıyla buluştururken ikincil piyasalarda ise hisse senedi alanlar evvelden aldıkları hisseleri firmaya finansman sağlamak maksadıyla alıp satarlar (Günel, 2006, s. 27).

1.1.4.2.2. Tahvil

Tahvil, devletin ya da kurumsal işletmelerin finansman ihtiyacını karşılamak için piyasaya sürdükleri borçlanma aracıdır. Ülkemizde en fazla devlet tarafından kamu giderlerini finanse etmek maksadıyla piyasaya sürülen tahviller bulunmaktadır. Tahvil ihracı yapan kurum ve kuruluş için uzun vadeli bir alacak özelliği taşıırken tahvil hamiline işletmeye temin edilen sermaye yabancı kaynaklı sermaye olarak tanımlanmaktadır. Tahvili elinde bulunduranın, tahvil ihraç eden işletmenin bilançosundaki alacağının dışında başkaca bir hakkı yoktur. Bunun yanında, karlılık bakımından da herhangi bir risk barındırmaz. Faiz ödemelerini tahsil eden tahvili elinde bulunduran kurum sonradan şirket nezdinde başka hak iddiasında bulunamazlar. Tahvilden kaynaklı aralarındaki bu ilişki vade gününden sonra biter. Tahvili elinde bulunduran kurum bakımından risk oluşturan durum, borçlunun hiç ödeme yapamama durumuna düşmesi durumunda ortaya çıkar. Bu halde de tahvili elinde bulunduran kurum hukuki süreçle alacaklarını tahsil yoluna gitmektedir.

Ülkemizde tahvil ihraç edip finansman sağlayan firma oldukça az kalmaktadır. Tahvili genellikle devlet ihraç etmektedir. Bu sebeple tahvilden kasıt genel olarak devlet tahvilidir (Kılıç, 2014, s. 309).

1.1.4.2.3. Kar ve Zarar Ortaklığı Belgeleri

A.Ş. tarafından finansal ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla kar/zarar dâhil olmak üzere, yatırımcı kurum ve kuruluşlara satışının yapılması için çıkarılan değerli evraklardır. Bu ortaklık belgelerinin satışındaki niyet, menkul değer piyasalarında işlem yapılan finansal enstrümanların türünü arttırmaktır. Bu belgeler ortaklık hakkı

kazandırması yönüyle hisse senetleriyle benzerlik gösterirken, şirket yönetiminde oy hakkı vermediği için hisse senedinden ayrılırlar. Hisse senedine göre farklılık gösterdiği bir diğer nokta ise vadeli olmalarıdır. Vadeleri 1 yıl ile 7 yıl arasında olup, vade gününde bu belgeyi elinde bulunduranlara ödemeler yapılmaktadır. Halka arz edilenler ve edilmeyenler olarak satılabilirler. Halka arz edilen belgelerin hamiline, halka arz edilmeden satılmak istenen belgelerin ise nama yazılı olması gerekmektedir. Bu belgelerin özellikleri, Sermaye Piyasası Kurulu'nun iznine tabi olup kurul tarafından belirlenmektedir. (Kılıç, 2014, s. 318).

1.1.4.3. Forex Piyasası

Forex piyasası bir ülke parasının başka bir ülkenin parasıyla alım-satım işlemlerinin gerçekleştirildiği bir piyasadır. Birde 'Marjlı Forex' işlemi vardır. Bu da sözleşmeye dayanarak bir bankanın, müşterisine gösterdiği teminat ile belli bir orana kadar döviz alış ve satışına olanak tanıyan işlemdir (Samar, 2018, s. 183).

1980 sonrası teknolojik ilerlemeler, özellikle bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler, finansal piyasalarda önemli bir dönüşüm sağlamış; bireylerin geleneksel yöntemlerden uzaklaşarak yeni finansal yöntemlerin geliştirilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Apak ve Uyar, 2011, s. 4).

Yatırımcılara yüksek kazanç imkânı sunan ve bu yönüyle dikkat çeken forex kaldıraçlı alış satış işlemleri olarak bilinir. Ayrıca, bu piyasada yer ve zaman kısıtlamaları olmaksızın, elektronik ortamda hızlı ve kullanıcı dostu bir iletişim imkânı sağlanmaktadır. Bu piyasada en sık işlem gören parite, Euro/Dolar paritesidir. Döviz işlemlerinin yanında altın, gümüş, petrol, değerli metaller ve farklı borsa endeksleri de bu piyasada işlem görmektedir (Yaslıdağ, 2014, s. 15-22).

1.1.4.4. Kripto Para Piyasası

Günümüz dünyasında, ekonomi ile sosyal faaliyet alanlarındaki değişimler, teknolojiye gelişmeler sayesinde ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmelerle beraber değişen bilişim teknolojisi, klasik iş modellerinin yanında fon akım yöntemlerini de değiştirmiştir. Önceleri fiziki olarak gerçekleştirilen para transferleri günümüzde hesaptan hesaba EFT ya da havale olarak aktarılabilir duruma gelmiştir. Fiziksel emtia para, zamanla soyutlaşarak önce dijital para, ardından sanal para ve nihayetinde kripto para formuna dönüşmüştür. Elektronik ortamda ve aracı kurumlar olmaksızın

gerçekleştirilen işlemlerin artmasıyla işlem maliyetleri azalmış ve kripto para, cazip bir yatırım aracı haline gelmiştir. Günümüz itibarıyla 22.000'den fazla kripto para türü vardır. Kripto para, çok fazla gelir sağlamasıyla beraber yüksek oynaklığı nedeniyle riskli yatırım araçları olarak da görülmektedir. Çok risk çok getiri mantığıyla sadece getirisine bakarak yatırım yapmak yatırımcıları yanıltabilmektedir (Yıldırım, 2019, s. 266).

Kripto paranın merkezi otoritelerden bağımsız yapısı ve kimlik bilgilerindeki gizlilik, bu sistemde kayıt dışı ve yasa dışı işlemleri elverişli hale getirebilmesinin yanında gizli işlemlerden toplanan gelirlerin vergi dışı bırakılmasına yol açmaktadır. Bu piyasaya olan talep arttıkça, az sayıda arzda bulunan kripto emtianın fiyatı artmakta; bu değer artışı, yatırımcıların daha fazla kripto para talebinde bulunmasına neden olmakta ve bu durum kripto emtianın fiyatında fazlaca bir artışa sebep olmaktadır. (Çakırer, 2019, s. 133-134).

Kripto paralar arasında en tanınmış olanlardan biri, 2008'de Satoshi Nakamoto'nun bir kapalı e-posta grubuna gönderilerek ortaya çıkan Bitcoin'dir (BTC). 2009'da da ilk defa Bitcoin'e ait yazılım kamuoyuyla paylaşılmıştır. (Aslantaş, 2016, s. 354).

1.1.5. Türkiye'de Finansal Kurumlar

Türkiye'de Sermaye Piyasası Kurulu tarafından sermaye piyasasında faaliyet gösteren kurumlar belirlenmiştir. Bu kurumlar; Borsa İstanbul (BİST), İstanbul Altın Borsası, Merkezi Kayıt Kuruluşu, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB), aracı kuruluşlar, Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (TAKASBANK), yatırım ortaklıkları, halka açık şirketler, yatırım fonları, portföy yönetimi şirketleri, gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve yatırım danışmanlığı şirketlerini kapsamaktadır. (Korkmaz ve Ceylan, 2012, s. 78).

Finansal sistem, para yaratıcı kurumlar, ekonomik işleyiş açısından diğer finansal kurumlara kıyasla daha kritik bir rol oynar ve genellikle daha yüksek bir yapıya sahiptir. Türkiye'de finansal açıdan finansal kuruluşlar arasında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, katılım bankaları ve ticari şirketler yer almaktadır. Buna karşılık, borsalar, vadeli işlemler ve opsiyon piyasaları, sigorta şirketleri, kolektif yatırım şirketleri ve finans şirketleri ise para oluşturma fonksiyonuna sahip olmayan finansal kurumlardır.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (MB), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), bu kurumları düzenleyen ve denetleyen kuruluşlar arasında yer almaktadır. Genel olarak ekonomi ve para politikasının belirlenmesinde Hazine ve Merkez Bankası en önemli aktördür. Kanunla getirilen yetkiler kapsamında, bankacılıkla ilgili düzenleme/denetim faaliyetleri BDDK eliyle yürütülür. Birikim yapanların haklarını ve menfaatlerini korumak için, mevduat ile katılım fonları sigortalanması görevi, Türkiye'de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından yerine getirilmektedir.

SPK, sermaye piyasalarının güvenli, şeffaf ve istikrarlı bir şekilde işleyişini temin ederken, yatırımcıların hak ve çıkarlarını koruyarak, piyasada kullanılan finansal enstrümanlar ile bu piyasada faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlara yönelik düzenlemeleri oluşturur. (Aydın vd., 2013, s. 12).

1.1.5.1. Para Yaratan Finansal Kurumlar

Fon arzlarının ve taleplerinin karşı karşıya geldiği ve yüksek oranda alım/satım gücü oluşturan kurumlar para yaratan finansal kurumlar olarak ifade edilir. Küçük tasarrufların toplanarak kullanılabilir hale gelmesini sağlayarak bireylere, şirketlere devlete ve başka finansal kurumlara, bu toplanan paralarla fon sunarlar. Türkiye’de; Ticari bankalar, Katılım bankaları ve Merkez Bankası para yaratan finansal kurumlardır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007, s. 161).

1.1.5.1.1. Ticari Bankalar

Sermaye sağlama, para sunma, kredi sağlama, yatırım fikirleri, hizmet görme gibi alanlarda faaliyet sunan ve fon fazlalığı bulunan birey ve kurumlarla fona ihtiyaç duyan birey ve kurumları buluşturarak, fon akışı çalışmasına katkı sunan kurumlara banka denir. Birçok yerdeki gibi Ülkemizde de mevduatları bir araya getiren etkin kurum bu bankalardır. Temel hedefleri kar sağlamak olan bu kurumlar kar amacı güden başka kurumlarla bu anlamda birbirine benzerler. Sermaye piyasasının iyi olduğu yerlerde her bir bireyin birikimlerini yatırıp değerlendirebileceği çok sayıda banka bulunur. Ticari bankalar, başka aracılık yapan kuruluşlara kıyasla daha türev hale getirilmiş aktif ve pasif yapılarıyla öne çıkar. Bu sayede ticari bankalar, diğer aracı kurumlar karşısında gücünü arttırmaktadır (Geylan, 1985, s. 16-17).

Merkez Bankasıyla beraber hareket eden ticari banalar ekonomiyle ilgili politikalara katkı sağlarlar. Bu ticari kurumların işleyişinden gerçek ve tüzel kişilerin yanında devlette fayda sağlamaktadır (Gökmen, 2009, s. 1-5).

1.1.5.1.2. Katılım Bankacılığı

Ülkemizde bu kapsamdaki banka uygulamaları ilk olarak özel finans kuruluşları tarafından başlatılmıştır. 1983 yılında 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle hukuki alt yapısı oluşturulmuştur. Daha sonra ülkemizde ilk özel finans kurumu olan Albaraka Türk 1984 yılında faaliyete başlamıştır. Özel finans kuruluşları olarak çalışmalarını devam ettiren bu banka kurumları birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Ulusal alanda yasal düzenlemeler ve önyargılı yaklaşımlardan kaynaklı sorunlarla karşılaşırken, devletlerarası arenada isimlendirmedeki farklı algıdan kaynaklı sorunlarla karşılaşmıştır (Yahşi, 2014, s. 12-14).

Katılım bankacılığının işleyiş mekanizması, bankacılık sisteminin temel fonksiyonları olan fon toplama, fon kullandırma ve genel bankacılık hizmetleri faaliyetlerinden oluşmaktadır. Bu çalışma sisteminin yanı sıra katılım bankaları faaliyetlerini ifa ederken kendi değerlerinin esasını oluşturan faizsiz bankacılık ilkesine bağlı kalarak çalışmaktadırlar.

Bu bankalar fon toplama yöntemi olarak katılım fonları adını verdikleri özel cari hesaplar ile kar ve zarara katılma adında hesaplar kullanırlar. Özel Cari Hesaplar, gerçek veya tüzel kişiler adına açılabilen, herhangi bir sınırlama olmaksızın istenilen zamanda ve miktarda çekim yapılabilen, ancak yatırımcısına getiri sağlamayan fonlardan oluşan hesaplardır. Kâr ve Zarara Katılma Hesapları ise katılım bankalarına yatırılan fonların, bu bankalar tarafından kullandırılması sonucu ortaya çıkabilecek kâr veya zarara ortak olmayı sağlayan hesaplardır. Bu hesaplarda, hesap sahibine önceden belirlenmiş bir getiri taahhüt edilmez ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmez. Katılım bankaları, kendilerine tevdi edilen sermayeyi, İslam hukukuna uygun (ticaret, sanayi gibi) alanlarda değerlendirir ve kazanılan bu kâr, önceden belirlenmiş kâr paylaşımına göre hesap sahibiyle paylaşılır. (Görmüş, Albayrak, vd., 2021, s. 170-172).

1.1.5.1.3. Merkez Bankaları

1656 yılında İsveç'te kurulmuş olan ve 1661'de Avrupa'ya ait ilk banknot parasını çıkartan Stockholm Banco'nun iflasından sonra, 1668 yılında kurulan Riksbank Ständers Bank, günümüzde Sveriges Riksbank olarak bilinmektedir ve bu banka geçmişte en eski olan merkez bankasıdır.

Geçmişin ilk merkez bankaları, günümüz merkez bankaları gibi kar amacı gütmeyen kamu kuruluşları gibi değil de bir ticari banka gibi kurulmuşlardır. Hatta bunlar kimi zaman ticari diğer bankalarla rekabet etmişlerdir. Fakat diğer bankalardan farklı olarak devletin bankası olmaları nedeniyle para basma yetkisi vb. gibi bazı ayrıcalıklar verilmiştir. 20. yüzyıl öncesi kurulmuş merkez bankalarını günümüz merkez bankalarının öncüleri olarak görmek yerinde olacaktır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan yeni Dünya düzeni, bağımsız devletleri milli merkez bankasını kurmaya itmiştir.

1929 yılında ortaya çıkan ekonomik buhranla akabinde gelen 2. Dünya Savaşı sebebiyle 1930-1940'lı yıllarda merkez bankaları az sayıda kurulabilmiştir. Ancak, II. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığını ilan eden ülkelerle beraber merkez bankalarının sayısı hızla artmıştır (Parasız, 2007, s. 397).

MB (Merkez Bankası)'nin yıllar içinde oluşan durumlarla ilişkili olarak önem sırası değişken olmakla beraber, 3 genel gaye veya fonksiyonundan bahsedilebilir.

- Fiyat istikrarı sağlamak,
- Finans piyasalarındaki gelişmeye katkı sağlamak,
- Ülkelerin ekonomik büyümesini destekleyerek finansal güçlerinin kötü amaçlar doğrultusunda kullanılmasını engellemek (Goodhart, 2010, s. 2).

Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre, bir merkez bankasının temel işlevleri şu şekilde tanımlanabilir:

- Ülkenin para birimini basmak ve dolaşıma sunmak,
- Para ve kredi arzını düzenleyen politikalar da dahil olmak üzere para politikasını formüle etmek ve uygulamak,
- Ülkenin döviz rezervini kontrol altında tutmak,
- IMF ile ilişkileri koordine etmek ve sağlamak,

- Ülkedeki bankalara kredi imkânı sunmak,

TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası), 11.06.1930 tarihinde kuruldu. Merkez Bankalarının genel işlevi ekonomik kalkınmaya destek vermektir. Merkez Bankaları para bastırma yetkisini elinde bulundurur. Bunlarla beraber reeskont oranını belirler, para piyasası ile paranın dolaşımını düzenler, devletin haznedarlığı görevini yapar ve Türk Parasının değerini koruyarak gerekli önlemleri alır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın idari yapısını oluşturan organlar; Genel Kurul, Başkanlık, Banka Meclisi, Denetleme Kurulu, Yönetim Komitesi ve Para Politikası Kurulu'ndan meydana gelmektedir (Özdemir, 2015, s. 1-27).

1.1.5.2. Para Yaratmayan Finansal Kurumlar

Satın alma gücü üretmeden toplanan fonları borç olarak sağlayan kuruluşlar, para yaratmayan finansal kurumlar olarak ifade edilmektedir. Para yaratma fonksiyonuna sahip olmayan finansal kurumlar arasında borsalar, yatırım/kalkınma bankaları, sigorta şirketleri, kolektif yatırım kuruluşları ve aracı kurumlar örnek olarak gösterilebilir (Canbaş ve Doğukanlı, 2007, s. 161).

1.1.5.2.1. Menkul Kıymet Borsaları

Borsalar, emtia alım satımı için satıcılar ile alıcıların karşılaştıkları belli bir noktada ve süre zarfında kurulan, kurallar çerçevesinde çalışmalarını yürüten pazar yeri şeklinde ifade edilir. Akademik bağlamda, borsaların temel özellikleri; likidite sağlama, tek fiyat sağlama, işlemin güvenilirliğini artırma, ekonomik büyümenin etkin bir şekilde depolanmasını sağlama, işlem masrafları geniş bir tabana dağıtım ve fon oluşturma programlarıdır. Bu özellikler, borsaların finansal sisteminin bütünlüğündeki kritik rollerini ve ekonomik işleyişine katkılarını ortaya koymaktadır. (Karan, 2022, s. 39-41).

Ülkemizde Sermaye Piyasası faaliyetleri 1981 yılına kadar Türk Ticaret Kanunu, Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu ile düzenlenmeye çalışılmıştır. Türkiye'de menkul kıymet borsalarının modern tarihi, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (1981) ile şekillenmeye başladı. Bu kanun, Sermaye Piyasası Kurulu'nun (SPK) kurulmasını sağlayarak sermaye piyasalarının düzenlenmesini ve denetimini temin etti. Yatırımcı koruması, şeffaflık ve kurumsal yönetim ilkelerini güçlendiren kanun, 1985'te İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın (İMKB) kurulmasının yolunu açtı.

İMKB, 3 Ocak 1986'da 19 hisse senediyle işlemlere başladı ve hisse senedi piyasasının gelişimini hızlandırdı. Ancak, dönemin ekonomik ve teknolojik kısıtlamaları piyasa derinliğini sınırladı. 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (2012), 2499 sayılı Kanun'un yerine geçti ve sermaye piyasalarını küresel standartlara uyumlu hale getirdi. 2013'te İMKB, İstanbul Altın Borsası ve Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası ile birleşerek Borsa İstanbul (BİST) adını aldı (Karan, 2022, s. 75).

Yeni yasa kapsamında borsalar, Sermaye Piyasası Kurulu'nun uygun görüşü ve Bakanlar Kurulu'nun kuruluş izniyle özel hukuk tüzel kişisi statüsünde düzenlenmiştir. Bu kanun kapsamındaki borsalar; sermaye piyasası araçlarının, kambiyo, değerli madenler, değerli taşlar ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından onaylı diğer sözleşmeler, belgeler ile kıymetlerin işlem görmesini sağlamak amacıyla faaliyet gösteren yapılar olarak seçilir. Bu düzenleme, borsaların hukuki sorunları ve başarılı bir şekilde sermaye piyasalarının düzenli, şeffaf ve etkin bir şekilde katılımının sağlanmasını amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu sermaye piyasası araçlarının güvenilir, şeffaf, etkin, istikrarlı, adil ve rekabetçi bir ortamda işlem görmesi temel amaçtır.

1.1.5.2.2.Vadeli İşlem Opsiyon Piyasası

Vadeli işlem sözleşmesi (futures), sözleşmedeki taraflara, standardize edilmiş miktar ve kalitedeki bir emtiayı, kıymeti veya finansal göstergeyi, belirlenen ileri bir tarihte, şimdiden üzerinde anlaşılan bir fiyattan alma veya satma sorumluluğu getiren sözleşmelerdir. Genellikle bu sözleşmeler korunma amacıyla, arbitraj amacıyla ve yatırım amacıyla gerçekleştirilir. Vadeli işlem sözleşmelerinde en az 4 unsur yer almaktadır. Bu unsurlar nitelik, fiyat, vade ve miktardır.

Ülkemizde ilk olarak 4 Şubat 2005'te İzmir'de işleme açılan VİOB (Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası) SPK eliyle yetkilendirilmiş ülkemizdeki ilk kurulan türev borsası özelliğine sahiptir. 2 Ağustos 2013 tarihi son işlem günü olan Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası, 05.08.2013 tarihinde BİST (Borsa İstanbul)'a katılmış ve VİOP (Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası) ismini almıştır. Burada işlem yapılan sözleşmeler çeşitlerine göre pazarlara ayrılmıştır. Türev piyasası, 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında; Döviz, Elektrik, Emtia, Endeks, Kıymetli Madenler, Pay, Yabancı Endeksler, Metal, Faiz ve BYF Türev Pazarları olarak

sınıflandırılır. Bu pazarlar, ilgili finansal süreçlerin yapısı olarak sermaye piyasalarının çeşitliliğini ve işleyişini sağlamaktadır.

1.1.5.2.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Taşınır kıymetler ihracı sağlayarak uzun vadeli finansman arayışındaki kurumlara, birikimlerini taşınır kıymetlerde değerlendirmeyi talep eden gerçek kişiler veya tüzel kişilikler arasında aracılık hizmeti sunan kuruluşlar yatırım bankalarıdır. Belirli bir gelir karşılığında bu işlemleri yerine getirirler. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, az gelişmiş ülkelerin kalkınmasını desteklemek amacıyla, gelişmiş ülkelere bu ülkelere sermaye ve teknoloji transferi sağlamak ve sermaye piyasalarının gelişimine katkıda bulunmak hedefiyle kurulan finansal kurumlar, kalkınma bankaları olarak tanımlanmaktadır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007, s. 240-243).

Yatırım bankaları genel olarak halka arz işlemlerinde aracılık faaliyetleri yürütürler. Birleşme, devir işlemlerine aracılık faaliyetinin yanında piyasa yapıcılığı ve menkul kıymet ticareti faaliyetlerini yürütürler. Kalkınma bankaları da finansal gelişme programlarının bir yanını oluşturmakla beraber, kalkınma stratejilerinin geliştirilmesine, köylü nüfusun kalkındırılmasına, finansal kuruluşlara görev kazandırılmasına ve finansal sistemin çeşitlendirilmesine yönelik faaliyet yürütürler (Tunay, 2005, s. 349-357).

1.1.5.2.4. Sigorta Kurumları

Sigorta şirketleri ileride ortaya çıkabilecek gelirdeki azalmaları ortadan kaldırmak amacıyla önceden prim tahsili yaparak, sermaye birikimi sağlayan kurumlardır (Canbaş ve Doğukanlı, 2007, s. 245). Farklı sigorta türleri vardır. Bu sigorta türleri; prim açısından stabil ve karşılıklı, ödenmesi gereken tazminat tutarı açısından zarar/meblağ ve birey sigortaları olarak bölümlendirilebilir (Güvel ve Güvel, 2010, s. 117).

Birikim amacı güden ve insan yaşamına yönelik riskleri teminat sağlayan sigorta şirketleri hayat sigortası ortaklıklarıdır. Mal ve kaza sigortasında ise bireyleri kaza ve yangın gibi risklerden korumak amaçlanır. Sosyal Güvenlik Kurumu; Sosyal Sigortalar Kurumu, BAĞ-KUR ve Emekli Sandığı kurumlarının devredilmesi ile birlikte kurulmuş devlet kurumudur (Tunay, 2005, s. 382).

1.1.5.2.5. Kollektif Yatırım Kuruluşları

Kollektif yatırım kuruluşları, uygun yatırımcıların birikimlerini, varlıklarını belirli bir yatırım stratejisiyle tek bir fonda birleştiren havuz türünden yatırım araçları ile portföy yönetmek amacıyla kurulmuş uzman kuruluşlardır. Yatırımları menkul kıymetlere aktarmak ve bu yatırımları yönetmek uzmanlık gerektirir. Bireyler tek başlarına küçük tasarruflarını yatırıma dönüştürmekte zorlanırlar. Bu nedenle bu alanda bilgi sahibi olan uzmanlara, profesyonellere ihtiyaç duyarlar. İşte bu kuruluşlar bu ihtiyacı karşılamak için ortaya çıkmışlardır. Kolektif yatırım kuruluşları bünyelerinde çok sayıda sermaye bulundurma, kişiye göre portföy, uzmanlar tarafından portföylerin yönetilmesi, kazancı maksimize etmek, maliyeti minimuma indirmek, portföydeki hizmetlerin tek elden yönetilmesi gibi birtakım özellikleri bünyesinde barındırır (Karşlı, 2004, s. 148-149).

1.1.5.2.6. Aracı Kurumlar

Aracı işlemler sermaye piyasasındaki araçların bazen kendi hesabına, bazen başkası hesabına, bazen de kendi nam başkası hesabına alım satımı şeklinde gerçekleşmektedir. Aracı kurumlar belirli bir tanıma sahip olmamakla beraber, anonim şirket yapısına uygun olarak kurulmuş banka ile banka dışı kuruluşları kapsamına almaktadır. Aracı kurum programları, sermaye piyasasındaki araçların halka arz edilmesi yada halka arz edilmeden satışı, önceden piyasaya sürülen sermaye piyasası araçlarının alımı ve satışı, türev alımları ve satışları, repo sözleşmelerinin alım ve satımları, yatırım danışmanlığı ve portföy yöneticiliği hizmetleri sunmaktadır (Karşlı, 2004, s. 117).

1.1.5.3. Finansman Şirketleri

Finansman şirketleri, akademik finansal şirketler ve finansal finans şirketleri olarak iki ana kategoriye ayrılmıştır. Ticari finans şirketleri; Faktoring, finansal kiralama, forfaiting ve takas işlemleri içerir. Bu kuruluşlar, enerji finansman ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik özel hizmetler sunarak sermaye piyasalarının ve ticari satışların desteklenmesine katkıda bulunur. Bu şirketler büyük imalat işletmeleri ile ticari firmalar arasındaki fon ticaretinden dolayı ortaya çıkmıştır. Büyük imalat işletmeleri ürünlerinin satılıp müşteriye ulaşması için ticari firmalar finansman desteği sunarlar. Böylece ürünlerini daha rahat pazarlarlar. Ticari işletmeler yüksek maliyet

oluşturan bu ürünleri nakit olarak alamayabilirler ve böylece finansman ihtiyacı ortaya çıkar. Böylece ticari işletmeler, yüksek maliyet gerektiren bu ürünlere Ticari finansman şirketleri aracılığı ile sahip olurlar (Tunay, 2005, s. 461-464).

1.1.5.3.1. Finansal Kiralama Şirketleri

İlk olarak finansal kiralama 1950’li yıllarda ABD’de taşıma araçlarının kiralınmasında kullanılmıştır. Sonradan çeşitli makine ve teçhizat da kullanılmıştır. Finansal kiralama belirli bir süreliğine kiralayan ile kiracı arasında gerçekleşen, kiraya verenin satın aldığı emtianın ve emtianın sahipliğinin kiraya verende olduğu kullanımının ise kiralayanda bırakıldığı sözleşmelerdir. Sahip olunan bir varlıktan dolayı oluşabilecek riskler ve faydaların devredilebildiği sözleşmeler Finansal kiralama sözleşmeleridir. Sözleşme bitiminde istenmesi halinde varlığın mülkiyeti devredilebilmektedir (Öztürk, Bal, ve Bal, 2007, s. 69).

1.1.5.3.2. Faktöring

Faktöring, firmaların finansman sağlamak amacıyla ticari alacaklarını satması, yani mal ve hizmet satışından elde edilen istenebilir alacaklarını uzman şirketlere devretmesi sürecine verilen isimdir. Dünyada ilk defa 1300’lerde İngiltere’de uygulanmış olan faktöring işlemi 18. Yüzyılda yaygınlaşmaya başlamış ve bütün dünyada uygulanmıştır (İbicioğlu, 2006, s. 33). Faktöring sürecinde müşteri firmanın alacaklısı faktör ise borçlusudur. Bu nedenle müşteri firma faktör firmasına direk ödeme yapmalıdır. Faktoring firması kredi riskini devir alırken, borçlarını devreden işletmeye ait gereken bilgileri toplar ve kaydeder. Faktoring sisteminde, şirketlere alacakların takibi ve tahsilatı, alternatif finansman kaynaklarının temini ve ticari risklerin üstlenilmesi konularında olanaklar sunulmaktadır.

1.1.5.3.3. Forfaiting

Forfaiting işlemi vadeli mal ile hizmet ihracatında ortaya çıkan işlem sonucunda alıcının talebi ile verilen poliçe veya bono gibi ödeme planı çerçevesinde tahsili yapılacak alacakların forfaiting işlemi yapan kuruluşa devredilerek ve iskonto ettirilerek ihraç tutarının peşin olarak tahsil edilmesidir. Genel olarak orta vadeli ve ya uzun vade finansmanda kullanılır. Forfaiting işlemi ülkelerarası gerçekleştiği için mevcut risk türleri yanında, politik riskle transfer risklerini bünyesinde bulundurur.

Türkiye’de faktöring şirketlerince forfaiting işlemleri gerçekleştirilmektedir (Günel, 2006, s. 158).

Forfaiting uygulaması ülkemizde az gelişmiştir. Bu durumun başlıca sebepleri; genel olarak tüketime dayalı malları ihraç etmemiz, başka ülkelerle kıyaslandığında ihracatımızın düşük kalması ve yapılan ihracatın daha çok bankacılık sektörünün az geliştiği ülkelerle yapıyor olması, forfaiting işlemleriyle ilgili yasal düzenlemelerin yetersiz kalması ve forfaiting alanında tanıtım çalışmalarının olmaması gibi etkenlerdir (Tunay, 2005, s. 460).

1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE TANIMI

Finansal okuryazarlık kavramı günümüzde çokça kullanılan ve birçok insanı ilgilendiren yeni bir kavramdır. Kocaman bir köye dönüşen küresel dünyamızda finans enstrümanlarının sayısı geçmişe nazaran çok artmış ve artmaya devam etmektedir. Finansal enstrümanların çeşitliliğinin artması finansal okuryazarlığı önemli hale getirmiştir.

Finansal okuryazarlık kavramıyla ilgili yazarlar, araştırmacılar ve kurumlar farklı tanımlar yapmışlardır. Bazen aynı dilin konuşulduğu ülkelerde bile finansal okuryazarlıkla ilgili farklı tanımlamalara gidilmiş ve farklı terimler kullanılmıştır. İngiltere’de Kanada’da kullanılan terim “finansal yeterlilik” olurken Avustralya’da Amerika Birleşik Devletlerinde ise “finansal okuryazarlık” terimi kullanılmaktadır. Araştırmacılardan bazıları da “finansal farkındalık” kavramını kullanmıştır. Benzer durumda “finansal eğitim” terimi de kullanılan terimlerden biridir. Finansal okuryazarlığı ABD Hazine Müsteşarlığı bireyin bilinçli şekilde finansal karar verebilmesi adına parayı nasıl yöneteceğini kavrama yeteneği şeklinde ifade ederken, ABD Başkanına bağlı Finansal Yeterlilik Danışma Konseyi de bilgiye, tecrübeye, beceriye ve erişime bağlı finansal kaynakları etkin bir şekilde yönetme becerisi olarak ifade etmiştir. Anlaşıldığı gibi aynı ülke sınırları içinde faaliyette bulunan farklı kuruluşlar da bile finansal okuryazarlıkla ilgili farklı tanımlamalar yapılmış ve farklı terimler kullanılmıştır (Gökmen, 2012, s. 17-19).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından tanımlanan finansal okuryazarlık, finansal ürünler ve işlemler hakkında bilgi sahibi olmayı, finansal riskleri değerlendirerek farklı alternatifler arasından seçim yapabilme yetkinliğini

geliştirmeyi ve bu yolla bireyin finansal refahını arttırma olarak tanımlanmıştır (Altan ve Biçer, 2017, s. 481-499).

Anlaşılabacağı üzere finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili ortak bir tanımın yapılamadığı ancak genel olarak; bireylerin ve toplulukların finansal enstrümanlar hakkında gerektiği kadar bilgi sahibi olmaları, bilinçli bir şekilde yatırım yapabilmeleri anlamına geldiği anlaşılmaktadır.

1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ

Günümüzde her bir birey finansal durumunu kendisi yürütmeğe çalışmakta ancak finansal sistemin aşırı zor ve karışık bir oluşum olması sebebiyle birçok farklı engel ile karşılaşmaktadır. Finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması; şahıslar, toplumlar, finansal piyasalar ve ülke ekonomileri için ciddi oranda risk içermekte ve gerçekleşen ekonomik krizler toplumları fazlasıyla etkilemektedir (TCMB, 2011, s. 86).

Eski ABD devlet başkanı George W. Bush, finansal okuryazarlığın değerini 22 Ocak 2008 tarihinde düzenlemiş olduğu bir basın açıklamasında anlatmaya çalışmıştır.

Başkan bugün, Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyinin kurulması talimatı verdiğini belirtmiştir. Vatandaşların finansal durumları ve gidişatlarıyla ilgili alakalı daha iyi bir eğitim seviyesine ulaşabilmeleri için finans çevresine, dini liderlere, kar talebi olmayan kurum ve kuruluşlara katılım sağlamalarını iletmiştir. Amerika'nın güçlü bir finans sistemine sahip olması isteniyorsa insanların maddi durumlarının çok iyi olması gerektiğini belirtmiştir. İnsanların kendi evlerine sahip olmalarını arzuladığını ifade etmiştir. Ancak pek çok zaman, iş finansal konulara vardığında söylenenleri gerçekleştirmek için finansal okuryazarlık bilgisine gereksinim duyulduğunu belirtmiştir (Akyol, 2016, s. 589-614).

Bu konuşmadan da anlaşılabacağı üzere bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olması ve akabinde bireysel ekonomik krizlerin yaşanması en güçlü ekonomileri bile zora sokmaktadır. 2008-2012 yılları arasında yaşanan mortgage ekonomik krizi örnek verilebilir. ABD de 2000 yılından 2008 yılına kadar konut fiyatları büyük yükselme göstermişti. Piyasalarda oluşan iyimser yön bankaların düşük gelirli ailelere ev almak için rahat bir şekilde kredi verebilmelerine olanak sağlamıştır. Ev fiyatlarının inişe geçmesiyle birlikte ülkede konut kredi piyasası çökmüş, kredi

çekmekten ötürü oluşan faizlerini ödeyemeyen geliri düşük ailelerin iflas etmesine ve konutlarına el konulmasına neden olmuştu. Bu durum dünyanın büyük bölümünü saran büyük bir krize dönüşmüştü.

Finansal okuryazarlığın önemini ilk olarak birey ve aile için ikinci olarak finansal piyasalar ve ekonomi için iki başlık altında incelenmiştir.

1.3.1. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile için Önemi

Finans terimi günümüzde toplumsal bir bilim olmasıyla beraber bireylere karmaşık gelmesi nedeniyle toplumda yalnızca uzman kişilerin ilgilendiği bir kavram gibi görünmektedir. Oysaki finans terimi tüm fertlerin yanında aileleri ve toplumları da ilgilendiren bir kavramdır. Toplumdaki bütün bireyler finansal açıdan kararlar alıp bunları hayata geçirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla bütün bireylerin finansal bilgiye sahip olması oldukça önemlidir. Günümüzde pek çok toplum, ülkesindeki finansal okuryazarlık düzeyini incelemekte ve elde edilen bulgulara dayanarak çeşitli eğitim programları tasarlamaktadır (Biçer ve Altan, 2016, s. 1501-1517).

Toplumda finansal okuryazarlık seviyesinin iyi olabilmesi için toplumları meydana getiren ailelerin ve aile fertlerinin finansal bilgi düzeylerinin gerekli seviyede olması şarttır. Toplumda finansal okuryazarlık seviyesi yüksekse bireyler ekonomik sıkıntıları daha kolay bertaraf etmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek bireylerin tasarruflarını nasıl yapması gerektiği ve hangi yatırım araçlarında kullanması gerektiği konularında zorlanmadığı görülmektedir. Ayrıca finansal okuryazar bireyler ekonomik tehlikeleri en aza indirmek için sigorta ürünlerini sıklıkla kullanırlar. Bu nedenle finansal okuryazarlık, bireylere ve ailelere tasarruflu olma ve olabilecek en uygun sigorta ürünlerinden faydalanma hususunda rehber olmakta buda yaşanacak arızalardan rahat bir şekilde kurtulma konusuna fayda sağlamaktadır (Dünya Bankası, 2009, s. 2).

1.3.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Piyasalar ve Ekonomi İçin Önemi

Toplumlarda finansal okuryazarlık düzeyinin durumu sadece fertler ve aileleri etkilemekle kalmayıp, finansal piyasaları ve ekonomik sistemi de bir hayli etkilemektedir. Finans okuryazarlığı seviyesinin düşük olması bir ülkedeki finansal durumu negatif etkileyerek ekonomik büyümeye sağlanan katkıyı azaltmakla beraber gelirin dengeli dağılımında dengesizlikler oluşmakta, finansal piyasalarda yürütülen iş

döngüsüne zarar vermekte ve randıman düşüklüğüne sebep olmaktadır. Bu sebepten ötürü toplumlarda finansal okuryazarlığın arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması ve her bir şahsın eğitilmesi oldukça önemlidir. (İçke, 2017, s. 28).

Finansal okuryazar bireylerin tasarrufa olan yönelimleri daha yüksektir. Eldeki kaynakları daha verimli kullanımları sebebiyle ekonomiye olan katkıları da daha fazladır. Finansal okuryazar bireyler bireysel emeklilik sisteminin işleyişini ve sağladığı avantajları daha iyi bildiklerinden bireysel emeklilik sistemine dahil olma oranları daha yüksek olmaktadır. Bunun sonucunda ülke finans sisteminin ihtiyaç hissettiği uzun vadeli fonlara, bireysel emeklilik sisteminde biriken fonlar da katkı sağlamış olur (Gökmen, 2012, s. 48).

Diğer taraftan finansal okuryazar bireyler finansal yatırım araçlarını etkin kullandıkları için yastık altı tasarruflar ekonomiye kazandırılmaktadır. Ayrıca yapılan tasarruflar ve yatırımlar kayıtlı işlemlerden olup kayıt dışı ekonominin de önüne geçilmiş olur. Finansal okuryazarlık oranının yüksek olduğu toplumlarda kayıt dışı ekonomi de azalmalar yaşanmıştır. Toplumlarda bireylerin yüksek kar vadeden dolandırıcıların peşinden gitmesi, bu kişilere inanarak paralarını kaptırmaları finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olmasından kaynaklanır. Bu durum bireylerin piyasalara olan güvenini sarsmakta ve tasarruflarını yatırıma dönüştürmelerinin önüne geçmektedir. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, uzun süre biriktirdikleri paraları dolandırıcılara kaptıran bireylerle ilgili haberlere sıklıkla rastlanmaktadır. Ülke futbolunun önde gelen isimlerinin banka müdürüne milyonlarını kaptırdığı günümüzde finansal okuryazarlığın toplumun her seviyesindeki birey ve toplum için ne kadar kıymetli olduğu inkar edilemez bir gerçektir.

1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞİMİ VE İHTİYAÇ DUYULMA NEDENLERİ

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşmasıyla finans sisteminde; ekonomik, teknolojik ve demografik etkenlerle ortaya çıkan değişiklikler finansal okuryazarlığı önemli hale getirmiştir. Bu değişimler sonucunda bireylerde risk ve sorumluluk bakış açısı da değişmiştir.

Finansal sistemdeki değişimle beraber finansal ürünlerde ve hizmetlerde artış olması bireylerin tercih şanslarını arttırsa da karmaşık hale gelen sistemle bireylerin finansal yönetimde sorumluluğunun artmasına ve haliyle daha çok risk almasına sebep

olmuştur. Finansla ilgili temel kavramları öğrenmeden bireylerin finansal yönetim noktasında kararlar almaları oldukça zordur. Finansal okuryazarlıkla bireylerin, tasarruf, yatırım, borçlanma gibi hususlarda bilinçli bir şekilde doğru finansal tercihler yapma yeteneği gelişir. Bu nedenle finansal sistemde yaşanan değişimler sonucunda bireylerin temel finansal konularda bilgiye ulaşma ve sahip olma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Günümüz finansal piyasaları ve finansal işlemleri geçmiş dönemlere göre daha karmaşıktır. Gün geçtikçe çoğalan finansal araçların kullanımı gerek online işlemler gerekse de aracı kurumlar tarafından birikim, harcama, borçlanma ve yatırım konularının yönetilmesi bireyler ve kurumlar açısından önemli hale gelmiştir. OECD ülkelerinin çoğunluğunda tüketicilerin büyük kısmı finans piyasalarına katılmaktadırlar. Az gelişmiş ülkelerde ise finansal piyasalara katılım daha azdır. Finansal piyasalarda yapılan işlemler kimi zaman bir banka hesabı oluşturmak gibi basit bir işlem olurken, bazen de bankalar ile kredi sözleşmeleri yapmak, kredi kartı çıkartmak, karmaşık finansal işlemlerin olduğu sermaye piyasalarında işlem yapmak gibi daha karmaşık şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Temizel, 2010, s. 16-17).

Küreselleşen Dünyada ortaya çıkan gelişmeler sonucunda finansal piyasalarda da çok sayıda yenilikler yaşanmış ve bu yeniliklerle beraber yeni fırsatlar ortaya çıkmıştır. Bu değişimler beraberinde tüketiciler için alternatifleri değerlendirme ve anlaşılması zor finansal ürünleri anlama noktasında bir takım riskler ortaya çıkarmıştır. Bireylerin ekonomide yaşanan bu gelişmeleri takip etmesi, anlaması ve karmaşık yapıdaki finansal ürün ve hizmetler karşısında sağlıklı kararlara ihtiyaç duyması finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması ihtiyacını doğurmuştur (Temizel ve Bayram, 2011, s. 77).

Küreselleşen dünyamızda bireylerin istek ve ihtiyaçlarında ortaya çıkan değişimler borçlanma düzeylerinde artışlar meydana getirmiş ve tasarruf eğilimlerinde azalmalara sebep olmuştur. Dünya çapında yaşanan finansal krizler hane halklarını zorlamış ve bu durum kişilerin tasarruf yapma eğilimini olumsuz etkilemiştir. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda toplumlarda bireylerin tasarruf eğilimi ve yatırım isteği azalmış ve bu durumun aksine borçlanarak tüketimlerini arttıran bir topluma dönüşmüştür. Bundan dolayı bu dönemde finansal alanda yaşanan gelişmeleri takip etmek, tasarrufları doğru yapmak, istek ve ihtiyaçları doğru borçlanmalarla

karşlamak, yatırımlarda sağlıklı karar alabilmek ve yatırım bilincine sahip olmak önemli hale gelmiştir. Toplumda bu vasıflara sahip bireylerin sayısının artması, iyi bir finansal eğitim almayı ve sonucunda finansal okuryazar olmayı gerekli kılmıştır. Bu nedenle günümüzde finansal okuryazarlığın önemi her geçen gün artmakta ve bu kavram daha da önemli hale gelmektedir.

1.5. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖZELLİKLERİ

Finansal konularda alanında uzman olmaktan ziyade finansal okuryazar bireyden beklenen; kendisine ve çevresine yetecek kadar finans bilgisine sahip olması yatırım süreçlerinde isabetli kararlar alabilmesi, tasarruf araçlarını doğru seçerek birikim yapabilmesi ve ihtiyaç duyulması halinde bilinçli bir şekilde borçlanarak doğru harcamalarla bütçesini yönetebilmesidir (Gökmen, 2012, s. 23).

Finansal okuryazar birey gelir ve tasarruflarını ihtiyaç halinde borçlanmasını doğru şekilde yönetebilen kişidir. Sadece bugününü düşünmez ilerisini de düşünerek planlarını ve harcamalarını ona göre yapar. Yaptığı finansal işlemlerin ve bu finansal işlemlere ait risklerin farkındadır ve bu riskleri dikkate alarak hareket eder. Sürekli kendini geliştirmek için çaba gösterir ve finansal konularda bilgi ve deneyim edinme uğraşı içindedir. Finansal okuryazar bireylerde bir takım ortak özellikler bulunur. Bu özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Hogarth ve Hilgert, 2002):

- Finansal okuryazar bireyler finansal konularda toplumdaki diğer bireylere göre daha bilgili ve daha eğitilidirler. Parayı yönetmek, bankacılık işlemleri, yatırım programları, kredi, sigorta vb. konularda bilgi birikimine sahiptirler.
- Finansal okuryazar bireyler para/varlık yönetimi gibi temel konularda bilgi sahibidirler.
- Finansal okuryazarlar edinmiş olduğu bilgi ve birikimlerle ilgili planlamaları vardır ve bu planlarını uygulurlar.

Bir kişinin bu özellikleri kazanması için finansal konularda eğitim görmüş, bu konulardaki eksikliklerini gidermiş, finansal konulardaki değişimlerle yakından ilgilenen gelişime açık bireyler olması gereklidir. Bu özellikleri kendisinde barındıran kişiler finansal okuryazarlık düzeylerini arttırırlar. Bu sebeple, finansal okuryazar bireyin gelirini kontrol altında tutup doğru şekilde yönetmesi, finansal piyasalardaki

işleyişi kavraması, finansal planlarını bilgi ve deneyimleri doğrultusunda yapması ve iletişim becerilerinin güçlü olması gereklidir (Gökmen, 2012, s. 24).

1.5.1. Parayı İyi Yönetmek

Finansal okuryazarlığı, bireylerin finansal durumuna göre tasarruf ve yatırımlarını yaptıktan sonra harcamalarını yapması, tasarruf ve yatırımlarını doğru değerlendirmesi için yatırım ve tasarruf araçlarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olması olarak ifade edilebilir. Burada önemli olan nokta hem bireylerin kendi gelirlerini hem de hane halklarının gelirlerini doğru yönetebilecek düzeyde olmasıdır. Bu durumda bireyler sabit ve değişken giderlerinin kaydını tutup gelirlerini bütçeleyerek parayı daha iyi yönetebileceklerdir.

Burada bireyler gelir yönetiminde ihtiyaçlarını doğru tespit etmeli, gereksiz harcamalarını gözden geçirmeli ve harcama tuzaklarından kaçınmalıdır. Bunlara ek olarak varsa bireylerin banka taksit ödemelerini, fatura, kredi kartı gibi ödemelerini de zamanında yapması önemlidir. Bu ödemelerde yaşanacak gecikmeler bütçemize gecikme faizi olarak yansıyacağı gibi ödeme disiplinimizi de bozacaktır. Bu durum borç miktarını arttırmakla kalmayacak yatırım ve tasarruf hedeflerimizi olumsuz etkileyecektir (Gökmen, 2012, s. 25).

1.5.2. Finansal Sistemi Anlamak

Finansal sistem; elinde fon fazlası bulunan veya fon açığı olan birey ya da firmalar arasındaki fon ticaretinin, sistemdeki finans kurumları eliyle ve hukuk kuralları çerçevesinde gerçekleşmesine izin veren sistemin adıdır (Afşar, 2007, s. 188-198).

Finansal sistem fon fazlasını sunanlar ile bu fonu isteyenlerin ve bunları buluşturan aracı kurumlardan oluşur. Fon arz edenler, tasarrufu veya fon fazlası olan birey ve firmaları, talep edenler ise finansmana ihtiyaç duyan kişi ve kurumları ifade eder. Piyasada fon arz edenler ile talep edenleri bir araya getiren bankalar, aracı kurumlar ve gerçek kişiler, finansal aracı kuruluşları oluşturmaktadır.

Finansal okuryazar bireylerin finansal sistemi doğru şekilde anlaması, birikimleri değerlendirmek adına güvenilir fon talebi olan kişi veya kurumları bulması ve aynı zamanda işlemi doğru araçlarla yerine getirmesi son derece önemlidir.

Ülkemizde gerçek kişi aracılar bulunmadığından tasarruf sahipleri işlemlerini, bankalar ve çeşitli kurumlar eliyle yerine getirmektedir (Sancak, 2012, s. 35-36).

1.5.3. Finansal Planlar Yapmak

Bireylerin finansal planları olmalıdır. Bu plana uygun gelirlerini, harcamalarını, tasarruf ve yatırımlarını belirlemelidirler. Finansal planlarını doğru yapamayan bireyler gelirlerinden fazlasını harcayabilirler. Bu durum bireylerin hem tasarruf hem de yatırım yapmalarına engel olabilir. Planlama yapmak neden önemlidir? Çünkü bireylerin harcamaları değişkenlik gösterebilir. Bununla beraber genelde gelirler aynı düzeyde kalmaktadır. Burada önemli olan planlamaların aylık dönemler yerine yıllık dönemler halinde yapılmasıdır. Aylık bütçelerinde farklılıklar yaşanabilir fakat yıllık planlar birbirini dengeleyecektir ve daha doğru sonuç sunacaktır. Bireyler finansal planlama kararlarını doğru şekilde verirse istikrarlı bir tasarruf eğilimi ile yatırım yapma fırsatlarını arttıracaktır (Hayta, 2011, s. 252).

1.5.4. İyi İletişim Kurabilmek

Finansal okuryazarlık yolunda ilerleyen bireylerin aracı kuruluşlarla ve bağımsız finansal danışmanlarla iletişim kurabilmeleri son derece önemlidir. Günümüz dünyasında finansal açıdan iletişim kanalları oldukça fazladır. Bunlar finansal uzmanların internet sayfaları, sosyal medya ağları, farklı amaçlarla kurulmuş forum siteleri ya da çeşitli şekillerde bilgi sağlayan finansal aracı kuruluşlar olarak sayılabilir. Günümüz dünyasında iletişim kanalları sayesinde bilgiye ulaşmanın çok fazla yolu vardır ve bu iletişim kanallarından ulaşılan bilgilerinde teyidi kolaydır. Bazı iletişim kanallarından sağlanan ekonomi ve finans haberleri finansal okuryazar bireyleri yanlış yönlendirebilmektedir. Finansal bilgide aldığımız haberin kaynağı ve haberin doğruluğu çok önemlidir. Bu sebeple finansal okuryazar bireylerin doğru iletişim kanalları kullanması ve doğru bilgiye ulaşması doğru finansal kararlar alması yönünden önemlidir (Sancak, 2012, s. 88).

1.6. FİNANSAL OKURYAZARLIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Finans okuryazarlığını daha iyi kavramak ve daha iyi anlamlandırmak için finansal okuryazarlığa etki eden faktörleri incelemek gerekir. Finansal okuryazarlığı etkileyen faktörleri aşağıdaki başlıklar halinde inceleyebiliriz.

1.6.1. Sosyo / Demografik Özellikleri

Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlara bakıldığında ve yine eğitim düzeyleri dikkate alındığında finansal okuryazarlık düzeylerinin farklı olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim düzeyi iyi olan bireylerde finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu gözlenirken, eğitim düzeyi düşük kalmış bireylerde finansal okuryazarlık seviyesinin düşük kaldığı görülmüştür (Beres ve Huzdik, 2012, s. 298-312).

Bireylerin eğitim seviyeleri, cinsiyetleri ve yaşları yatırım kararlarında etkili ve belirleyici olabilmektedir. Amerika’da yapılan bir araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, 21 yaş altı yatırımcıların daha riskli olan finansal varlıklara yatırım yapmayı tercih ettikleri, 36 yaş üzeri yatırımcıların ise daha az riskli finansal varlıklara yatırımı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Cinsiyet olarak ise erkeklerin kadınlara göre risk almaya daha yatkın oldukları tespit edilmiştir. Yine bireylerce alınan eğitimin de bireylerin yatırım kararları üzerinde önemli oranda etkili olduğu belirlenmiştir. Örneğin borsadaki yatırımcıların çoğunun eğitim düzeylerinin yüksek bireylerden oluştuğu gözlemlenmiştir (Temizel, 2010, s. 18).

1.6.2. Aile Geçmişi

Finansal okuryazarlığın gelişiminde, demografik etkenler ve bilişsel yetenekler dışında aile geçmişinin de okuryazarlık gelişimde rol oynadığı tespit edilmiştir. Literatürde bulunan bir araştırmaya göre finansal okuryazarlık düzeyinin, anne ve babanın eğitim durumundan etkilendiği görülmüştür.

Ailelerin çocuklarına bırakacakları mirasın etkin kullanabilmesi için çocukların finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması istenmektedir. Zengin ailelerin çocuklarının özellikle bu alanda eğitilme isteği de buradan gelmektedir.

1.6.3. Zenginlik ve Servet

Literatür taramalarından görüldüğü üzere pek çok kaynakta zenginlik ve servetin finansal okuryazarlıkla doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür.

Bireyler, finansal okuryazarlık seviyesine sahip olmak için gerekli olan finansal donanım ve becerilerini internet aracılığıyla, çevrelerinden, yakınlarından veya kendi kendilerine okuyarak ya da takip ederek geliştirebilirler. Bu seviyenin meydana gelmesi ise belli bir süreç ve zaman gerektirecektir. Ancak yeterli miktarda servet ve

zenginliğe sahip bireyler finansal bilgiye ihtiyaç duymadan servetlerini kullanarak finansal danışmanlarla çalışıp her türlü finansal bilgiye rahatlıkla ulaşabileceklerdir.

1.6.4. Finansal Doyum

Finansal okuryazarlığı pozitif yönde tetikleyen diğer bir etken ise finansal doyumdur. Yüksek finansal okuryazarlık, bireylerin harcama yapabilmeleri için daha çok finansal bilgiye gereksinim duymalarına neden olmaktadır. Bu durum onları daha çok finans bilgisi edinmeye ve finansal yeteneklerini geliştirmeye yönlendirerek finansal hoşnutluklarını arttırmaktadır.

Her bir fert finansal olayları kendi çabalarıyla deneyimleyerek finans okuryazarlığı düzeyini arttırabilmektedir. Bu durum fertlerin kariyerlerine ve hayatlarına pozitif etki sağlamaktadır (Öztürk ve Yusuf, 2015, s. 113-134).

1.7. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL EĞİTİM

Küreselleşen dünyada finansal piyasaların yükselen işlevselliği ve artan alternatiflik, ülkeler ve işletmeler kadar bireyleri de ilgilendirmeye başlamıştır. Fakat bu hususta gerçekleştirilen araştırmalar bireysel finansal bilgi yeterliliğinin çok düşük olduğunu göz önüne sermektedir.

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) eliyle Japonya’da gerçekleştirilmiş bir araştırma da, yetişkinler içinden %71’lik kısmın hisse senedi ile tahvil yatırımı hususlarında en basit bilgiye bile sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Aynı şekilde OECD tarafından ABD’de gerçekleştirilen benzer bir çalışmada, yetişkin bireylerin %55’lik kısmı ve yüksekokul öğrencilerinin %66’lık kısmının, faiz oranı, enflasyon vb. gibi temel sayılan finansal kavramları anlamakta zorlandıkları anlaşılmıştır (Altıntaş, 2008, s. 14).

Ülkemizde ise üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen bir araştırmaya göre kredi kartı kullanan bireylerden bu kredi kartının son ödeme tarihini bilenler %81 seviyesinde kalırken, kredi kartı ile yakın ilişkisi olan temerrüt faizi teriminin anlamını bilenler ise %19 olarak hesaplanmıştır (Temizel ve Bayram, 2011, s. 83).

1.7.1. Finansal Eğitim Kavramı ve Finansal Eğitimin Önemi

Dünyanın küreselleşmesiyle beraber bilhassa 2000’li yıllardan sonra çok sayıda ülke ve finans kuruluşu finansal eğitim konusunun önemini algılamış, bu hususta

gerçekleştirilen çalışmaları araştırma konusunda hızlanmış ve özellikle yatırımcıların eğitimi konusunda ulusal stratejiler geliştirmiştir. Finansal eğitimin değerinin anlaşılmasına yönelik çalışmaların başını OECD'nin bu alanda gerçekleştirdiği araştırmalar ve stratejilerin çektiği söylenebilir (Temizel ve Özgüler, 2015, s. 2).

OECD'ye göre finansal eğitim; tüketicilerin ve yatırımcıların finansal ürün kavramlarını anlamalarını kolaylaştıran, finansal risklerin ve fırsatların farkına varmalarını, akıllı tercihler yapmalarını, nerelerden yardım alacaklarını bilmelerini, finansal refahlarını iyileştirecek bir güven ve yetenek geliştirmelerine yarayan süreçlerin toplamıdır. Finansal eğitim mevzusuna Brookly Hukuk Fakültesi profesörü James A. Fanto'nun makaleleri, sonrasında yapılan araştırmalara öncülük etmiştir. Bu makalelerde finansal eğitimin içeriği anlatılırken, finansal eğitim üç kısımda incelemiştir. Bunlardan ilki yatırım eğitimi, ikincisi tasarruf eğitimi ve üçüncüsü finansal dolandırıcılık eğitimidir. Bu eğitim süreçleri, bireylere tasarrufun önemi, izlenmesi gereken tasarruf politikalarının belirlenmesi, birikimlerin hangi finansal piyasalarda ve hangi finansal araçlarla değerlendirileceği, bu süreçte karşılaşılabilecek risk ve belirsizliklerin neler olabileceği, finansal risklerden korunma yolları ve finansal dolandırıcılıktan kaçınma yöntemleri gibi pek çok konuda rehber niteliğinde destek sağlamaktadır.

Finansal eğitim bireylere; finans piyasaları, finans kurumları ile yatırım araçları hususlarında bilgilerin verilmesinin yanında, bu bilgileri algılama, karara varma ve kullanma yetisinin geliştirilmesini de kazandırmaktadır.

Yine diğer bir tanıma göre ise finansal eğitim, bireysel yatırımcıların tutumlu olma isteklerinin artırılması, yatırımların doğru yönetimi, finansal araçlarla sağlıklı bir iletişimin sağlanması, finansal dolandırıcılık teşebbüslerine yönelik bilinç geliştirme ve etkin kredi kullanımı hususlarında, bireylerin finansal emniyetlerini korumayı hedef edinen ve devamlılık isteyen dinamik bir süreç olarak aktarılmaktadır. Başka bir anlatım ile, finansal eğitim; toplumda bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini yükselten ve bireylerde asgari finans kültürünün meydana getirilmesine zemin hazırlayan, temelde bireylerin kalıplaşmış finansal davranışlarını ve bu konudaki olumlu ya da olumsuz kanılarının değiştirilmesi ve geliştirilmesini gaye

edinen, finansal eğitim öğretim faaliyetlerinin bütünü olarak ifade edilmiştir (Altıntaş, 2008, s. 25).

Finansal eğitimin etkilerini, bireysel ekonomiye, işletme ekonomisine, ülke ekonomisine ve toplumsal kalkınma üzerine etkileri bakımından incelemek mümkündür.

Finansal okuryazarlığa sahip yatırımcılar, tasarruflarını yatırıma dönüştürmek amacıyla bankalar üzerinden (mevduat hesapları, değerli maden hesapları ve yabancı para hesapları gibi) birikimlerini para piyasalarında değerlendirebilecekleri gibi, borsalar aracılığıyla sermaye piyasalarına yatırım yaparak da tasarruflarını ekonomiye katkıda bulunacak şekilde kullanabilirler. Böylece kişisel tasarruflar finansal piyasalarda toplanarak daha büyük rakamlara ulaşacaktır. Böylece büyük yatırımlar yapmak adına likidite arayan firmalara da fon kaynağı sağlanmış olur. Şirket yatırımlarıyla değer kazanan ülke ekonomisi, yatırımlarla beraber ortaya çıkan istihdam ihtiyacı ile işsizlik sorunlarının da çözülmesiyle rahatlayacaktır.

Finansal eğitimle beraber birey tasarrufları artarken, birikimlerin yatırımlara aktarılması sağlanacak, finansal piyasalara katılım artacak ve ülke sermaye yapısı güçlenecektir. Güçlü ve süreklilik arz eden sermaye ekonomik istikrar için çok önemlidir. Fon kaynaklarının ortaya çıkmasının en büyük kaynağını oluşturan bireysel birikimler de ekonomi çarkının birer dişlisi olacaktır. Bu notada finansal eğitimin önemi ortaya çıkacaktır. Finansal eğitimin bir diğer katkısı ise ekonomik finansman anlamında kayıt dışını azaltmasıdır (Gökmen, 2012, s. 48).

1.7.2. Finansal Eğitimin Faydaları

Finansal eğitimin en temel çıktıları olarak; finansal bilgiyi arama becerisi, bu finansal bilgiye eleştirel bakabilmeyi ve bu finansal bilgilerden istifade ederek sağlıklı kararlar alabilmeyi sayabiliriz. Bu çerçevede finansal eğitimin, ekonomiye ve finansal piyasalara etkileri ve tüketicilere etkileri olarak inceleyebiliriz (Temizel, 2010, s. 6).

1.7.2.1. Ekonomi ve Finansal Piyasalara Faydaları

Finansal eğitim, bireylerin finansal risklere dair bilgi, tecrübe ve bilinç düzeylerini yükselterek daha rasyonel kararlar almalarını sağlayan bir süreçtir. Bireylerin finansal bilinç seviyesinin yükselmesi; piyasaların daha etkin işlemesine, finansal istikrarın sürdürülmesine ve sonuç olarak ta toplumsal refahın artmasına

yardımcı olacaktır. Bu sebeple finansal eğitim sadece bireylerin hayatını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda finansal sistemin gelişmesine ve etkinliğinin artmasına da katkı sağlayacaktır. Bireylerin kendilerini finansal okuryazar olarak görmeye başlamaları, finansal kuruluşlardan talep edecekleri bilgi düzeyinin ve çeşitliğinin artmasını sağlayacak ve finansal piyasalar daha şeffaf hale gelecektir. Öte yandan, tüketicilerin kendilerine uygun ürün ve hizmetleri talep etmesi, finansal piyasaların kendini yenilemesini, daha yaratıcı olmasını ve daha rekabetçi finansal ürün ve hizmetlerin geliştirilmesini sağlayacaktır. Bireylerin tasarruf eğilimini artıracak olan finansal eğitim, daha etkin sosyal güvenlik sisteminin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır. Daha yüksek tasarruf, yatırımları arttırarak büyüme üzerinde olumlu etkiye bulunacak ve ekonomik gelişim ile finansal istikrara katkı sağlayacaktır (Yılmaz, 2011, s. 1-2).

1.7.2.2. Finansal Eğitimin Tüketicilere Faydaları

Bireyler finansal bilgiye sahip oldukça; finansal bilgiyi nereden ve nasıl elde edeceğini kavrayacak ve bu elde edilen bilgiyi nasıl kullanacağı hususlarını da öğrenecektir. Böylece edinilen bilgiler daha sağlıklı kararlar alınması noktasında tüketiciye yol gösterici olacaktır (Satoğlu, 2014, s. 37).

1.7.3. Finansal Erişim

Claessens (2006) finansal erişimi; belirli standartlara göre uygun maliyetlerle uygun kalitede finansal hizmetlerin sağlanması olarak tanımlamaktadır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına göre ise finansal erişim, ülkedeki finansal kurumlardaki herhangi bir hesabı olan bireylerin sayısı olarak ifade edilmektedir. En çok kullanılan tanımlama ise Dünya Bankası'na ait olup "Finansal hizmetleri kullanan bireylerin ve şirketlerin oranı olarak" ifade edilmektedir. Finansal erişim, tasarruflara erişimi kolaylaştırmayı, risk yönetimini iyileştirmeyi ve bireylerin ya da firmaların tüketici haklarını korurken ekonomiye tam katılımını destekleyen etkin bir finansal altyapı geliştirmeyi hedeflemektedir (Tita ve Aziakpono, 2017, s. 5).

Günümüz dünyasında ülkelerin ekonomik büyümelerini sağlamak için finansal konuların önemli olduğu düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki bütün dünyada bireylerin finansal hizmetlere erişimi önem kazanmaktadır. Finansal erişimde yaşanan yoksunluk yastık altı tasarrufları, elden ödemeleri ve kayıt dışı finansmanı arttırmakta; finansal güvenlik, likidite, maliyet ve getiri gibi konularda sorunlar oluşturabilmektedir (Sarigül, 2014, s. 40-41).

Artan finansal erişim bireyler ve firmalar için finansal ürün ve finansal hizmetlere erişimi kolaylaştırmakta ve bilinçli kullanıma yardımcı olmaktadır. Böylece piyasalardaki yanlış uygulamalar azalmakta ve finansal piyasaların istikrarına ve gelişimine katkı sağlamaktadır (Tita ve Aziakpono, 2017, s. 5).

1.7.4. Finansal Bilgi

Finansal bilgi finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesindeki bileşenlerdendir. Bireyler alacakları ekonomik kararlarda finansal bilgiye ihtiyaç duyarlar. Orta düzey finansal okuryazarlık seviyesine sahip bir bireyin, bütçe yönetimi, sigorta, tasarruf, yatırım, kredi, basit faiz, bileşik faiz, enflasyon, risk, getiri ve bilanço gibi temel finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olması beklenmektedir. Finansal bilgi düzeyi yüksek bireylerin ise; repo, ters repo, kaldıraç oranları, varant, hisse senedi alımı gibi finansal araçları kullanması bu araçlar arasında tercih yapabilmesi ve gelir elde etmesi beklenmektedir. Finansal bilginin iki farklı boyutu vardır. Birinci boyutu makroekonomik düzeydeki finansal bilgilerden; ikinci boyutu ise mikro ekonomik düzeydeki finansal bilgilerden oluşur. Makroekonomik düzeyde finansal bilgi, cari açık, yıllık bütçe planları ve toplam ile sektörel dış ticaret verileri gibi ekonominin bütününe ilişkin finansal göstergeleri kapsamaktadır. Mikroekonomik düzeyde finansal bilgi ise, bir ekonomi içinde faaliyet gösteren işletmelerin ekonomik ve mali yapısını etkileyen olayların, metinler, tablolar ve şekiller gibi bilgi aktarım araçları aracılığıyla öğrenildiği, araştırıldığı veya gözlem yoluyla elde edildiği bilgileri ifade etmektedir (Özdemir, 2011, s. 15-30).

Lusardi ve Tufano (2009)'ya göre finans okuryazarlığı düşük kalan bireylerin daha fazla komisyon ve faiz giderleri vardır. Bu giderlerin yüksek olmasının nedenlerinden biri de finansal bilgi yetersizliği olduğu araştırmacılar tarafından yapılan çalışmada tespit edilmiştir. Kadoya ve Khan (2020) finans okuryazarlığının alt yapısını finansal bilginin oluşturduğunu ifade etmektedirler.

Finansal bilgisi yetersiz bireylerin yatırımı daha az düşündükleri, tasarrufu hiç düşünmedikleri, kredi kartı kullanımını daha bilinçsizce yaptıkları, emeklilik ve sonrasını düşünmedikleri yine yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir. Bunun yanında finansal bilgisi yetersiz bireylerin kredi kartı borç ödemelerinde genelde asgari düzeyinin ödenmesi faiz ve diğer giderlerin pek önemsenmediği de bir başka sorundur.

Bu ve benzeri sorunların temel sebebinin düşük finansal bilgi olduğu su götürmez bir gerçektir.

1.7.5. Finansal Tutum

Gelecek planları ve tasarruflarla yakından ilgili olan finansal tutum, finansal okuryazarlığın değerli bir bileşeni olarak varsayılmaktadır. Bireylerin parayı nasıl kullanması gerektiği, ne kadarını tüketme ne kadarını birikime ayırması gerektiği gibi konularda önceki tecrübeleri sonucu düzenli bir tavır sergilemeleri durumu söz konusudur. Örneğin, bireylerin geleceği için birikim yapma konusunda olumsuz tutumları mevcutsa bireyler birikim yerine harcama yapmayı isteyeceklerdir. Yine günlük isteklerine öncelik veren bireylerin, tasarruf yapma ya da uzun vadeli finansal planlar kurma ihtimalleri daha düşük olacaktır. Mandell ve Klein (2007) motivasyon ile finans okuryazarlığı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığıyla ilgili bir çalışma yapmışlardır. Finansal okuryazarlığa etki eden diğer etkenler sabitken, motivasyonun finans okuryazarlığı düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür.

1.7.6. Finansal Davranış

Finansal davranış genel olarak bireylerin kişisel mali durumlarını takip düzeyi, alışveriş yaparken finansal durumlarını ne derece göz önünde bulundurdıkları, tasarruf ve yatırımlarında nelere dikkat ettikleri, borç ve kredilerini yönetebilme becerileri, kısa ve uzun vadede yatırımlarını değerlendirebilme yetenekleri olarak düşünülebilir.

Xiao (2006) finansal davranış kavramını; “paranın nasıl harcanacağına yönelik plan yapmak, harcanan paraların hesabını yazılı olarak tutmak, sabit giderleri gözden geçirmek, yazılı bir bütçe oluşturmak” şeklinde ifade etmiştir. Dew ve Xiao (2011) ise finansal davranışı; ; tasarruf ve yatırım, nakit yönetimi, kredi yönetimi olarak üç temel alt faktöre ayırarak tanımlamıştır. Sam vd. (2012) de finansal davranış kavramını, kişinin sahip olduğu finans bilgisi ile psikolojik değişkenlerin (motivasyon, risk toleransı, harcama eğilimi, tasarruf eğilimi gibi) bir kombinasyonu olduğunu dile getirmişlerdir.

Kısaca ifade edilecek olursa finansal tutum bireyin finans konularına karşı verdiği tepki, finansal davranış ise bireyin finans konularında gerçekleştirdiği eylem olarak tanımlanmıştır (Ünal ve Düger, 2011, s. 213-226).

İKİNCİ BÖLÜM

GELİR UZMANLIĞI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI

2.1. GELİR UZMANLIĞI MESLEĞİ

Gelir Uzmanı, vergi mevzuatının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak, vergi politikaları ve uygulamaları hakkında öneriler sunmak ve görüş bildirmekle görevli devlet memurlarına verilen mesleki unvandır. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın misyonu doğrultusunda, mükellef haklarını koruyarak gönüllü vergi uyumunu teşvik etmek, yüksek kaliteli hizmet sunumuyla vergi gelirlerini toplamak ve bu süreçleri piyasanın işleyişini aksatmayacak şekilde yürütmek, Gelir Uzmanının temel sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Vergi Daireleri Kuruluş Yönetmeliği'nin ilgili hükmü uyarınca, Gelir Uzmanı, kanun ve mevzuatla yasaklanmış hususlara riayet ederek halkla ilişkiler kapsamında mükelleflere destek olmak ve gerektiğinde onları bilgilendirmekle yükümlüdür. Mükellef odaklı bir yaklaşım benimseyen Gelir Uzmanları, etkin, şeffaf ve anlaşılır bir vergi sisteminin oluşturulmasında önemli bir rol oynayan meslek grupları arasında yer almaktadır.

Gelir Uzmanlarının görev kapsamı, vergi daireleriyle sınırlı olmayıp, vergi süreçlerinin mükellefler tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve uygulamada ortaya çıkabilecek aksaklıkları en aza indirmek amacıyla çeşitli saha faaliyetlerini de içermektedir. Bu bağlamda, farklı lokasyonlarda bilgilendirme stantları kurulması, Vergi İletişim Merkezleri (VİMER) aracılığıyla hizmet sunulması ve vergi dairesine bizzat ulaşamayan mükelleflerin adreslerinde gelir vergisi beyannamelerinin alınması gibi vergi dairesi dışındaki çalışma alanları, Gelir Uzmanlarının sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Gelir Uzmanları ve Gelir Uzman Yardımcıları, diğer vergi dairesi çalışanları gibi, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 5'inci maddesinde düzenlenen vergi mahremiyeti ilkesine uymakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, görevlerinden ayrılmalarından sonra da devam etmektedir. Söz konusu kanunun 362'nci maddesinde belirtildiği üzere, vergi mahremiyetine riayet etmekle sorumlu olan kişiler, bu yükümlülüğü ihlal etmeleri halinde, Türk Ceza Kanunu'nun 239'uncu maddesi hükümleri çerçevesinde cezai yaptırımlara tabi tutulur.

Gelir Uzmanları ve Gelir Uzman Yardımcılarının, görev ve sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 5'inci maddesinde düzenlenen vergi mahremiyeti gibi yasal yasaklara riayet edebilmeleri için sahip olmaları gereken nitelikler şunlardır:

Güncel Mesleki Bilgi: Vergi mevzuatına ilişkin bilgi düzeyini sürekli güncel tutma, yasal düzenlemelerdeki değişiklikleri yakından takip etme ve bu doğrultuda uzmanlık seviyesini koruma.

Teknolojik Uyum ve Gelişim: Vergi sisteminde teknolojik yeniliklere uyum sağlamak amacıyla, teknolojik gelişmeleri düzenli olarak izleme ve bu gelişmeleri iş süreçlerine entegre etme yetkinliği.

Etkili Bilgi İletimi: Mükelleflerle ikili ilişkilerde etkin bir bilgi akışı sağlamak için, vergiyle ilgili konuları doğru bir şekilde kavrayarak özlü ve anlaşılır bir şekilde özetleme becerisi.

İfade ve Muhakeme Yetkinliği: Karmaşık vergi süreçlerini açık ve net bir şekilde ifade edebilme, analitik düşünme ve güçlü muhakeme becerileriyle sorunlara çözüm odaklı yaklaşma.

Mesleki Davranış ve İletişim: Mükelleflerle iletişimde, mesleğin gerektirdiği profesyonellik, nezaket ve etik değerlere uygun davranışlar sergileme.

Mesleki Temsil Yeteneği: Gelir Uzmanlığı unvanını en iyi şekilde temsil etme, mesleki faaliyetlerde güvenilirlik ve saygınlık oluşturma.

İkna ve Etkileşim Kabiliyeti: Mükelleflerin gönüllü vergi uyumunu teşvik etmek ve vergisel süreçlerde işbirliğini artırmak için yüksek düzeyde ikna kabiliyeti ve etkili iletişim becerileri.

Bu nitelikler, Gelir Uzmanları ve Gelir Uzman Yardımcılarının, vergi sisteminin şeffaf, adil ve etkin bir şekilde işlemesine katkıda bulunmalarını, mükellef odaklı bir yaklaşımı sürdürmelerini ve mesleki standartları en üst düzeyde temsil etmelerini sağlamak için kritik öneme sahiptir.

2.1.1. Gelir Uzmanlarının ve Gelir Uzman Yardımcılarının Görev ve Sorumlulukları

Gelir Uzmanları ve Gelir Uzman Yardımcıları, ilgili yönetmelik, yönerge ve diğer mevzuatta tanımlı iş ve işlemlerden kendilerine tevdi edilenleri yerine getirmekle yükümlüdür. Bununla birlikte, veznedarlık, tahsildarlık ve icra memurluğu gibi görevler, yalnızca mükellef memurlar arasından seçilen kişiler tarafından yürütülür.

Gelir Uzmanları ve Gelir Uzman Yardımcıları, tahakkuk ve tahsilat işlemlerinin zamanında ve doğru bir şekilde gerçekleştirilmemesi nedeniyle ortaya çıkan hazine zararlarından sorumlu tutulmaktadır.

Gelir Uzmanları, görevlendirildikleri birimin yönetiminden sorumlu müdür yardımcısı tarafından kendilerine tevdi edilen görevleri, ilgili mevzuata uygun bir şekilde ve zamanında yerine getirmekle yükümlüdür ve bu görevlerin yerine getirilmemesinden dolayı müdür yardımcısına karşı sorumludur. (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2009).

Gelir uzmanlarının başlıca görevleri;

- Amirleri tarafından mevzuata uygun verilen görevleri yerine getirmek,
- Tahsilata ilişkin işlemlerin zamanında ve doğru şekilde yapılmasını sağlamak,
- Kanun, yönetmelik, tüzük ve yönergelere uygun olarak kendilerine belirtilen iş ve işlemleri yapmak ve takip etmektir.

Ayrıca 213 Sayılı Vergi Usul Kanunun 128 Maddesinde sayıldığı üzere Gelir Uzmanı yoklama yetkisine haiz meslek grupları arasındadır.

Vergi Daireleri Kuruluş Yönetmeliğinde gelir uzmanları ile ilgili yapılacak iş ve işlemler belirtilmiştir.

Gelir Uzmanları ve Gelir Uzman Yardımcıları, ilgili yönetmelik, yönerge ve mevzuatta belirtilen görev ve sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdür. Bu görevler, vergi dairelerinin servislerine atanmış olsa da, uygulamada Gelir Uzmanları ve Gelir Uzman Yardımcılarının asli sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, söz konusu meslek mensuplarının görev ve sorumlulukları aşağıdaki şekilde akademik olarak ifade edilebilir:

Vergi Mükellefiyeti ve Sicil İşlemleri: Vergi dairesinin görev alanında faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilerin, sürekli yükümlülüğü gerektiren vergilere ilişkin mükellefiyet giriş, çıkış ve değişiklik işlemlerine yönelik yoklama faaliyetlerini yürütmek ve sicil kayıtlarını tutmak.

Tebliğ İşlemleri: Gerekli hallerde tebliğ işlemlerini gerçekleştirmek.

Vergi Karnesi Düzenleme: Götürü usulde vergilendirilen gelir vergisi mükelleflerine vergi karnesi sağlamak.

Tahakkuk ve Tahsilat Süreçleri: Vergi, resim, harç ve diğer devlet gelirlerinin tahsil edilebilir hale gelmesini sağlayacak işlemleri yürütmek.

Şahıs Hesaplarının Yönetimi: Mükelleflerin şahıs hesaplarını izlemek amacıyla hesap, kart ve defterleri tutmak, saklamak ve her mükellef için bir hesap dosyası oluşturmak.

Amme Alacaklarının Takibi: Vadesinde ödenmeyen amme alacaklarının tahsiline yönelik takip işlemlerini gerçekleştirmek.

Hesap Uyumluluğu: Şahıs hesaplarının dökümünü yapmak ve şahıs hesapları ile genel hesaplar arasında uyum sağlamak.

Vergi Hatalarının Düzeltilmesi: Tarh, tahakkuk ve tahsil edilen vergi, resim, harç ve diğer mali yükümlülüklerdeki hataları (tahakkuksuz veya fazla tahsilatlar dahil) düzeltme fişi kuralına uygun olarak düzeltmek, kanunlar ve yargı kararları gereğince terkin ve fazla tahsilat iade işlemlerini yapmak.

Tecil İşlemleri: Tecil işlemlerini yürütmek.

Kayıt ve Defter Tutma: Sürekli yükümlülükler vergilendirme servisi ile ilgili kayıt ve defterleri düzenli bir şekilde tutmak.

Teminat ve İhtiyati Haciz: Amme alacağını güvence altına almak amacıyla borçlulardan teminat talep etmek ve ihtiyati haciz işlemlerini gerçekleştirmek.

Ödeme Emri Tebliği: Ödeme emrinin tebliğine ilişkin işlemleri yapmak.

Dava Dosyası Hazırlama: Mükelleflerin vergi, resim, harç ve cezalar ile diğer alacaklara ilişkin açtıkları davalar için dava dosyalarını oluşturmak, vergi dairesi savunmasını hazırlamak ve ilgili yargı mercilerine iletme.

Teminat ve Hacizli Malların Saklanması: Teminat olarak alınan veya haczedilen menkul değerler ile kıymetli evrakı veznede muhafaza etmek.

İade ve Mahsup İşlemleri: Düzeltme ve terkin yoluyla red veya iadesine karar verilen paraların hak sahiplerine nakden veya mahsuben ödenmesine ilişkin işlemleri yürütmek.

Haciz ve Taşıma İşlemleri: 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde amme borçlularına yönelik haciz ve taşıma işlemlerini gerçekleştirmek.

Aciz Halinin Tespiti: Aciz halinde bulunan borçluları tespit etmek, aciz fişi düzenlemek ve bu borçluların durumunu sürekli izlemek.

Hacizli Malların Korunması: Haciz tutanağında belirtilen menkul malların koruma ve saklama işlemlerini yapmak.

Hacizli Malların Satışı: 6183 Sayılı Kanun ve ilgili mevzuat çerçevesinde haczedilen malların satış gününü belirlemek, ilan etmek ve satış işlemlerini yürütmek.

Gayrimenkul Satış İşlemleri: Gayrimenkul satışlarında satış şartnamesini hazırlamak, satış ilanını yapmak ve satış dosyasını oluşturarak satış komisyonuna iletmek.

Aksaklıkların Tespiti ve Bildirimi: Bölüm ve servislerdeki iş ve işlemlerde ortaya çıkan aksaklıkları tespit etmek ve vergi dairesi müdürü veya vergi müdürüne yazılı olarak bildirmek.

Tarama ve Kontrol Görevleri: Vergi dairesi müdürü veya vergi müdürü tarafından yazılı ya da sözlü olarak bildirilen tarama ve kontrol işlemlerini gerçekleştirmek.

Halkla İlişkiler ve Bilgilendirme: Kanun ve ilgili mevzuatla yasaklanan hususlara riayet ederek, halkla ilişkiler kapsamında mükelleflere yardımcı olmak ve gerektiğinde bilgilendirme yapmak.

İstatistik Bilgi Sağlama: Vergi dairesinden talep edilen istatistik amaçlı bilgileri ilgili birimlerden temin etmek.

Teftiş ve Raporlama: Teftişlerde başkanlık adına verilecek cevap ve emirleri hazırlamak.

Terkini İşlemleri: Terkini gereken amme alacaklarının terkinini başkan adına tamamlayarak ilgililere bildirmek.

Vergi Dairesi Yetki ve Görevleri: Vergi dairesi başkanlığının konu ve yetkisiyle sınırlı olarak, vergi kanunları ve diğer kanunların gelir müdürlüğüne verdiği işleri yapmak.

Takdir İşlemleri: Takdir işlemlerine ilişkin yazışmaların kayıtlarını tutmak, evrakın ilgili yerlere sevkini sağlamak ve yazışma işlemlerini yürütmek.

Belge ve Arşiv Yönetimi: Takdir işlemlerine yönelik dosya, defter ve belgeleri usulüne uygun şekilde tutmak, tasnif ve muhafaza etmek, arşivini oluşturmak ve arşivin güvenliğine yönelik gerekli tüm tedbirleri almak.

Bu görevler, Gelir Uzmanları ve Gelir Uzman Yardımcılarının vergi sisteminin etkin, adil ve şeffaf bir şekilde işlemesine katkıda bulunmalarını ve mükellef odaklı bir yaklaşımı sürdürmelerini sağlamaktadır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 1994).

2.2. GELİR UZMANLIĞI VE FİNANSAL OKURYAZARLIK İLİŞKİSİ

Gelir uzmanları, Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı, vergiler ile diğer gelirleri tahsil etmekle sorumlu olan Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde A kadro olarak görev yapmaktadırlar. Görev ve sorumluluklarına yukarıda değindiğimiz gelir uzmanlarının asıl görevi ülkemizin en temel gelir kaynağı olan vergilerin toplanmasıdır.

Vergi gelirleri, devletlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için temel bir finansal kaynak niteliğindedir ve kamu harcamalarının finanse edilmesinde kritik bir araç olarak işlev görür. Vergi gelirleri, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi faktörler gibi çok sayıda unsurdan etkilenmektedir. Bu unsurlar arasında ekonomik büyüme, kişi başına düşen gelir, enflasyon oranı, gelir dağılımı, dışa açıklık düzeyi, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payları, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, dış yardımlar, nüfus yapısı, siyasal istikrar, yolsuzluk, rüşvet, küreselleşme, vergi rekabeti, bankacılık sektöründeki gelişmeler ve vergi yapısı gibi çok çeşitli değişkenler yer almaktadır. Ayrıca, finansal piyasalardaki gelişmeler de vergi gelirleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Efeoğlu, 2021, s. 312-325).

Finansal gelişme, tasarruf ve yatırım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, bu tasarruf ve yatırımların izlenmesi, tasarrufların bir araya getirilmesi, kaynakların israf edilmeden toplanarak daha verimli ve etkin alanlara ya da yatırımlara yönlendirilmesi,

mal ve hizmet dönüşümünün yanı sıra risk çeşitlendirmesi gibi süreçleri kapsamaktadır. Bu bağlamda, finansal gelişmeler, vergi gelirlerini doğrudan veya dolaylı yollarla etkileyebilmektedir.

Bir ülkede finansal sistemdeki gelişmeler, finansal kurumlarının etkinliğini, şeffaflığını, finansal araçların çeşitliliğini arttıracığından vergi mükelleflerinin finansal sistemi kullanma konusundaki isteği de artma eğiliminde olacaktır. Bu durum vergi sistemindeki kayıt dışılığı azaltacağı gibi diğer taraftan devletin; vergi mükelleflerinin vergiye tabi gelir ve varlıkları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır. Finansal gelişmeler, vergilerin daha kolay takip edilmesini sağlayacak ve tahsilini kolaylaştıracaktır. Bu nedenle de finansal gelişme doğrudan vergi gelirlerini arttırabilmektedir. Yani finansal seviyenin yükselmesi sayesinde mükellefler hakkında daha fazla bilgiye ulaşılarak eksik ya da hatalı beyanların tespiti kolaylaşacak vergilerin takibi sağlanacak ve vergi gelirlerinde artış olacaktır (Efeoğlu, 2021, s. 312-325).

Bu noktada vergi gelirlerinin toplanmasının genel icracıları olan gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık seviyeleri vergi gelirlerini etkileyecektir. Çünkü vergi finansal sistemin önemli bir parçası durumundadır. Ülkemizde her geçen gün finansal piyasalar derinleşmekte, finansal piyasa araçlarının çeşitliliği artmakta ve finansal piyasalarda faaliyet gösteren kurumların sayıları artış göstermektedir. Bu durum vergisel anlamda bazı değişimleri beraberinde getirmektedir. Teknolojik gelişmeyle birlikte finansal okuryazarlık seviyesindeki artış gelir sağlayıcı yeni faaliyetler ortaya çıkarmıştır. Bu faaliyetlerin vergilendirilmesi ve vergide adaletin sağlanması toplum adına önem arz etmektedir. İşte bu noktada vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi hususunda bu gelir sağlayıcı faaliyetleri sorgulayan ve irdeleyen finansal okuryazarlık seviyesi yüksek gelir uzmanlarına ihtiyaç duyulacaktır. Çünkü finansal sistemden uzak finansal okuryazarlığı düşük vergi memurunun gelir sağlayıcı finansal faaliyetlerdeki vergisel kayıp kaçığı engelleyebilmesi güçtür. Örneğin sanal para piyasasında yüksek gelir sağlayan gerçek kişi ya da tüzel kişiliğin vergilendirilmesi bu piyasayı bilen, anlayan vergi memurlarınca yapılması optimal vergilendirmeyi sağlayacaktır.

Finansal gelişmeler vergi gelirleri üzerinde üç şekilde etkili olmaktadır. Bunlardan ilki, finansal gelişmeler ekonomik büyümeye katkı sağlayarak

vergilendirilebilir ekonomik faaliyetlerin çoğalmasına ve vergi gelirlerinin artmasına etki eder. İkincisi, ekonomik ilerlemenin refah düzeyini yükseltip mal ve hizmetlere olan talebi arttırarak yeni yatırımların yapılması ve vergi gelirlerinin artmasına etkisidir. Üçüncüsü, finansal gelişmelerin vergilerin takibini ve tahsilini kolaylaştırması ile vergi gelirlerindeki artışa etkisidir. Vergi mükellefleri kimi zaman eksik ya da yanlış gelir beyanı vererek gelirlerini gizlemek isterler. Bunun önüne geçebilmek için kayıt dışı ekonomiyi azaltmak adına vergi memurlarına finansal eğitimler verilerek finansal gelişimin sağlanması ile vergi gelirlerinin artması sağlanabilecektir (Pata ve Ela, 2020, s. 171-188).

Sonuç olarak finansal gelişmelerin vergilendirilebilir gelir unsurlarını arttırdığını söyleyebiliriz. Bu vergilendirilebilir gelir unsurlarının finansal konularda eğitim almış vergi memurlarınca vergi kayıp ve kaçağı olmadan optimal seviyede vergilendirilmesi sağlanacaktır.

2.3. TÜRKİYE'DE FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI

Finansal okuryazarlığın yeni yeni konuşulduğu Türkiye'de finansal eğitim; ekonomik büyüme ile beraber finans sektörünün de sağlıklı büyümesini sağlayacak ayrıca toplumsal refahın artmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. 2014 yılı Haziran ayında Finansal İstikrar Komitesi tarafından, 'Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı ve Finansal Eğitim Eylem Planı' uygulamaya alınmıştır. Burada ulaşılmak istenen amaç, bütün topluma finansal ürün ve hizmetlerin ulaşması, bireylerin finansal sisteme dâhil edilmesi, finansal ürün ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve finansal ürün ve hizmet kullanımının yaygınlaştırılmasıdır. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Sermaye Piyasası Kurulu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, ilgili eylem planının uygulanmasından sorumlu kurumlar olarak belirlenmiştir.

Bu kurum ve kuruluşlar stratejinin etkinliğinin artırılması için sivil toplum örgütleri ile ortak hareket etmektedirler. Sermaye Piyasası Kurulu finansal eylem ve eğitim planının takibinden, koordinasyonundan ve bütçesinden sorumludur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ise tüketicinin korunması eylem planının takip ve koordinasyonundan ve bütçenin yürütülmesi görevinden sorumludur. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve BDDK, eylem planı kapsamında altı ayda bir Finansal İstikrar Komitesi'ne rapor sunmakla yükümlüdür. Söz konusu eylem

planında, finansal eğitim ilke ve esasları düzenlenmiştir. Bu ilke ve standartlar; kapsayıcılık, tarafsızlık, farkındalık oluşturma, gözden geçirme ve ölçümleme, proaktif yaklaşım, sonuç odaklılık, dilin sade ve anlaşılır olması, nesnel anlatım ve eğitimcilerin eğitimi konularını içermektedir (TCMB, 2015, s. 3).

2.3.1. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yapılan Çalışmaları

Ülkemizde finansal konularda farkındalığı arttırmak adına küçük yaşlarda verilebilecek finansal eğitim bir hayli önem arz etmektedir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı, finansal eğitim programları düzenlemektedir. Buradaki eğitim programları çocukları ve gençleri hedef almaktadır. Buradaki amaç, günümüz çocukların ile gençlerin küçük yaşlarda kazandıkları finans bilgisi, bu konudaki tutumları ve davranışları ile ileride ekonominin içinde finansal okuryazar olmalarını sağlamaktır. Çocukların ve genç bireylerin finans eğitimi konusunda bilinçli davranmaları ve daha iyi yetiştirilmeleri adına; finans eğitiminin müfredat kapsamına alınarak zorunlu okutulması gereken derslerden olması gerekir. Bu doğrultuda ilköğretim seviyesinden itibaren öğrenim görenlere finans konuları ile ilgili eğitimler verilmesi ve bu eğitimleri verecek kişilerin de yetiştirilmesi önemlidir. Bu hedeflere ulaşılabilmesi için resmi kurum ve özel kuruluşların Bakanlık ile beraber uyum ve düzen içinde adım atmaları çok önemlidir (Taşcı, 2011, s. 95-98).

2.3.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Yapılan Çalışmalar

Finansal okuryazarlık konularında aileler ve bireylerin bilinçlendirilmesi için çeşitli faaliyetler yürüten Bakanlık aynı zamanda bünyesinde koruma altında olan veya 18 yaşını doldurup bu kuruluşlardan ayrılan 14 ile 25 yaş arasındaki gençlere de finansal eğitim hizmetleri sunmaktadır.

Bu eğitimler, bireylere şu konularda yetkinlik kazandırmayı hedeflemektedir:

- Finansal kaynaklarını bilinçli bir şekilde yönetme,
- Mali kaynakların etkin ve doğru kullanımını sağlama,
- Tasarruf alışkanlığı edinme.

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce, 2009 yılında Aile Eğitim Programı hazırlanmıştır. Bu programda, bir ailenin refah içinde yaşamını sürdürebilmesi için temel kabul edilen sağlıklı yaşam, ailenin eğitimi, aile ekonomisi, hukuk vb. konular üzerinde durulmuştur. İktisat alanında yapılan çalışmaların amacı,

ailelerin ve bireylerin temel finansal konularda bilinçlenmesidir. Bu programla ailelerin harcamalarını kontrollü bir şekilde yapabilmeleri, farklı zaman ve seviyedeki ihtiyaçları belirleyebilmeleri, bu ihtiyaçlara göre finansal ürün tercihi yapabilmeleri hedeflenmektedir. Bu eğitimler, bireylerin aşırı borçlanma kaynaklı potansiyel sorunları öngörebilmelerini, bu sorunlara karşı önlem alabilmelerini ve olası ekonomik krizlerde veya finansal sıkıntı gibi durumlara hazır olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. (Güler, 2015, s. 55-56).

2.3.3. Sermaye Piyasası Kurulunun çalışmaları

Sermaye Piyasası Kurulu, finansal okuryazarlığın artırılması hedefiyle, piyasalarda farkındalığı ve güveni güçlendirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Buna yönelik toplumun sermaye piyasası konusunda bilinçlenmesi, sermaye piyasasında fon ihtiyacının temin edilebilmesi, birey ve kuruluşların yaptıkları tasarrufları sermaye piyasalarına aktarması amacıyla faaliyetler yürütülmektedir. Bu amaçla toplumun farklı bölümlerine, farklı özellikleri dikkate alınarak, iletişim kanalları aracılığıyla bilgilendirme ve tanıtımlar yapılmaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2014 yılında hem finansal farkındalığın yükseltilmesi hem de finansal eğitimin daha yaygın hale getirilmesi için ortak bir anlaşmaya imza atmıştır. İmzalanan bu anlaşmayla öğretmen ve öğrencilerin ilgisini çekmek adına yarışma, oyun gibi faaliyetler ile öğretmenler ve 6 ila 18 yaş arasındaki öğrencilere temel finansal konulardaki bilgilerinin artırılması hedeflenmektedir (SPK, 2014).

2.3.4. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)

Finansal Okuryazarlık Derneği, Türkiye'de finansal okuryazar bir toplum oluşturma hedefiyle 2012 yılında kurulmuş ve bu alanda faaliyet gösteren ilk sivil toplum kuruluşu olarak çalışmalarına başlamıştır. Ülke genelinde finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmek ve finansal hizmetlere erişebilme noktasında toplumun genelini bilinçlendirmek adına STK'lar, devlet, özel kurumlar ile ortak çalışma geliştirerek faaliyetler yürütmektedir. FODER, bankacılık işlemlerinin etkin kullanılmasının yaygınlaşması, finansal okuryazarlık konusunun okullarda müfredata eklenmesi, bireylerin tasarruf ederken ve yatırım yaparken dikkat etmesi gereken konularda bilinçlendirilmesi gibi ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak hedefler edinmiştir. Bu hedefler doğrultusunda, 2014'de Finans Eğitimi, Finans Erişimi ve

Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ile Eylem Planlarını kapsayan bir Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır. Bu genelge, finans okuryazarlığının artırılması, finansal hizmetlere erişimin kolaylaştırılması ve tüketicilerin finansal haklarının korunması amacıyla kapsamlı bir stratejik çerçeveyi ortaya koymaktadır. Bu genelgede Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği'nin bazı görevlerine değinilmiştir. Bu görevler (FODER, 2019):

- Finans okuryazarlığı eğitimine yönelik web sayfasının oluşturulmasının yanında platformda yürütülen eğitim faaliyetlerinin sosyal medya kanalları üzerinden paylaşılması,
- Eğitim süreçlerinde kullanılacak araçların tanımlanması ve geliştirilmesi,
- Finansal konulara olan farkındalığın ve ilginin seminerler, televizyon programları, konferanslar, radyo programları ve yarışmalar aracılığıyla artırılması,
- Çalışmayan kadınların ekonomik konularda bilinçlendirilmesine yönelik özel eğitim programlarının düzenlenmesi.

Bu hedefler, bireylerin finansal bilgi düzeyini yükselterek ekonomik karar alma süreçlerinde bilinçli davranışlar geliştirmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

2013'te FODER ile Ekonomi Bankasının işbirliğinde Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi yapılmıştır. Söz konusu toplantıda, finansal okuryazarlığın kapsamı ve önemi ele alınmış; ayrıca, bayanın ekonomik olarak güçlenmesinde finans okuryazarlığının rolü ile finans okuryazarlığının eğitim sistemine entegrasyonu hususları tartışılmıştır. Bu başlıklar, bireylerin finansal bilinç düzeyini artırmanın toplumsal ve ekonomik etkilerini değerlendirmek amacıyla incelenmiştir. 2014'te ikincisi yapılan zirvede ise ülkemizde finansal okuryazarlığın ulaştığı nokta ve finansal okuryazarlığı geliştirmek için yapılabilecekler ile dünyadaki örnekleri tartışılmıştır.

2.3.5. Türkiye Ekonomi Bankası Tarafından Yapılan Çalışmalar

Türkiye Ekonomi Bankası (TEB) ve Boğaziçi Üniversitesi iş birliğiyle, 2013 yılından bu yana finansal okuryazarlık çalışmalarını desteklemek ve ekonominin daha sağlam bir temelde büyümesine katkı sağlamak amacıyla, finansal tutum, finansal bilgi ve finansal davranış boyutlarını temel alan Türkiye Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi hesaplanmaktadır. Bu endeks, bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini değerlendirmek ve finansal erişimlerini analiz etmek için kapsamlı bir ölçüm aracı

sunmaktadır. Bu çalışma düzenli olarak her yıl yapılmaktadır. Bu çalışma çerçevesinde ülkemizin finansal okuryazarlık noktasında mevcut olan ihtiyaçları, finansal araçlara erişim olanakları belirlenerek, çalışmalar bu doğrultuda ilerlemektedir. TEB Aile Akademisi üzerinden, üniversite öğrencilerinin finansal konularda farkındalık kazanmalarını ve finansal okuryazarlık düzeylerini artırmayı amaçlayan Dijital Finansal Okuryazarlık eğitimleri, 2018 yılı Ekim ayından itibaren başlatılmıştır. Bu eğitim programlarında, blok zincir teknolojisi, yeni nesil finans yöntemleri ve kodlama temel prensipleriyle ilgili veriler aktarılmıştır. 2018 yılı içerisinde 20'yi aşkın üniversitede birebir verilecek eğitimler ile yaklaşık 250.000 öğrenciye yeni nesil finansal teknolojiler hakkında bilgiler verilmesi hedeflenmiştir (TEB, 2019).

2.3.6. Merkez Bankası Tarafından Yapılan Çalışmalar

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2017 yılında finansal okuryazarlık ve ekonomi eğitimi kapsamında farklı birey ve gruplara ulaşmak amacıyla "Herkes İçin Ekonomi" projesini başlatmıştır. Bu proje, finansal bilgi ve bilinç düzeyini artırmaya yönelik olarak çeşitli birey ve gruplara uygun içerikler sunmayı, bireylerin ekonomiyle ilgisini güçlendirmeyi ve farklı yaş gruplarına yönelik çalışmalarla Merkez Bankası ve faaliyetleri hakkında bilgilendirme yapmayı hedeflemektedir. Amaç ve hedefler doğrultusunda Merkez Bankası, birtakım etkinliklerle Anadolu'ya açılmaktadır. Öğretmenleri, öğrencileri ve üniversitelileri kapsam dâhiline alıp 'Herkes İçin Ekonomi Anadolu'da' projesi ile Aralık 2019'a kadar ülkenin yedi bölgesine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda düzenlenen Öğretmen buluşmalarında öğretmenlere projede, finans eğitiminin önemi ve öğretmenlerin bu projedeki önemine dikkat çekerek Merkez Bankası ve para politikası hakkında bilgiler verilmektedir. İl genelinde gerçekleştirilen okul ziyaretlerinde, öğrencilerin kavrayış düzeyine uygun olarak hazırlanan seminerler düzenlenmektedir. Bu seminerlerde, para, Merkez Bankası ve enflasyon gibi konulara ilişkin sunumlar ve videolar kullanılarak, oyun ve yarışmalar eşliğinde öğretmenler ve öğrenciler bilgilendirilmektedir. Ayrıca, "Herkes İçin Ekonomi Anadolu'da" projesi kapsamında, ilgili ildeki üniversite öğrencilerinin katılımına açık olan "Üniversite Buluşmaları" etkinlikleri düzenlenmektedir. Bu etkinliklerde, Merkez Bankası yetkilileri tarafından öğrencilere Merkez Bankasının görevleri ve fiyat istikrarı konularında sunumlar yapılmakta, öğrencilerin soruları

yanıtlanmaktadır. Çeşitli yarışmaların da yer aldığı bu etkinlikler, gençler tarafından yoğun ilgi görmektedir. (TCMB, 2019).

2.3.7. Borsa İstanbul (BİST) Tarafından Yapılan Çalışmalar

Borsa İstanbul'un finans okuryazarlığının gelişimi için yaptığı faaliyetler şöyle sıralanabilir:

- Borsa ile sermaye piyasasına ilgiyi arttırmak ve yatırım kültürünü iyileştirmek amacıyla BİST ve Anadolu Üniversitesi 2012 yılında protokol imzalamıştır.
- Boğaziçi Üniversitesi eliyle, Borsa İstanbul (BİST) desteğiyle, finans okuryazarlığının geliştirilmesi amacıyla düzenlenen "Investimate Sanal Yatırım Yarışması", Türkiye'deki üniversitelerden 2270 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.
- BİST, üniversite öğrencilerine yönelik düzenlediği eğitim programları ile gençlerin profesyonel iş yaşamına başlamadan önce vizyon geliştirmelerine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu programlar kapsamında, Borsa İstanbul ve sermaye piyasalarına ilişkin kapsamlı ve ayrıntılı bilgi sunulmaktadır.
- BİST, bilgi ve birikimleri ile deneyimlerini eğitim kurumlarıyla paylaşmak amacıyla ilgilenenlere ziyaret imkânı sunmaktadır.
- Borsada pay bulunduran işletme çalışanlarına yılda 2 defa olmak üzere borsa eğitimi verilmektedir (BİST, 2019).

2.4. DÜNYA'DA YAPILAN FİNANSAL OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARI

Küresel Dünya üzerinde her geçen gün daha karmaşık hale gelen ekonomik hayat Finansal okuryazarlık konusunu tüm dünyada önemli hale getirmiş. Bu durum, ulusal ve uluslararası düzeyde finansal eğitim faaliyetlerinin artmasına olanak sağlamıştır. Dünyada yürütülen finansal eğitim çalışmaları, ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarındaki farklılıklar nedeniyle çeşitlenen eğitim stratejilerinin geliştirilmesine yol açmıştır. Finansal okuryazarlık alanında uluslararası faaliyetler, Dünya Bankası ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. OECD, 2003 yılında finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olmasının olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla finansal eğitim çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda

OECD, faaliyetlerini genişleterek, ülkeler arası iş birliklerini artırma, ilke ve standartlar geliştirme, analitik araştırmalar ve analiz yayınları üretme olmak üzere üç farklı alanda çalışmalarını sürdürmektedir. Dünya Bankası, ekonomik olarak az gelişmiş bölgelerde finansal erişimi artırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. 2008 yılındaki küresel çaptaki krizin ardından, çok sayıda devlet yerli stratejiler geliştirmeyi hedeflemiştir. Finansal eğitim stratejileri, her ülkenin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmektedir. Uygulama aşamasında, merkez bankaları, hükümetler, finansal denetim ve düzenleme kurumları, bakanlıklar ve sivil örgütler gibi aktörler tarafından yeni stratejiler oluşturulmakta ve bu faaliyetlerin koordineli bir şekilde yürütülmesi amaçlanmaktadır. (TCMB, 2015).

2.4.1. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Tarafından Yapılan Çalışmalar

1961 yılında kurulan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü 36 üyeden oluşmaktadır. Kuruluşun amacı; dünyanın bütün bölgelerinde bireylerin finansal kararlarını ve yatırım fikirlerini geliştirmelerine yardımcı olarak ekonomik ve sosyal refahı arttırmaktır. Örgüte kayıtlı ülkeler, problemleri ortaya çıkarmak, tartışıp analize tabi tutmak, çözüme ulaştırmak adına düzenli olarak bir araya gelmektedir. Örgüt finans eğitimi noktasında bilhassa sigorta kesimi ile istisnai emeklilik alanlarında finans eğitimi faaliyetlerine öncülük yapmaktadır. OECD'nin akademik olarak önem arz eden veri kaynağına sahip web sayfası vardır. Bu sayfada;

- Kurulaşa üye ülkelere finansal eğitim konularında tavsiyeler verilmektedir.
- Üye ülkelerin finans eğitimi konularında hazırladıkları projelerin detayları yer almaktadır.
- Finans eğitimi ve finans okuryazarlığı alanlarında bilimsel eserler yer almaktadır.
- Finansa eğitimi verilme standartları konusunda kaynaklar yer almaktadır (Hayta, 2011, s. 280).

2003 yılında Örgüt finans okuryazarlığı düzeyinin yükseltilmesi amacı doğrultusunda, eğitim ve okuryazarlık ilkelerini geliştirmeye yönelik yöntemler oluşturmak amacıyla uluslararası bir proje başlatılmıştır. Bu proje kapsamında, OECD üyesi olan ve olmayan ülkelerin finansal eğitim programları üzerinde araştırmalar

yapılmıştır. İlk etapta eğitime ait programların verimliliği incelenmiş olup, finansal okuryazarlık düzeyinin arttırılabilmesi için neler yapılabileceği ile ilgili fikirler sunulmuştur. Daha sonra kitapçık yayınlatarak insanların bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. OECD tarafından yürütülen finansal eğitim programı, dünya genelinde finansal eğitim alanında temel uluslararası analitik araştırmaların geliştirilmesine ve uluslararası farkındalık ile iş birliğinin artırılmasına odaklanmıştır.

Bu program, finansal okuryazarlığın küresel ölçekte güçlendirilmesi ve ülkeler arası koordinasyonun teşvik edilmesi amacıyla tasarlanmıştır (Gökmen, 2012, s. 82-83).

2.4.2. Dünya Bankası Tarafından Yapılan Çalışmalar

Dünya Bankası'na yürütülen finansal katılım programları sayesinde finansal okuryazarlığın dünyada geliştirilmesine önemli katkılar sağlamıştır. Dünya Bankası finansal erişimin arttırılması hedefi doğrultusunda birçok taahhütte bulunmuş ve öncelikli olarak bu konuda ihtiyaç sahibi ülkelere başlayarak dünya genelinde anketler, çalışmalar yaparak projeler yürütmektedir. Dünya Bankası tarafından 2005 yılından bu yana 9 ülkenin finansal okuryazarlık faaliyetleri ve yasal alt yapıları araştırılmıştır. Araştırma yapılan ülkeler; Hırvatistan, Romanya, Litvanya, Bulgaristan, Azerbaycan, Slovakya, Letonya, ve Rusya'dır. Adı geçen yerlerde yürütülen çalışmalarda ortaya çıkan bulgular şöyledir (Gökmen, 2012, s. 85).

- Tüketicilerin koruma altına alınması noktasında kurumsal eksikliklerin olduğu,
- Finansal ürün konusunda verilen bilgi ve yapılan açıklamaların belirsiz olduğu,
- Zarar verici, yıpratıcı iş uygulamalarının varlığı,
- Müşterilerin gönderdiği şikâyet ve sorunların tam olarak çözüme kavuşturulmaması,
- Finans okuryazarlığı düzeyinin yetersiz olduğudur.

Dünya Bankası, 2010'da finansal hizmetler alanında "Tüketicinin Korunması ve Finansal Okuryazarlık" başlıklı bir program düzenlemiştir. Bu programdaki amaçları şunlardır (Güler, 2015, s. 40):

- Tüketicilere doğru şekilde aktarılan finansal bilgilerin tüketicileri kaliteli alışveriş yapmaya yöneltmek,

- Kötü niyetli veya hileli ticaretlerin engellenmesi ile ticari uygulamaları geliştirmek,
- Finansal kurumlardan kaynaklı hatalardan dolayı doğabilecek tüketici zararının hemen ve basit yollarla tazmin edilmesini sağlamak,
- Tüketicilerin finansal hizmetlerden güvenli ve sorunsuz bir şekilde yararlanabilmelerine olanak sağlamayı amaçlamaktadır.

2.4.3. Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Çalışmalar

1957’de kurulan birlik 27 ülkenin oluşturduğu ve toprakları büyük oranda Avrupa kıtasında yer alan ekonomik temelli siyasi bir kuruluştur. Son zamanlarda bütün dünyada önem kazanan finansal okuryazarlık konusu ile finansal eğitim konusunda Avrupa Birliği de çalışmalar başlatmıştır. Avrupa Birliğinin finansal okuryazarlık alanındaki çalışmaları birliğe yürütmeden sorumlu bölümü sayılan Avrupa Komisyonu tarafından yapılmaktadır. Bu komisyonda, halkın finans okuryazarlığı seviyesini arttırabilmek adına çok sayıda çalışmayla beraber eğitim de verilmektedir. Komisyon, bireylerin bütçelerini etkin bir şekilde yönetebilmeleri, finans ürünlerinin tanınması ve de bu ürünler arasından uygun seçimi yapabilmeleri maksadıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

Avrupa Birliği Komisyonu, 2003 yılında “Yetişkinler için Çevrimiçi Tüketici Eğitimi Araçları” adlı bir web sitesi (www.dolceta.eu) hayata geçirmiştir. Bu site, tüketicilere finansal hizmetler sunmanın yanı sıra, yasal hakları hakkında da bilgi sağlamaktadır.

Yine bu web sayfasında 2010 Nisan itibariyle öğretmenlere finansal okuryazarlık konusunda bilgiler sağlayacak bir bölüm açılmıştır. Bu bölümde sigorta, harcama, borçlanma ve tasarruf/yatırım olmak üzere 4 temel konu bulunmaktadır (Gökmen, 2012, s. 89).

Avrupa Komisyonu, Ocak 2009’da “Finansal Eğitim Avrupa Veri Tabanı” (EDFE - European Database for Financial Education) oluşturmuştur. EDFE, finansal eğitim planlarına yönelik bir elektronik kütüphane olarak işlev görmektedir. Ayrıca, Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği genelinde finansal eğitimin yaygınlaşmasını teşvik etmek amacıyla, üye devletler ve özel aktörler tarafından düzenlenen ulusal

veya bölgesel konferanslar ile diğer etkinliklere sponsorluk desteği sağlamaktadır. (Gökmen, 2012, s. 89).

2.4.4. Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC) Tarafından Yapılan Çalışmalar

Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC), Amerika Birleşik Devletleri'nde Hazine Müsteşarlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Komisyon, finansal eğitimi toplumda yaygınlaştırmak, finansal eğitimle ilgili olarak yapılan faaliyetleri denetim altında tutmak, özel sektör çalışmalarına finansal eğitimde destek vermek ve kamu özel sektör işbirliğini sağlamak amaçlarıyla kurulmuştur (Temizel ve Özgüler, 2015, s. 10).

Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC), 2006 yılında finansal eğitimi yaygınlaştırmak, finansal farkındalığı artırmak, finansal becerileri tanımlayıp geliştirmek, finansal eğitim altyapısını güçlendirmek, finansal eğitime yönelik uygulamaları belirlemek, geliştirmek ve paylaşmak amacıyla "Finansal Okuryazarlık İçin Ulusal Strateji" başlıklı bir rapor yayımlamıştır. Komisyon, bunun yanı sıra üç aşamalı bir konferans düzenlemiştir. Birincisi Mart 2007'de gerçekleştirilen konferans Amerikalı yerli olan nüfus üzerinde durmuştur. Konferansın ikinci aşaması Temmuz 2007'de gerçekleştirilmiş ve Amerikalılar ile Pasifik bölgesinde yaşayan topluluklara odaklanılmıştır. Üçüncü aşama ise 2008 yılında düzenlenmiş olup Afrikalı ve Amerikalı toplumlar üzerinde durulmuştur. (Gökmen, 2012, s. 91). Komisyon, bu faaliyetlere ek olarak, finansal kurumlar ve bireylerin finansal yetkinliklerini geliştirmek amacıyla kaynak kılavuzlar hazırlamış ve bir tüketici dergisi yayımlamıştır. Bunun yanı sıra, ulusal ve uluslararası düzeyde iş birlikleri kurarak konferanslar düzenlemiş, eğitim belgeselleri hazırlanmış ve finansal okuryazarlık zirvelerine ev sahipliği yapmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEM VE BULGULAR

Çalışmamızın son kısmında, önce gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri üzerine yaptığımız çalışmanın amacına ve önemine vurgu yapılmıştır. Araştırmanın devamında, sırasıyla hipotezler ortaya koyularak, ilgili literatür sistematik bir şekilde incelenmiş, araştırmanın evreni ve örneklemini tanımlanmış, veri toplama yöntemleri açıklanmış ve son olarak bulgular değerlendirilerek sonuçların tartışılması ve öneriler sunulmuştur.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Küreselleşen dünya ekonomisinde teknolojinin de gelişmesiyle finansal araçlar çeşitlenmekte ve gelişmektedir. Finansal araçları doğru bir şekilde öğrenip anlamak, doğru şekilde yorumlamak ve doğru kararlar almak önemlidir. Bu kapsamda finansal okuryazarlık seviyesi önem kazanır. Finansal okuryazarlık; bireylerin finans ve ekonomiyle ilgili terimler ile araçları anlaması, anladıklarını günümüz ekonomi koşulları içinde yorumlayıp etkin ve verimli şekilde kullanması ve sürdürülebilirliğin sağlanması için de gerekli tedbirlerin alınması kabiliyetidir. Bireylerin finansal okuryazarlık seviyesindeki artış gereksiz harcamalardan kaçınmalarını sağlayarak, harcama yapılmayan gelirlerden tasarruf yapmalarını ve finansal araçları daha etkin ve verimli kullanmalarını sağlayacaktır. Finansal okuryazarlık seviyesinin artmasıyla hem bireylerin hem de ülke ekonomisinin gücü artacaktır.

Ülkemizde diğer gelişmiş toplumlara nazaran finansal okuryazarlık istenilen seviyede değildir. Bu çalışma ülke ekonomisinin önemli paydaşlarından olan ve kamu çalışanları içerisinde yer alan gelir uzmanlarını kapsamaktadır. Ülkemizde son dönemde önemi artan finansal okuryazarlık düzeyinin gelir uzmanları arasında ne seviyede olduğu ölçülmeye çalışılmıştır. Gelir uzmanları Hazine ve Maliye Bakanlığının bağlı kuruluşu olan Gelir İdaresi Başkanlığı birimlerinde verginin tarh edilmesi, tebliğinin yapılması, tahakkuk ettirilmesi ve tahsilatının yapılması için çalışan kamu görevlileridir. Verginin finansal okuryazarlık içindeki önemi göz önüne alındığında gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri önem kazanmaktadır. Yapılan çalışma ile gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık seviyeleri ortaya

Çıkarılmış ve Türkiye genelinde görev yapan gelir uzmanlarına yneltlen anket ve ölçek ile sonuçlar ortaya konulmuştur.

Bu çalışmanın amacı, Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı kuruluşu olan Gelir İdaresi Başkanlığı birimlerinde görev alan gelir uzman ve uzman yardımcılarının finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesidir.

3.2. ARAşTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Araştırmanın analiz sonuçlarına bağlı olarak belirlenecek hipotezler ile alternatif hipotezler aşağıdadır.

Hipotez 1:

H₀: Finansal okuryazarlık anket ve leğine katılan gelir uzmanı cinsiyet değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve leği arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Finansal okuryazarlık anket ve leğine katılan gelir uzmanı cinsiyet değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve leği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 2:

H₀: Finansal okuryazarlık anket ve leğine katılan gelir uzmanı yaş değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve leği arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Finansal okuryazarlık anket ve leğine katılan gelir uzmanı yaş değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve leği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 3:

H₀: Finansal okuryazarlık anket ve leğine katılan gelir uzmanı medeni durum değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve leği arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Finansal okuryazarlık anket ve leğine katılan gelir uzmanı medeni durum değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve leği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 4:

H₀: Finansal okuryazarlık anket ve leğine katılan gelir uzmanı ocuk sayısı değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve leği arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Finansal okuryazarlık anket ve leğine katılan gelir uzmanı ocuk sayısı değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve leği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 5:

H₀: Finansal okuryazarlık anket ve ölçeğine katılan gelir uzmanı aylık net gelir değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve ölçeği arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Finansal okuryazarlık anket ve ölçeğine katılan gelir uzmanı aylık net gelir değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve ölçeği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 6:

H₀: Finansal okuryazarlık anket ve ölçeğine katılan gelir uzmanı öğrenim düzeyi değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve ölçeği arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁: Finansal okuryazarlık anket ve ölçeğine katılan gelir uzmanı öğrenim düzeyi değişkeni ile finansal okuryazarlık anket ve ölçeği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.3. LİTERATÜR TARAMASI

Finansal okuryazarlık kavramı, her geçen gün artan önemi dolayısı ile birçok araştırmacı tarafından ilgi duyulan ve üzerinde sıkça çalışılan güncelliğini de koruyan bir konu olmuştur. Hakkında çok sayıda çalışma olan finansal okuryazarlık konusu bireyleri ve toplumları fazlasıyla ilgilendirmekte ve karar alma süreçlerini etkilemektedir. Çalışmanın bu kısmında konu ile ilgili yapılmış yerli ve yabancı bazı araştırmalara ve bu araştırmaların bulgular kısmına değinilmiştir.

Chen ve Volpe (1998) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile finansal bilginin öğrencilerin ekonomik kararları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu çalışmayla varılan bulgular doğrultusunda 30 yaşın altındaki az tecrübeli öğrenci ve bayanların finans okuryazarlığı seviyelerinin aşağılarda kaldığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin finans bilgilerinin yetersiz olmasından dolayı yanlış finansal tercihler yaptığı tespit edilmiştir.

Mason ve Wilson (2000) yaptıkları çalışma finansal okuryazarlık kavramını genel bir perspektiften inceleyen teorik bir çalışmadır. Yapılan çalışmada finansal okuryazarlığın gerekliliğine vurgu yapılarak, finansal araçların karmaşıklığı, müşterilerin finans araçlarına ulaşmada yaşadığı güçlükler ve finansal araçlara nasıl ulaşılacağına bilinmemesi gibi olguların varlığının dünyada finansal okuryazarlık

oranının düşük kalmasıyla ilişkilendirilebileceği ifade edilerek finansal eğitimlerin artırılması gerektiği üzerinde durmuşlardır.

Beal ve Delpachitra (2003) yaptıkları çalışmada para yönetiminin finansal okuryazarlıkta en temel gösterge olduğunu ifade etmişlerdir. Avustralyalı öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen çalışma ile para yönetimi olgusunun, bireylerin ekonomik, sosyokültürel ve sosyal durumlarıyla ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın bulgularına bakıldığında, gelirdeki artış finans okuryazarlığı düzeyinde de artış sağlamaktadır. Bu çalışmayla elde edilen bir diğer sonuçta finansal okuryazarlığın az olmasının göstergelerinin; kredi kartlarının çokça kullanılması, alış veriş çılgınlığı davranışları ve bireysel borç yükünün fazla olmasıdır.

Cude ve diğerleri (2006) çalışmalarında üniversitedeki öğrencilerin finans okuryazarlığı seviyelerini ölçmeye çalışmışlardır. Ortaya çıkan bulgularda öğrenci ebeveynlerinin, öğrencilerin finans eğilimlerinde, çok etkili oldukları gözlemlenmiştir. Öğrencilerin genel olarak finans okuryazarlığı seviyelerinin düşük kaldığı gözlemlenmiştir.

Lusardi ve Mitcheel (2008) çalışmalarında gençlerin finansal okuryazarlık seviyesini analiz etmeye çalışmışlardır. Ortaya çıkan sonuca göre gençlerin finansal okuryazarlık bilgi seviyeleri ile demografik özellikleri arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca gençlerin finansal okuryazarlık bilgi seviyesi ile yakın çevrelerinde örnek aldığı kişilerle de bağlantılı olduğu gözlemlenmiştir. Demografik yapıya göre varılan diğer sonuçta kadınların finans okuryazarlığı seviyelerinin erkeklere göre daha düşük olduğudur.

Al-Tamimi ve Bin Kalli (2009) çalışmalarını BAE (Birleşik Arap Emirlikleri)'de gerçekleştirmiş ve bireylerdeki finans okuryazarlığı seviyeleri test edilmiştir. Araştırma verilerine göre; cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş durumu, gelir seviyesi, sosyal ortam gibi değişkenler finansal okuryazarlığa etki etmektedir. Cinsiyetin finansal okuryazarlık üzerinde etkisi incelenmiş ve araştırma sonucunda kadınların finansal okuryazarlık seviyesinin erkeklerin finansal okuryazarlık seviyesinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın diğer bir bulgusu da finansal okuryazarlık düzeyindeki artışın yatırım kararlarında olumlu bir etkiye sahip olduğudur.

Mercan vd. (2012) tarafından yürütülen çalışmada bireyler arasında eğitim düzeylerindeki artışın ekonomik rasyonellik ile bilinçteki değişimi nasıl etkilediği

tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma 93 kişi üzerine yapılan bir anket ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar Ulaştırma Bakanlığına bağlı bir şubede görev yapan kişilerdir. Araştırma sonucuna göre bireysel ekonomi alanında iyi düzeyde finans okuryazarı oldukları tespit edilmiştir. Katılımcılardan yüksek lisans yapanların, liseyi bitirenlere ve üniversite mezunlarına oranla finans okuryazarlığı düzeylerinin daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Murphy (2013) yaptığı çalışmada karamsarlık ile finansal okuryazarlık arasında nasıl bir bağlantı olduğu incelenmiştir. Bu çalışmaya göre, finansal okuryazarlığı yüksek seviyedeki kişilerin finansal konularda geleceğe daha umutla baktığı ancak finansal okuryazarlığı düşük seviyedeki kişilerin daha karamsar baktığı ve finansal açıdan daha umutsuz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öztürk (2014) tarafından SDÜ (Süleyman Demirel Üniversitesi)'de görev yapan akademisyenler üzerinde, 325 kişilik bir uygulama anketi yapılmıştır. Bu anketle, akademik istatistik, finansal bilgi, finansal durum ve finansal tutumlara ilişkin verilen yanıtlar aracılığıyla finansal okuryazarlık düzeyinde değerlendirilmiştir. Araştırma, akademik, finansal okuryazarlık ve para yönetimi bilgileri, davranış ve tutumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Buna göre, katılımcıların akademik düzeyde genel olarak finansal okuryazar bireyler olduğu ortaya çıkmış, ancak finansal eğitim ihtiyaçlarının devam ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sarıgül (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Konya'daki üç üniversitede öğrenim gören öğrencilerin demografik özellikleri ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin genel olarak düşük olduğu saptanmış ve finansal eğitime ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Ergün, Şahin ve Ergin (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışma, işletme bölümü lisans öğrencilerine yönelik olarak yapılmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin finans okuryazarlığı düzeyleri ile bu konunun demografik şartlarla herhangi bir bağın varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. İşletme bölümü öğrencilerine uygulanan anketle sonuçlar ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmayla, işletme bölümü öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin orta seviyede olduğunu ve bu düzeylerin cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi ve gelir gibi demografik faktörlerle kısmen ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) yaptıkları çalışmada Gaziantep Üniversitesi öğrencilerinin finans okuryazarlığı düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir anket çalışması yapmışlardır. Araştırmada öğrencilerin demografik özellikleri dikkate alınarak finansal okuryazarlık düzeyleri incelenmiştir. Çalışmayla öğrencilerin finans okuryazarlığı başarı düzeyleri %48 olarak hesaplanmıştır. Erkeklerin bayanlara göre daha finansal okuryazar oldukları görülmüştür. Finansal okuryazarlık seviyesinde kredi kartı kullanımı ile internet bankacılığı kullanımının önemli bir etken olduğu anlaşılmıştır. Öğrencilerin Finans okuryazarlığıyla ilgili olarak bireysel bankacılıkta iyi oldukları, yatırım konusunda da kötü oldukları gözlemlenmiştir.

Şahin ve Barış (2017) yaptıkları çalışmada bireylerin tasarruf anlayışları ile finansal bilgileri arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı araştırılmıştır. Memurlara yönelik yapılan anket sonuçlarından; kişilerin aile yapıları, ev halkı gelirleri, demografik özellikleri ve finans bilgisi düzeyleri gibi olguların yatırım davranışlarında etkisinin olduğu gözlemlenmiştir.

Yücel ve Kuyumcu (2018) yaptıkları çalışmayla Bursa’da ikamet eden bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri test edilmeye çalışılmıştır. Bireylerin demografik özelliklerinin incelendiği çalışmada, bireylerin cinsiyetleri arasında finansal okuryazarlık olarak anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmıştır. Diğer bir sonuca göre katılımcılardan ileri yaş gruplarının finans okuryazarlığı seviyelerinin daha düşük çıktığı ve eğitim düzeyi arttıkça finans okuryazarlığı seviyelerinin de arttığı gözlemlenmiştir.

Köksal (2019) tarafından yürütülen araştırmada, Ankara’daki bir kamu kurumunda çalışan 205 kişiye uygulanan anket aracılığıyla, katılımcıların finansal okuryazarlık, finansal eğitim ve finansal erişim düzeyleri incelenmiş; ayrıca demografik özellikler ve daha önce kullandıkları finansal ürünlere bağlı olarak farklılıkların varlığı değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonucunda, katılımcıların demografik özelliklerine ve daha önce kullandıkları finansal ürün türlerine göre finansal okuryazarlık algılarında anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya konulmuştur.

Işık, Ayık ve Koç (2019) yaptıkları çalışmayla üniversitedeki öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçümü yapılarak yatırım davranışı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre öğrencilerin çoğunda finansal bilgi düzeyi orta seviye de çıkmış ve öğrencilerin bu finansal bilgilerinin daha çok aile

kökenli olduğu gözlemlenmiştir. Diğer taraftan öğrencilerin finansal tabloları okumada yatırım kararlarına nazaran daha başarılı oldukları ortaya konmuştur.

Okday (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırma, finansal okuryazarlık düzeylerinin bireylerin tasarruf eğilimleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda Kırıkkale Üniversitesi bünyesinde yer alan fakülte ve yüksekokullar dahil görevli 438 akademisyen ve idari personel anket çalışmasına dâhil edilmiştir. Bu çalışma kapsamında, Kırıkkale Üniversitesi'nde görev yapan akademik ve idari personelin finansal okuryazarlık düzeyleri araştırılmıştır. Finansal okuryazarlık düzeylerinin yanı sıra, yaş, cinsiyet, unvan, eğitim seviyesi ve gelir gibi demografik faktörler arasında frekans analizleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, katılımcıların temel ve ileri düzey finansal okuryazarlık durumları ile tasarruf eğilimleri arasındaki ilişkinin anlamlılığı test edilmiş ve elde edilen bulgular, temel ve ileri düzey finansal okuryazarlık ile tasarruf eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bağcı ve Arabacı (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın konusu, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ve bu düzeyleri etkileyen faktörlerin (aile geliri, babanın mesleği, demografik özellikler, kredi kartı kullanım alışkanlıkları vb.) incelenmesidir. Çalışma verilerine göre; öğrencilerde finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Bu sonucun nedenleri arasında; aile gelirleri, babanın mesleği, demografik özellikler, kredi kartı kullanım alışkanlıkları vb. faktörlerin etkili olduğu saptanmıştır. Bunun yanında üniversite öğrencilerinin finansal soruları anlamakta zorlandıkları anlaşılmış ve sebebinin temel matematik becerisinden yoksun olmaları gösterilmiştir.

Demir (2019) tarafından yapılan tez çalışmasında 400 lisans öğrencisinin finans okuryazarlığı düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Ortaya çıkan sonuçlarına göre, finansal okuryazarlık seviyesinde erkeklerin kadınlara nazaran daha iyi oldukları gözlenmiştir. Bulgular, cinsiyet farklılıklarının finans okuryazarlığı düzeyinde etkili olabileceğini göstermektedir.

Kaya (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, TRA1 (Erzurum alt bölgesi) bölgesinde yer alan Atatürk Üniversitesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi ve Bayburt Üniversitesi'nde görev yapan 2.922 akademik personelin finansal yönetim davranışları değerlendirilmiştir. Ayrıca, akademik

personelin finansal yönetim davranışları ile demografik özellikleri arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, akademisyenlerin finansal yönetim davranışlarında yüksek düzeyde olumlu tutum sergiledikleri, tasarruflarını genellikle klasik yatırım araçlarında değerlendirdikleri, sermaye piyasaları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve tasarruf eğilimlerini artırmak için çeşitli girişimlere ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir.

Özer (2020) yaptığı çalışmada kamuda çalışanların finans okuryazarlığı seviyeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ÇOMÜ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)'ye bağlı üniversite hastanesi personelini kapsayan 200 kişi üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır. Yapılan analizler kamu sektörü çalışanlarının demografik özellikleri dikkate alındığında finansal okuryazarlık seviyelerinin farklılaştığı tespit edilmiştir.

Kılınç ve Antepli (2020), tarafından yapılan çalışma kamu çalışanlarına odaklanmıştır. Çalışmada özellikle memurlar, öğretmenler ve işçiler gibi farklı kamu çalışanı gruplarının finansal davranışları karşılaştırılmıştır. Memurlar, diğer kamu çalışanlarına nazaran finansal durumlarını yönetmede kendilerini daha başarılı gördükleri sonucuna ulaşılmış olup memurların parayı harcama yöntemini aileden kazandıkları görülmüştür. Kamu çalışanları içerisinde de öğretmenlerin diğer memurlara göre düzenli para biriktirmeyi daha iyi yaptıkları, işçilerin de diğer kamu çalışanlarına nazaran altın biriktirerek tasarruf ettikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Güler (2021) tarafından yürütülen çalışmada, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde görev yapan akademik personelin davranışsal önyargıları ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki 379 akademik personele yönelik incelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, ankete katılan akademik personelin yüksek düzeyde finansal okuryazarlık sergilemesine rağmen, orta düzeyde davranışsal önyargılardan etkilendiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, akademisyenlerin davranışsal önyargıları ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında pozitif yönlü, ancak oldukça zayıf bir ilişkinin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Timuçin (2021) yaptığı çalışmada Kahramanmaraş'ta kamuda görev yapan çalışanların finans okuryazarlığı bilgi seviyeleri, tutum ve davranış düzeyleri incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre çalışanların finansal okuryazarlık bilgi seviyeleri, tutum ve davranış düzeyleri ile çalışanların; eğitim durumları, medeni

durumları, gelir durumları ve yaşları arasında anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir.

Dursun (2021) tarafından yapılan çalışmayla Yeditepe Üniversitesi İİBF ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinin finans okuryazarlığı seviyeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmayla finansal okuryazarlık düzeyleri; finansal tutum, finansal algı, finansal ilgi ve finansal harcama kavramları dikkate alınarak incelenmiştir. Bunun yanında, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri demografik ve betimleyici özellikler altında da incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyet, anne ile babanın eğitim düzeyi, eğitim aldıkları fakülte, bölüm ve hatta sınıf seviyesi ve finans eğitimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Tuncel (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Bingöl merkez ve ilçelerinde arıcılık mesleğini sürdüren bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri değerlendirilmiştir. Bu amaçla, Bingöl Arıcılar Derneği'ne kayıtlı 918 arıcı ve bağımsız arıcılar arasından “Kolayda Örneklem” yöntemiyle 260 katılımcı seçilmiştir. Araştırma bulguları, katılımcıların temel ekonomi ve finans konuları, matematik ve faiz hesaplamaları, finansal tablolar ve yatırım konularında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, katılımcıların vergi ve mevzuat konularındaki bilgilerinin büyük ölçüde hatalı olduğu anlaşılmıştır.

Kulak (2021) yaptığı çalışmada esnafların finansal okuryazarlık düzeyleri ne seviyede? Sorusuna cevap aramaktadır. Bu sorunun ışığında finansal okuryazarlık düzeyleri ile demografik değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı analiz etmek için hipotezler ortaya atılmıştır. Muğla Merkez İlçede bulunan 90 esnafa finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik ve finansal okuryazarlık eğitimi hakkındaki tutumlarını ortaya koymak için toplamda 39 soruluk anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda esnafların finansal okuryazarlık seviyeleri %54.4 oranla düşük düzeyde çıkmıştır. Esnafların finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük düzeyde oldukları tespit edilmiştir. Anket verilerine göre katılımcılar finans ile ilgili olarak para, bütçeleme ve borsada yatırım konularında eğitim almak istemektedir.

Egeli (2021) yaptığı çalışmada üniversite de okuyan öğrencilerin finans okuryazarlığı seviyesine etki eden demografik özellikler ile bütçeleme davranışları bir arada incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin finansal okuryazarlık

düzeyleri ile cinsiyet, sınıf, staj deneyimi, finans derslerini tercih durumu, finans etkinliklerine katılma durumu ve bütçeleme davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Kız öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyeleri erkek öğrencilere göre daha düşük çıkmıştır.

Bozkurt (2022) tarafından yürütülen çalışmada Gaziantep Üniversitesi ve Hasan Kalyoncu Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyeleri ölçülmek istenmiş ve bu amaçla toplamda 392 üniversite öğrencisiyle anket yapılmıştır. Ortaya çıkan bulgulara göre Gaziantep Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri Hasan Kalyoncu Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyine göre daha yüksek çıktığı sonucuna varılmıştır.

Gülner (2022) tarafından yapılan çalışmada; Konya ve Karaman illerinde faal olarak çiftçilik yapan 775 katılımcının finansal bilgi ve anlayış düzeylerinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Toplanan veriler doğrultusunda çiftçilerin finansal karar alma süreçlerinde, finansal kontrol ve planlamaya yönelik tutum ve davranışlarının nasıl etkilendiği araştırılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; Konya ve Karaman illerinde faal olarak çiftçilik yapan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük seviyede kaldığı tespit edilmiştir.

Balcı (2022) yaptığı çalışmada Bilecik ilindeki bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesinde demografik özellikler ile finansal tutum ve finansal davranışların ilişkisi incelenmiştir. Anket bulgularına göre, katılımcıların finansal araçlardan yararlanma düzeyleri değerlendirildiğinde, cinsiyet faktörü açısından döviz kuru, bireysel emeklilik, yatırım fonu ve mortgage konularında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Finansal araçlardan yararlanma düzeyleri değerlendirildiğinde, ödemeli kart değişkeni dışında, bireysel emeklilik, yatırım fonu, mortgage, banka teminatlı kredi, teminatsız kredi, kredi kartı, mikro kredi ve tahvil değişkenlerinde kadınların erkeklere oranla finansal araçları daha fazla kullandığı tespit edilmiştir.

Güney (2022) yaptığı çalışmayla ulusal ve uluslararası düzeyde önemi her geçen gün artan İslami finans okuryazarlığı seviyesi ve İslami finans ürünlerinin bilinirliğini Vergi Müfettişleri üzerinde ölçmeye çalışmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre İslami finans ürünlerine ilişkin bilgi düzeyinin cinsiyet, öğrenim durumu ve unvana göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Demografik özelliklere göre

Müşareke ve Müdarebe farklılık gösteren ürünler olduğu; Sukuk, Riba ve Murabaha ürünlerinin ise demografik özelliklerine göre farklılık göstermediği görülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre vergi müfettişlerinin İslami finans okuryazarlığı düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ekinci (2022) tarafından geliştirilen bir araştırmada, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından yerel ve ulusal bağlama uyarlanmış anket formatı kullanılarak, hane halkı finansal okuryazarlık düzeyinde değerlendirilmiştir. Çalışma grubu, Konya ilinde ikamet eden 384 kişiden oluşmaktadır. Veriler, betimsel istatistikler ve çok değişkenli analiz yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Yapılan çalışma, finansal okuryazarlık düzeylerinin genel olarak düşük olduğunu ve bu düzeylerin demografik faktörler ile finansal davranışlar arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur.

Polat (2022) tarafından yürütülen bir araştırmada, üniversitedeki ekonomik okuryazarlık düzeyinin sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerinin belirlenmesi ve finansal okuryazarlık ile demografik özellikler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde öğrenim gören 385 öğrenciden oluşan bir örneklem kullanılarak nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, finansal okuryazarlık durumunun orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Aykut (2022) tarafından geliştirilen bir araştırmada, Isparta ilinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansal okuryazarlık düzeyinde ölçülmüş ve KOBİ'lerin demografik olarak finansal okuryazarlık düzeyinde etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmaya, 312 erkek ve 65 kadın olmak üzere toplam 377 KOBİ sahibi ve yöneticisi katılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre, Isparta'daki KOBİ sahiplerinin ve yöneticilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile yaş, eğitim durumu, işletmede çalışma süresi, ücret, aylık gelir, işletmenin hukuki yapısı ve çalışan sayısı gibi demografik ve işletme özelliklerine bağlı olarak anlamlı farklılık olduğu, ancak cinsiyetle okuryazarlık düzeyi arasındaki anlamlı bir farklılığın olmadığı anlaşılmıştır.

Yapılan literatür taraması neticesinde, finansal okuryazarlık kavramının bireylerin ve toplumların ekonomik refahı üzerindeki etkisini, finansal okuryazarlık düzeylerini ve bu düzeylerin demografik özellikler, finansal davranışlar ve ekonomik karar alma süreçleriyle ilişkisini inceleyen çok sayıda çalışmayı kapsamaktadır.

Literatürde finansal okuryazarlık çalışmaları genellikle geniş demografik grupları (örneğin, öğrenciler, kamu çalışanları geneli) veya belirli meslek gruplarını (örneğin akademisyenler, esnaflar, arıcılar) ele almıştır. Ancak, gelir uzmanları gibi özel bir meslek grubuna odaklanan çalışmalar sınırlıdır. Gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri, hem mesleki uzmanlıkları hem de ekonomik karar alma süreçlerindeki rolleri nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Literatürde demografik faktörlerin (cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir, eğitim düzeyi) finansal okuryazarlık üzerindeki etkisi sıkça incelenmiş olsa da, bu faktörlerin gelir uzmanları gibi spesifik bir grupta nasıl farklılaştığına dair çalışmalar eksiktir. Yine literatürde finansal okuryazarlık genellikle tek bir ölçek veya anketle ölçülmüştür. Ancak, hem finansal okuryazarlık ölçeği (FOYÖ) hem de finansal okuryazarlık anketi (FOYA) gibi birden fazla ölçüm aracını bir arada kullanarak kapsamlı bir analiz yapan çalışmalar sınırlıdır.

Yapılan bu çalışma, FOYÖ ve FOYA'yı bir arada kullanarak finansal okuryazarlık düzeylerini ve finansal davranışları çok boyutlu bir şekilde değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, finansal bilginin yanı sıra finansal ürün kullanımı, tasarruf eğilimleri ve internet bankacılığı gibi pratik uygulamaları da analiz ederek literatürdeki yöntemsel eksiklikleri gidermektedir.

Literatür, finansal okuryazarlığın bireysel ve toplumsal refah üzerindeki önemini vurgularken, genellikle geniş demografik gruplar veya öğrenciler gibi belirli popülasyonlar üzerine odaklanmıştır. Yaptığımız bu çalışmada ise, gelir uzmanları gibi spesifik bir meslek grubuna odaklanarak, literatürdeki bu alandaki boşluğu doldurmak amaçlanmıştır. Ayrıca, demografik faktörlerin (özellikle çocuk sayısı gibi az çalışılmış değişkenlerin) finansal okuryazarlık üzerindeki etkisini detaylı bir şekilde analiz ederek ve çoklu ölçüm araçları ile istatistiksel yöntemler kullanarak yöntemsel bir katkı sağlamaktadır. Bu bulgular, hem akademik literatüre hem de finansal eğitim politikalarının geliştirilmesine yönelik pratik öneriler sunma potansiyeline sahiptir.

Ayrıca çalışmada ülkemizin önemli gelir kaynağını oluşturan verginin toplanmasında önemli bir yere sahip olan gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ve bu düzeyin yükseltilmesinin topluma olumlu yansıtacağı öngörülmektedir.

3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜĞÜ

Araştırmanın evrenini Hazine ve Maliye Bakanlığının bağlı kuruluşu Gelir İdaresi Başkanlığı birimlerinde görev alan gelir uzman ve uzman yardımcıları oluşturmaktadır. Gelir uzman ve uzman yardımcıları Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı Gelir İdaresi Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatında görev yapan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunun sürekli devlet memuru kadrolarında istihdam edilen A sınıfı bir kadrodur. Gelir İdaresi Başkanlığının merkez teşkilatında çalışan devlet gelir uzmanları araştırma evreni içerisinde yer almamaktadır. Anket çalışmamız 27/02/2024 tarihi ile 26/05/2025 tarihleri arasını kapsamaktadır. Anket çalışmasına başladığımız tarih olan 27/02/2024 tarihinde Gelir İdaresi Başkanlığının verilerine göre Hazine ve Maliye Bakanlığında görevli 24.577 gelir uzmanı ve 5.054 gelir uzman yardımcısı bulunmaktadır. Bu verileri ışığında araştırma evreni 29.631 kişiden oluşmaktadır. Araştırma evreninin geniş olması nedeniyle tüm evrene ulaşmanın zorluğu göz önüne alınmış ve bu doğrultuda maliyet ile zamandan tasarruf sağlamak amacıyla evreni temsil eden bir örneklem grubu üzerinde çalışma yürütülmesine karar verilmiştir.

Bu doğrultuda mevcut gelir uzman ve yardımcıları arasında basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 405 kişi üzerinde Google forms aracılığı ile çevrimiçi anket yapılmıştır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi, gelir uzmanları ve yardımcıları arasında finansal okuryazarlık düzeylerini incelemek için yansız, temsil edici ve istatistiksel analizlere uygun bir yöntem olarak seçilmiştir. 405 kişilik örneklem, %95 güven düzeyinde ve $\pm\%5$ hata payıyla evreni temsil etmek için yeterlidir ve Cochran'ın (1977) örnekleme teorisine uygun olarak genelleştirilebilir sonuçlar üretir. Bu yöntem, çalışmamızın objektifliğini ve güvenilirliğini desteklerken, çevrimiçi anketlerin pratikliği ile birleştğinde veri toplama sürecini etkin bir şekilde kolaylaştırmıştır (Cochran, 1977, s. 72-76).

3.5. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Araştırmanın hedeflerine uygun olarak seçilen veri toplama yöntemleri, literatür taraması ve anket formlarını kapsamaktadır. Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden anket yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışma için Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 27/02/2024 tarihli ve E.146931 sayılı karar ile etik onayı alınmıştır.

Anket çalışmamızın gözle kontrol aşamasında gelir uzmanı olmadığı halde sorulara cevap verenler ile tüm şıklara aynı cevabı veren katılımcıların vermiş olduğu cevaplar verilerin güvenilirliğini düşüreceği öngörüldüğünden anketin ham verisinden çıkarılmıştır. Araştırmanın teorik çerçevesini oluşturmak amacıyla, konuyla ilgili yerli ve yabancı çok sayıda kaynak incelenmiş; çeşitli kitaplar, araştırma raporları ve süreli yayınlar taranmıştır.

Çalışmanın uygulama bölümüne ait verilerin bir araya getirilmesinde anket yöntemi uygulanmıştır. Gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık seviyelerinin tespit edilmesi maksadıyla oluşturulan anket Gültekin'in 2020 yılında yapmış olduğu "Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi: Isparta İli Örneği" isimli yüksek lisans tezinden elde edilmiş, araştırmacıdan ilgili ölçekler için izin alınmış ve bu doğrultuda katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Gültekin (2020) yılında yapmış olduğu "Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi: Isparta İli Örneği" isimli çalışmasında kullandığı anket için iki ayrı finansal okuryazarlık ölçeği kullanmıştır. İlk finansal okuryazarlık anketi, Baysa'nın 2015 yılında hazırladığı "Finansal Okuryazarlık ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama" başlıklı yüksek lisans tezinden elde edilmiştir. Bu anket, katılımcıların finansal ürün kullanım düzeylerini ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. İkinci finansal okuryazarlık ölçeği ise Karaağaç'ın 2015 yılında gerçekleştirdiği "Finansallaşma Sürecinde Finansal Okuryazarlık" başlıklı yüksek lisans tezinden alınmıştır. Bu anket de katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerini belirlenmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Çalışmanın anket kısmı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmeye yönelik 9 soru yer almaktadır. Anket soruları, gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık düzeylerini değerlendirmek, gelirlerinden arta kalan miktarı nasıl yönettiklerini belirlemek, tasarruf eğilimlerini ölçmek, finansal karar alma süreçlerinde kullandıkları bilgi kaynaklarını ortaya çıkarmak, finansal ürünlerin kullanım düzeyleri ve bu ürünlere ilişkin bilgi seviyelerini tespit etmek ile internet bankacılığı işlemlerinin türlerini ve sıklığını belirlemek amacıyla tasarlanmıştır.

Anketin ikinci bölümünde ölçek kullanılmış ve toplam 25 soru yöneltmiştir. Bu bölümde gelir uzmanlarına yöneltilen sorularla günlük hayatta karşılaştıkları temel finansal olayları ne seviyede bildikleri tespit edilerek finansal okuryazarlık düzeyleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Anketin bu kısmında, katılımcıların sorulara katılma düzeylerini değerlendirmek için 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek, katılımcıların yanıtlarını derecelendirmek amacıyla aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır.

1=Kesinlikle Katılmıyorum

2=Katılmıyorum

3=Kararsızım

4=Katılıyorum

5=Kesinlikle Katılıyorum.

Anketin üçüncü bölümünde kişisel özelliklere yönelik durumlar sorularak katılımcı grubun kişisel bilgileriyle ilgili verilerin toplanması amaçlanmıştır. Anketin bu bölümünde, katılımcıların kişisel bilgilerini toplamak amacıyla yedi soru yer almaktadır. Bu sorular, cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sayısı, aylık gelir, eğitim seviyesi ile çalıştıkları kurum ve unvanlarına ilişkin bilgileri elde etmeye yöneliktir. Cinsiyet durumunda “kadın” ve “erkek”, yaş aralığı için; “21-25”, “26-30”, “31-35”, “36-40”, “41-45”, “46-50”, “51 ve üzeri” seçenekleri sunulmuştur. Medeni durum “evli” ve “bekâr”, çocuk sayısı “0”, “1”, “2”, “3”, “4”, “5 ve üstü” şeklinde sunulmuştur. Aylık net gelir durumu “40.000 TL altı”, “40.000 TL-49.000 TL”, “50.000 TL-59.000 TL”, “60.000 TL-69.000 TL”, “70.000 TL üstü” öğrenim düzeyi ise “lisans”, “yüksek lisans”, “doktora” seçeneği olarak sunulmuştur. Son olarak çalıştıkları kurum ve unvanları sorulmuştur. Bu bilgilerle gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Anket çalışması Google forms aracılığı ile çevrimiçi olarak yapılmıştır.

3.6. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR VE ANALİZLER

Bu bölümde, araştırma süresince elde ettiğimiz verilerin analizleri sonucunda ulaştığımız bulgular yer almaktadır. Bu bulgular hakkında açıklamalara ve yorumlara yer verilmiştir.

3.6.1. Demografik Bilgiler

Ankete katılanların demografik verileri cinsiyeti, yaş aralıkları, medeni durumları, sahip oldukları çocuk sayıları, aylık geliri ve öğrenim düzeyleri incelenmiştir.

Katılımcılar cinsiyet değişkeni olarak değerlendirildiğinde ankete katılan Gelir uzmanı ve Gelir uzman yardımcılarının %61,8'i erkek, %38,2'si kadındır. Bulgulara göre, katılımcıların çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların yaş gruplarına göre yüzde dağılımları olarak değerlendirildiğinde ankete katılan Gelir uzmanı ve Gelir uzman yardımcılarının %35,5'i 31-35, %30,2'si 36-40, %14,4'ü 41-45, %8,6'sı 51 ve üstü yaş grubu aralığında yer aldığı görülmektedir. İlgili yaş gruplarındaki bireylerin, finansal konularda deneyim kazanmaları açısından uygun yaş aralığında olduğu belirtilmektedir.

Katılımcılar medeni durum değişkenine göre değerlendirildiğinde ankete katılan Gelir uzmanı ve Gelir uzman yardımcılarının %77,4'ü evli, % 22,6'sı bekârdır. Bu bulgulara göre, katılımcıların çoğunluğunu evli bireyler oluşturmaktadır.

Katılımcılar çocuk sayısı gruplarına göre değerlendirildiğinde ankete katılan Gelir uzmanı ve Gelir uzman yardımcılarının %26,6'sının hiç çocuğunun olmadığı, %26,4'ünün 1, %35,3'ünün 2, %8,4'ünün 3 çocuğa sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuca göre katılımcıların büyük bir kısmının hiç çocuğunun olmadığı, 1 çocuğunun olduğu ve 2 çocuğa sahip oldukları görülmüştür.

Katılımcılar aylık gelir gruplarına göre değerlendirildiğinde ankete katılan Gelir uzmanı ve Gelir uzman yardımcılarının %70,7'si 40.000 - 49.999 TL, %9,4'ü 70.000 TL ve üstü, %8,4'ü 50.000 – 59.999 TL, %8,2'si 40.000 TL ve altı gelir grubunda oldukları görülmektedir. Bulgulara göre ankete katılanların büyük çoğunluğu 40.000 - 49.999 TL gelir grubunda yer almaktadır.

Katılımcılar öğrenim düzeyi gruplarına göre değerlendirildiğinde ankete katılan Gelir uzmanı ve Gelir uzman yardımcılarının %82,3'ünün lisans, %15,8'inin yüksek lisans ve geri kalanının ise doktora eğitimi aldıkları görülmektedir. Bu bulgulara göre, katılımcıların çoğunluğunun lisans düzeyinde eğitim almış bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Ankete katılanlara bağımsız olarak kendilerini finansal okuryazar olarak nasıl değerlendirdikleri sorulmuş ve buna göre; katılımcıların %44,4'ü kendini finansal okuryazar olarak görmekte, %28,5'i bu konuda bir fikre sahip olmadığını yani kararsız olduğunu belirtmekte, %27,1'i de kendini finansal okuryazar olarak görmemektedir.

Katılımcıların %38,7'si önemli şeylerin kaydını tuttuğunu, %32,5'i kayıt tutmadığını ancak genel olarak gelir ve giderlerini bildiğini, %24,3'ü her şeyin kaydını tuttuğunu ve geri kalanı ise hiçbir kayıt tutmadığını belirtmiştir. Çıkan bu sonuca göre katılımcıların büyük çoğunluğu her şeyin ya da önemli gördüğü şeylerin kaydını tuttuğu anlaşılmıştır.

3.6.2. Finansal Okuryazarlık Algısı ile İlgili Bulgular

Tabloları ve istatistiksel analizleri yorumlamak için öncelikle verilerin genel yapısını, normallik testlerini, grup karşılaştırmalarını ve anlamlılık düzeylerine incelemek gerekir. Aşağıda yaptığımız anket ve ölçek çalışmasının analizleri ve açıklamaları yer almaktadır.

3.6.2.1. Veri Setinin Genel Yapısı ve Normallik Testi

Katılımcılara finansal okuryazarlık anketi ile ölçeği birlikte sunularak sorular yöneltilmiştir. Tablolar oluşturulurken finansal okuryazarlık anketi (FOYA) ve finansal okuryazarlık ölçeği (FOYÖ) sonuçları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Finansal okuryazarlık anketi (FOYA) ve finansal okuryazarlık ölçeği (FOYÖ) için verilerin dağılım özellikleri incelenmiştir.

Tablo 3.1: Anket Veri Setinin Genel Yapısı ve Normallik Testi

		İstatistik	Std. Hata
Ortalama		2,8838	0,03179
%95 Güven AralığıAnlamı	Alt Sınır	2,8213	
	Üst Sınır	2,9463	
%5 KesildiAnlamı		2,8971	
Medyan		2,8571	
Varyans		0,421	
Anket ort. Standart Sapma		0,64916	
Minimum		1,00	
Maksimum		4,30	
Dizi		3,30	
Çeyrekler Arası Dizi		0,85	
Çarpıklık		-0,243	0,120
Basıklık		0,170	0,238

Tablo 3.1, tüm örneklem için FOYA ölçeğinin genel istatistiklerini sunar. Genel ortalama 2,8838 (standart hata = 0,03179), %95 güven aralığı 2,8213-2,9463 olarak hesaplanmıştır. Medyan (2,8571) ortalamaya yakın olup, dağılımın simetrik olduğunu düşündürür. Varyans 0,421, standart sapma 0,64916'dır. Minimum ve maksimum değerler sırasıyla 1,00 ve 4,30'dur, bu durum ölçeğin geniş bir aralıkta kullanıldığını gösterir. Çarpıklık (-0,243) hafif sola çarpık bir dağılıma işaret ederken, basıklık (0,170) dağılımın normal dağılıma yakın olduğunu gösterir. Çeyrekler arası dizi (0,85), veri dağılımının orta %50'sinin nispeten dar bir aralıkta olduğunu ifade eder.

Çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 aralığında olduğundan, veriler normal dağılım göstermektedir. Çarpıklık ve basıklık değerleri, her iki değişken için de -2 ile +2 arasında yer almaktadır. Bu, verilerin normal dağıldığını göstermektedir. Normallik varsayımı sağlandığı için parametrik testler (t-testi ve ANOVA) güvenle uygulanabilir.

Tablo 3.2: Ölçek Veri Setinin Genel Yapısı ve Normallik Testi

		İstatistik	Std. Hata	
Ölçek Ort.	Ortalama	4,0333	0,03565	
	%95 Güven AralığıAnlamı	Alt Sınır	3,9632	
		Üst Sınır	4,1033	
	%5 KesildiAnlamı	4,0924		
	Medyan	4,1600		
	Varyans	0,516		
	Standart Sapma	0,71824		
	Minimum	1,48		
	Maksimum	5,00		
	Dizi	3,52		
	Çeyrekler Arası Dizi	0,84		
	Çarpıklık	-1,214	0,121	
	Basıklık	1,654	0,242	

Tablo 3.2, finansal okuryazarlık ölçeği (FOYÖ) puanlarının genel betimsel istatistiklerini sunmaktadır. Toplam örneklem için ölçek ortalaması 4,0333, standart sapma 0,71824 ve standart hata 0,03565 olarak hesaplanmıştır. %95 güven aralığında, ölçek ortalamasının alt sınırı 3,9632, üst sınırı ise 4,1033'tür, bu da örnek ortalamasının evren ortalamasını yüksek doğrulukla temsil ettiğini göstermektedir. Medyan (4,1600), ortalamadan biraz daha yüksek olup, dağılımın hafif sola çarpık olduğunu (çarpıklık: -1,214) desteklemektedir. Çarpıklık değeri (-1,214), ölçek puanlarının düşük değerlere doğru bir eğilim gösterdiğini, basıklık değeri (1,654) ise dağılımın normalden daha basık olduğunu ifade etmektedir.

Bu ölçekte de normallik varsayımı sağlanmıştır. Ancak, çarpıklık ve basıklık değerleri ankete kıyasla daha yüksek olduğundan, dağılımın hafif sola çarpık ve daha basık olduğu söylenebilir.

Tablo 3.3: Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Değişken	N	$\bar{X}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık
FOYA	405	2,8571	0,64916	-0,243	0,170
FOYÖ	405	4,1200	0,83619	-0,1214	1,654

Tez çalışması kapsamında toplanan veriler göz önüne bulundurulduğunda, iki farklı veri seti(anket ve ölçek) üzerinde analiz süreci yürütülmüştür. Finansal okur-yazarlık anketi ve finansal okur-yazarlık ölçeğinden elde edilen veriler istatistiksel analiz için hazır hale getirilmiştir. Finansal okur-yazarlık anketi ve finansal okur-yazarlık ölçeğindeki maddeler toplanmış ve ortalamalar alınarak puanlar hesaplanmıştır. Daha sonra istatistiksel analizlerin yapısına karar verebilmek için normallik testi ve uç değer taramaları yapılmıştır. Buna göre, Skewness değeri finansal okur-yazarlık anket parametresi için; -0,243, finansal okur-yazarlık ölçeği parametresi için; -1,214 olarak tespit edilmiştir. Kurtosis değeri ise finansal okur-yazarlık anket parametresi için; 0,170, finansal okur-yazarlık ölçeği parametresi için; 1,654 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen skewness(çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerinin -2 ile 2 değerleri arasında dağılım göstermesi verilerin dağılımının normal olduğunu göstermektedir. (George ve Mallery, 2010)

Ölçek puanları (ortalama 4,16), anket puanlarına (ortalama 2,86) göre daha yüksek çıkmıştır. Bu, ölçeğin finansal okuryazarlık düzeyini daha yüksek algıladığını gösterir.

3.6.2.2. Cinsiyete Göre Grup Karşılaştırması Finansal Okuryazarlık Anketi (FOYA):

Tablo 3.4 ve Tablo 3.5, cinsiyete göre Finansal Okur Yazarlık Anketi (FOYA) istatistiklerini ve bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3.4: Cinsiyete Göre FOYA Grup İstatistikleri

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Std. Hata
Erkek	250	2,9256	0,65781	0,04160
Kadın	155	2,8259	0,60558	0,04896

Tablo 3.4, cinsiyete göre (erkek ve kadın) FOYA puanlarının ortalamalarını, standart sapmalarını ve standart hatalarını içermektedir. Toplam 405 katılımcının yer aldığı çalışmada (250 erkek, 155 kadın), erkeklerin FOYA ortalaması 2,9256 (standart sapma = 0,65781, standart hata = 0,04160), kadınların ise 2,8259 (standart sapma = 0,60558, standart hata = 0,04896) olarak hesaplanmıştır. Erkeklerin ortalama FOYA puanı kadınlardan biraz daha yüksek olsa da, bu farkın küçük olduğu gözlenmektedir. Standart sapmalar, her iki grupta da puanların dağılımının benzer olduğunu ve erkeklerde biraz daha fazla değişkenlik olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.5: Cinsiyete Göre FOYA t-Testi

		Varyansların Eşitliği İçin Levene Testi		Ortalamanın Eşitliği İçin t-Testi						
		F	Sig.	T	Df	Sig. (2-tailed)	Anlamı Fark	Std. Hata Fark	Farkın %95 Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Anket ort	Eşit Varyanss Varsayıldı	0,868	0,352	1,522	401	0,129	0,09974	0,06554	-0,02911	0,22858
	Eşit Varyanss Varsayılmadı			1,552	341,9	0,121	0,09974	0,06425	-0,02663	0,22611

Tablo 3.5, erkek ve kadın grupları arasındaki FOYA puan farklarını değerlendirmek için yapılan bağımsız örnekler t-testi sonuçlarını sunar. Varyansların eşitliği için Levene testi, $F = 0,868$ ve anlamlılık düzeyi (Sig.) = 0,352 olarak bulunmuştur. Bu, varyansların eşit olduğunu ($p > 0,05$) ve eşit varyans varsayımının geçerli olduğunu gösterir. Eşit varyans varsayıldığında, t-testi sonucu $t = 1,522$, $df = 401$, $\text{Sig. (2-tailed)} = 0,129$ 'dur. Anlamlılık düzeyi 0,05'ten büyük olduğu için, erkek (ortalama = 2,9256) ve kadın (ortalama = 2,8259) grupları arasında FOYA puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ortalama fark 0,09974 (standart hata = 0,06554), %95 güven aralığı ise -0,02911 ile 0,22858 arasındadır. Eşit varyans varsayılmadığında da sonuçlar benzerdir ($t = 1,552$, $df = 341,94$, $\text{Sig.} = 0,121$), bu da farkın anlamlı olmadığını doğrular.

Finansal Okuryazarlık Ölçeği (FOYÖ):

Tablo 3.6 ve Tablo 3.7, cinsiyete göre Finansal Okur Yazarlık Ölçeği (FOYÖ) istatistiklerini ve bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3.6: Cinsiyete Göre FOYÖ Grup İstatistikleri

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Std. Hata
Ölçek Ort	Erkek	250	4,0052	0,73693	0,04661
	Kadın	155	4,0833	0,65705	0,05312

Tablo 3.6, finansal okuryazarlık ölçeği (FOYÖ) puanlarının cinsiyete göre betimsel istatistiklerini sunmaktadır. Erkek katılımcılar (N=250) için ölçek ortalaması 4,0052, standart sapma 0,73693 ve standart hata 0,04661 olarak hesaplanmıştır. Kadın katılımcılar (N=155) için ise ölçek ortalaması 4,0833, standart sapma 0,65705 ve standart hata 0,05312 olarak belirlenmiştir. Bu veriler, kadın katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin erkeklere kıyasla biraz daha yüksek olduğunu göstermektedir (ortalama: 4,0833 > 4,0052). Ancak, erkeklerin standart sapması (0,73693) kadınlarınkinden (0,65705) daha yüksek olup, erkek katılımcıların finansal okuryazarlık puanlarının daha fazla çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo3.7: Cinsiyete Göre FOYÖ t-Testi

		Varyansların Eşitliği İçin Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği İçin t-Testi						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Anlamı Fark	Std. Hata Fark	Farkın %95 Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Ölçek Ort	Eşit Varyanss Varsayıldı	2,526	0,113	-1,075	401	0,283	-0,07810	0,07264	-0,22091	0,06471
	Eşit Varyanss Varsayılmadı			-1,105	350	0,270	-0,07810	0,07067	-0,21708	0,06089

Tablo 3.7, cinsiyete göre finansal okuryazarlık ölçeği (FOYÖ) puanlarının istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını sunmaktadır. Levene testi, varyansların eşitliği varsayımını test etmek için kullanılmış ve F=2,526, p=0,113 (p>0,05) sonucuyla varyansların eşit olduğu kabul edilmiştir. Bu

nedenle, eşit varyans varsayımına dayalı t-testi sonuçları dikkate alınmıştır. t-testi sonucunda, $t=-1,075$, $df=401$ ve $p=0,283$ ($p>0,05$) değerleri elde edilmiştir, bu da cinsiyetler arasında finansal okuryazarlık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Ortalama fark (-0,07810), kadınların erkeklere göre biraz daha yüksek finansal okuryazarlık puanına sahip olduğunu teyit etse de, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. %95 güven aralığında farkın alt sınırı -0,22091, üst sınırı ise 0,06471 olup, bu aralık sıfırı içerdiğinden farkın anlamlı olmadığı doğrulanmaktadır.

Sonuç olarak, bu test sonucunda da gelir uzmanı erkeklerin ve kadınların finansal okuryazarlık ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$). Yani ölçekte de anket gibi cinsiyetin finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda, sıfır hipotezi (H_0) kabul edilmiş ve alternatif hipotez (H_1) reddedilmiştir. Öztürk (2019) yaptığı çalışmada cinsiyetin finansal okuryazarlık üzerinde anlamlı etkisinin olmadığını ortaya koymuştur.

3.6.2.3. Medeni Duruma Göre Grup Karşılaştırması

Finansal Okuryazarlık Anketi (FOYA):

Tablo 3.8 ve Tablo 3.9 medeni duruma göre Finansal Okur Yazarlık Anketi (FOYA) istatistiklerini ve bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3.8: Medeni Duruma Göre FOYA Grup İstatistikleri

	Medeni Durum	N	Ortalama	Standart Sapma	Std. Hata
Anket Ort	Evli	310	2,9362	0,63226	0,03591
	Bekâr	95	2,7287	0,63977	0,06599

Tablo 3.8, finansal okuryazarlık anketi (FOYA) puanlarının medeni duruma göre betimsel istatistiklerini sunmaktadır. Evli katılımcılar ($N=310$) için anket ortalaması 2,9362, standart sapma 0,63226 ve standart hata 0,03591 olarak hesaplanmıştır. Bekâr katılımcılar ($N=95$) için ise anket ortalaması 2,7287, standart sapma 0,63977 ve standart hata 0,06599 olarak belirlenmiştir. Bu veriler, evli katılımcıların FOYA puanlarının bekârlara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.9: Medeni Duruma Göre FOYA t-Testi

		Varyansların Eşitliği İçin Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği İçin t-Testi						
		F	Sig.	T	df	Sig. (2-tailed)	Anlamı Fark	Std. Hata Fark	Farkın %95 Güven Aralığı	
										Alt Üst
Anket ort	Eşit Varyans	0,005	0,941	2,781	402	0,006	0,20759	0,07465	0,0608	0,3543
	Varsayıldı									
	Eşit Varyans			2,763	152,2	0,006	0,20759	0,07513	0,0591	0,3560
	Varsayılmadı									

Tablo 3.9, medeni duruma göre FOYA puanlarının varyanslarının eşitliğini değerlendiren Levene testi ve ortalamaların eşitliğini test eden t-testi sonuçlarını içerir. Levene testi, $F = 0,005$ ve anlamlılık düzeyi ($Sig.$) = 0,941 olarak bulunmuştur. Anlamlılık değerinin 0,05'ten büyük olması, varyansların eşit olduğunu ve eşit varyans varsayımının geçerli olduğunu gösterir. Eşit varyans varsayıldığında, t-testi sonucu $t = 2,781$, serbestlik derecesi (df) = 402, anlamlılık düzeyi ($Sig.$, 2-tailed) = 0,006'dır. Anlamlılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için, medeni durum grupları arasında FOYA puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılır. Ortalama fark 0,20759 (standart hata = 0,07465), %95 güven aralığı ise 0,06083 ile 0,35435 arasındadır. Eşit varyans varsayılmadığında da sonuçlar benzerdir ($t = 2,763$, $df = 152,22$, $Sig. = 0,006$), bu da farkın anlamlı olduğunu doğrular.

Araştırma sonucunda, FOYA verilerine göre sıfır hipotezi (H_0) reddedilmiş ve alternatif hipotez (H_1) kabul edilmiştir. Timuçin (2021) yapmış olduğu çalışmada medeni durumun finansal okuryazarlık üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu, evli bireylerin finansal bilgi ve davranış düzeylerinin bekârlara göre daha yüksek çıktığı sonucuna ulaşmıştır.

Finansal Okuryazarlık Ölçeği (FOYÖ):

Tablo 3.10 ve Tablo 3.11, medeni duruma göre Finansal Okur Yazarlık Ölçeği (FOYÖ) istatistiklerini ve bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3.10: Medeni Duruma Göre FOYÖ Grup İstatistikleri

	Medeni Durum	N	Ortalama	Standart Sapma	Std. Hata Anlamı
Ölçek Ort	Evli	310	4,0641	0,66651	0,03786
	Bekar	95	3,9472	0,82835	0,08544

Tablo 3.10, finansal okuryazarlık ölçeği (FOYÖ) puanlarının medeni duruma göre betimsel istatistiklerini sunmaktadır. Evli katılımcılar (N=310) için ölçek ortalaması 4,0641, standart sapma 0,66651 ve standart hata 0,03786 olarak hesaplanmıştır. Bekâr katılımcılar (N=95) için ise ölçek ortalaması 3,9472, standart sapma 0,82835 ve standart hata 0,08544 olarak belirlenmiştir. Evli katılımcıların finansal okuryazarlık ölçeği puanları, bekârlara kıyasla daha yüksek olup (ortalama: 4,0641 > 3,9472), evli bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bekâr katılımcıların standart sapması (0,82835), evlilere göre (0,66651) daha yüksek olup, bekâr grupta finansal okuryazarlık puanlarının daha geniş bir dağılım sergilediğini ifade etmektedir.

Tablo 3.11: Medeni Duruma Göre FOYÖ t-Testi

		Varyansların Eşitliği İçin Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği İçin t-Testi						
		F	Sig.	T	df	Sig. (2-tailed)	Anlamı Fark	Std. Hata Fark	Farkın %95 Güven	
									Aralığı	
									Alt	Üst
Ölçek Ort.	Eşit Varyanss Varsayıldı	6,395	0,012	1,403	402	0,161	0,11682	0,08328	-0,04689	0,2805
	Eşit Varyanss Varsayılmadı			1,250	131,573	0,213	0,11682	0,09345	-0,06803	0,3016

Tablo 3.11, medeni duruma göre finansal okuryazarlık ölçeği (FOYÖ) puanlarının istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek için bağımsız örneklem t-testi sonuçlarını sunmaktadır. Levene testi, varyansların eşitliği varsayımını test etmek için kullanılmış ve F=6,395, p=0,012 (p0,05) değerleri elde edilmiş, bu da medeni durum (evli ve bekâr) arasında finansal okuryazarlık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Ortalama fark (0,11682), evli katılımcıların

bekârlara göre daha yüksek finansal okuryazarlık puanına sahip olduğunu teyit etse de, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. %95 güven aralığında farkın alt sınırı - 0,06803, üst sınırı ise 0,30168 olup, bu aralık sıfırı içerdiğinden farkın anlamlı olmadığı doğrulanmaktadır. Araştırma sonucunda, FAYÖ verilerine göre sıfır hipotezi (H_0) kabul edilmiş ve alternatif hipotez (H_1) reddedilmiştir. Sarıgül (2014) yaptığı çalışmada medeni durumun finansal okuryazarlık üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

3.6.2.4. Yaş Gruplarına Göre Grup Karşılaştırması

Finansal Okuryazarlık Anketi (FOYA):

Tablo 3.12, Tablo 3.13, Tablo 3.14 ve Tablo 3.15, yaş gruplarına göre Finansal Okur Yazarlık Anketi (FOYA) istatistiklerini, varyans homojenlik testini ve ANOVA test sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3.12: Yaş Gruplarına Göre FOYA Grup İstatistikleri

	N	Ortalama	Standart Sapma	Std. Hata	%95 Güven Aralığı		Anlamı	Min.	Maks.
					Alt Sınır	Üst Sınır			
26-30	20	2,6649	0,63298	0,14154	2,3686	2,9611		1,27	3,67
31-35	144	2,8862	0,59417	0,04951	2,7883	2,9841		1,07	4,30
36-40	123	3,0179	0,65984	0,05950	2,9001	3,1357		1,00	4,29
41-45	58	2,8573	0,67872	0,08912	2,6789	3,0358		1,00	4,14
51 Yaş ve Üstü	60	2,7249	0,61869	0,07987	2,5650	2,8847		1,00	3,90
Toplam	405	2,8872	0,63865	0,03173	2,8248	2,9496		1,00	4,30

Tablo 3.12, beş farklı yaş grubunun (26-30, 31-35, 36-40, 41-45 ve 51 yaş ve üstü) FOYA ölçeğine ilişkin ortalama puanlarını, standart sapmalarını, standart hatalarını, %95 güven aralıklarını, minimum ve maksimum değerlerini içermektedir. Toplam 405 katılımcının yer aldığı çalışmada, genel ortalama FOYA puanı 2,8872 olarak hesaplanmıştır (standart sapma = 0,63865). Yaş grupları arasında en yüksek ortalama 36-40 yaş grubunda ($3,0179 \pm 0,65984$), en düşük ortalama ise 26-30 yaş grubunda ($2,6649 \pm 0,63298$) gözlenmiştir. Bu durum, 36-40 yaş grubunun finansal okuryazarlık anketinin diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğunu gösterir. Güven aralıkları incelendiğinde, tüm grupların ortalamalarının birbirine yakın olduğu, ancak 36-40 yaş grubunun üst sınırının (3,1357) diğer gruplara göre daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Minimum ve maksimum değerler, ölçeğin 1,00 ile 4,30 arasında

değiştiğini göstermektedir; bu da ölçeğin genel olarak tutarlı bir şekilde kullanıldığını ifade eder.

Tablo 3.13: Yaş Gruplarına Göre FOYA Homojenlik Testi

Levene İstatistik	df1	df2	Sig.
0,728	4	400	0,573

Tablo 3.13, yaş gruplarının FOYA puanlarının varyanslarının homojenliğini değerlendirmek için yapılan Levene testinin sonuçlarını sunmaktadır. Levene istatistiği 0,728, serbestlik dereceleri $df1=4$, $df2=400$ ve anlamlılık düzeyi (Sig.) 0,573 olarak bulunmuştur. Anlamlılık değerinin 0,05'ten büyük olması, yaş gruplarının varyanslarının homojen olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, yaş grupları arasında FOYA puanlarının dağılımının istatistiksel olarak benzer olduğunu ve gruplar arası karşılaştırmalar için parametrik testlerin (örneğin, ANOVA) güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.14: Yaş Gruplarına Göre FOYA Anova Testi

	Karelerin Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arasında	4,723	4	1,181	2,951	0,020
Gruplar İçinde	160,056	400	0,400		
Toplam	164,779	404			

Tablo 3.14'te yaş gruplarına göre FOYA anova testinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 2,951$; $p = 0,020 < 0,05$). Yaş grupları, finansal okuryazarlık anketi puanlarını etkilemektedir. Özellikle 36-40 yaş arası bireylerle 51 yaş ve üzeri bireyler arasında farklılıklar gözlenmiştir.

Varyans istatistiklerinden elde edilen sonuçlar, gruplar arası yapılan ölçümlere istinaden elde edilen farklılığın anlamlı olup olmadığını göstermektedir. Varyans analizinde ortaya çıkan sonucun, gruplar arasında bir farklılığı ortaya çıkardığı durumlarda, farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığı post-hoc test istatistikleriyle belirlenmektedir (Kayri, 2009; Özok, 2018).

Finansal okuryazarlık ölçeğine ilişkin ölçümlerde bulunan Anlamlı farklılığın kaynağını öğrenmek için, öncelikle homojenlik testi yapılmıştır. Dağılımların homojen olmaması sebebiyle ikili karşılaştırmalar Post-Hoc testlerinden Games-

Howell yöntemi ile yapılmıştır. Post-hoc test sonuçlarına göre; 36-40 yaş grubu ile 51 yaş ve üstü grubu arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p = 0,031 < 0,05$).

36-40 yaş grubunun finansal okuryazarlık düzeyi, 51 yaş ve üstü gruba göre daha yüksek olmasının sebebi; 36-40 yaş grubunun kariyerlerinde daha aktif olmaları, finansal konulara daha fazla maruz kalmaları veya eğitim düzeylerinin daha yüksek olmasıyla ilişkili olabileceği yorumu yapılabilir.

Tablo 3.15: Yaş Gruplarına Göre Post-Hoc (Games-Howell) Testi Çoklu Karşılaştırma

(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
26-30	31-35	-0,22130	0,14995	0,587	-0,6632	0,2206
	36-40	-0,35302	0,15353	0,177	-0,8024	0,0964
	41-45	-0,19246	0,16726	0,779	-0,6732	0,2883
	51 Yaş ve Üstü	-0,05999	0,16252	0,996	-0,5296	0,4096
31-35	26-30	0,22130	0,14995	0,587	-0,2206	0,6632
	36-40	-0,13172	0,07740	0,435	-0,3444	0,0810
	41-45	0,02884	0,10195	0,999	-0,2547	0,3124
	51 Yaş ve Üstü	0,16131	0,09398	0,428	-0,0995	0,4221
36-40	26-30	0,35302	0,15353	0,177	-0,0964	0,8024
	31-35	0,13172	0,07740	0,435	-0,0810	0,3444
	41-45	0,16056	0,10715	0,566	-0,1367	0,4578
	51 Yaş ve Üstü	0,29304*	0,09960	0,031	0,0173	0,5687
41-45	26-30	0,19246	0,16726	0,779	-0,2883	0,6732
	31-35	-0,02884	0,10195	0,999	-0,3124	0,2547
	36-40	-0,16056	0,10715	0,566	-0,4578	0,1367
	51 Yaş ve Üstü	0,13247	0,11968	0,803	-0,1992	0,4642
51 Yaş ve Üstü	26-30	0,05999	0,16252	0,996	-0,4096	0,5296
	31-35	-0,16131	0,09398	0,428	-0,4221	0,0995
	36-40	-0,29304*	0,09960	0,031	-0,5687	-0,0173
	41-45	-0,13247	0,11968	0,803	-0,4642	0,1992

Bağımlı değişken: Anket ort.

Yaş gruplarının (26-30, 31-35, 36-40, 41-45, 51 yaş ve üzeri) finansal okuryazarlık anket puanları üzerinde anlamlı ($F= 2,951$; $p< .05$) etkisinin olduğu görülmektedir. Tablo 3.15'i incelediğimizde; 36-40 yaş grubu ile 51 yaş ve üstü grubunda olan bireylerin finansal okuryazarlık ölçeği puanları arasındaki ilişki anlamlı($p=0.031$) bir farklılık göstermektedir ($p< 0,05$). Araştırma sonucunda, sıfır

hipotezi (H_0) reddedilmiş ve alternatif hipotez (H_1) kabul edilmiştir. Chen ve Volpe (1998) yaptıkları çalışmada genç yaş grupların (18-22 yaş) finansal okuryazarlıkta yüksek yaş gruplarına göre anlamlı şekilde daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

3.6.2.5. Gelir Düzeyine Göre Grup Karşılaştırması

Finansal Okuryazarlık Anketi (FOYA):

Tablo 3.16, Tablo 3.17 ve Tablo 3.18, gelir düzeyine göre Finansal Okur Yazarlık Anketi (FOYA) istatistiklerini, varyans homojenlik testini ve ANOVA test sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3.16: Gelir Düzeyine Göre FOYA Grup İstatistikleri

	N	Ort.	Std. Sp.	Std. Ht.	%95 Güven Ar. Anlamı		Min.	Maks.
					Alt Sınır	Üst Sınır		
40 Bin TL Altı	35	2,5339	0,65901	0,11139	2,3075	2,7603	1,00	3,90
40.000-49.999	288	2,8292	0,59241	0,03491	2,7605	2,8980	1,00	4,29
50.000-59.999	33	3,3886	0,52180	0,09083	3,2036	3,5736	2,14	4,30
60.000-69.999	13	3,2168	0,57027	0,15817	2,8722	3,5614	2,43	4,13
70 Bin TL ve Üstü	36	3,1160	0,75108	0,12518	2,8619	3,3701	1,00	4,29
Toplam	405	2,8872	0,63865	0,03173	2,8248	2,9496	1,00	4,30

Tablo 3.16, beş farklı gelir grubuna (40 bin TL altı, 40.000-49.999, 50.000-59.999, 60.000-69.999 ve 70 bin TL ve üstü) ait FOYA ortalama puanlarını, standart sapmaları, standart hataları, %95 güven aralıklarını, minimum ve maksimum değerlerini içermektedir. Toplam 405 katılımcının yer aldığı çalışmada, genel FOYA ortalaması 2,8872 (standart sapma = 0,63865) olarak hesaplanmıştır. Gelir grupları arasında en yüksek ortalama 50.000-59.999 TL gelir grubunda ($3,3886 \pm 0,52180$), en düşük ortalama ise 40 bin TL altı gelir grubunda ($2,5339 \pm 0,65901$) gözlenmiştir. Bu, daha yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin (özellikle 50.000-59.999 TL grubu) finansal okuryazarlık algısının daha düşük gelir gruplarına kıyasla belirgin şekilde yüksek olduğunu göstermektedir. Güven aralıkları incelendiğinde, 50.000-59.999 TL grubunun üst sınırı (3,5736) diğer gruplardan daha yüksektir, bu da bu grubun FOYA puanlarının daha yüksek bir güvenilirlikle farklılaştığını işaret eder.

Tablo 3.17: Gelir Düzeyine Göre FOYA Homojenlik Testi

Levene İstatistik	df1	df2	Sig.
0,861	4	400	0,487

Tablo 3.17, gelir gruplarının FOYA puanlarının varyanslarının homojenliğini değerlendiren Levene testi sonuçlarını sunmaktadır. Levene istatistiği 0,861, serbestlik dereceleri $df1=4$, $df2=400$ ve anlamlılık düzeyi (Sig.) 0,487 olarak bulunmuştur. Anlamlılık değerinin 0,05'ten büyük olması, gelir gruplarının varyanslarının homojen olduğunu gösterir. Bu, gruplar arası FOYA puanlarının dağılımlarının istatistiksel olarak benzer olduğunu ve parametrik testlerin (örneğin, ANOVA) güvenilir bir şekilde uygulanabileceğini doğrular.

Tablo 3.18: Gelir Düzeyine Göre FOYA Anova Testi

	Karelerin Toplamı	Df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arasında	16,930	4	4,233	11,451	0,001
Gruplar İçinde	147,848	400	0,370		
Toplam	164,779	404			

Tablo 3.18, gelir düzeyine göre FOYA puanlarının gruplar arası ve grup içi varyanslarını inceleyen ANOVA testinin sonuçlarını içermektedir. Toplam 405 katılımcının yer aldığı analizde, gruplar arası kareler toplamı 16,930 ($df=4$), grup içi kareler toplamı 147,848 ($df=400$) ve toplam kareler toplamı 164,779 ($df=404$) olarak hesaplanmıştır. Gruplar arası ortalama kare 4,233, grup içi ortalama kare ise 0,370'tir. ANOVA testi sonucunda F istatistiği 11,451 olarak bulunmuş ve anlamlılık düzeyi (Sig.) 0,001 olarak rapor edilmiştir. Anlamlılık değerinin 0,05'ten küçük olması, gelir grupları arasında FOYA puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

Post-hoc test sonuçlarına göre:

40 bin TL altı gelir grubuyla diğer gelir grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır (örneğin, 50.000-59.999 TL arası ile $p = 0,001$). Gelir düzeyi, finansal okuryazarlık anketi puanlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Düşük gelir gruplarının finansal okuryazarlık düzeyleri daha düşüktür. 40 bin TL altı (ortalama = 2,5339) ile 50.000-59.999 (ortalama = 3,3886), 60.000-69.999 (ortalama = 3,2168) ve 70 bin TL ve üstü (ortalama = 3,1160) grupları arasında anlamlı farklılıklar vardır. 40.000-49.999

(ortalama = 2,8292) ile 50.000-59.999 (ortalama = 3,3886), grubu arasında anlamlı fark vardır.

Ortaya çıkan bu sonuçlara göre daha yüksek gelir gruplarının finansal okuryazarlık anket puanları, özellikle 40 bin TL altı gruba göre anlamlı şekilde daha yüksektir. Yani gelir düzeyi finansal okuryazarlık düzeyini etkilemektedir. Bu durumun farklı sebepleri olabileceği gibi; yüksek gelirin finansal kaynaklara erişimi artırması ve finansal okuryazarlık eğitimine olanak sağlamasının etkisi olabilir.

Finansal Okur-Yazarlık Ölçeği (FOYÖ):

Tablo 3.19, Tablo 3.20 ve Tablo 3.21, gelir düzeyine göre Finansal Okur Yazarlık Ölçeği (FOYÖ) istatistiklerini, varyans homojenlik testini ve ANOVA test sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3.19: Gelir Düzeyine Göre FOYÖ Grup İstatistikleri

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	%95 Güven Aralığı Anlamı		Min.	Maks.
					Alt Sınır	Üst Sınır		
40 Bin TL Altı	35	3,7103	0,83806	0,14166	3,4224	3,9982	1,48	4,88
40.000-49.999	288	4,0041	0,69989	0,04124	3,9229	4,0853	1,60	5,00
50.000-59.999	33	4,3467	0,46321	0,08064	4,1824	4,5109	3,12	5,00
60.000-69.999	13	4,2123	0,59697	0,16557	3,8516	4,5731	2,48	4,80
70 Bin TL ve Üstü	36	4,2961	0,70425	0,11737	4,0578	4,5344	1,56	5,00
Toplam	405	4,0393	0,70884	0,03522	3,9700	4,1085	1,48	5,00

Tablo 3.19, beş gelir grubuna (40 bin TL altı, 40.000-49.999, 50.000-59.999, 60.000-69.999 ve 70 bin TL ve üstü) ait FOYÖ puanlarının ortalamalarını, standart sapmalarını, standart hatalarını, %95 güven aralıklarını, minimum ve maksimum değerlerini içermektedir. Toplam 405 katılımcının yer aldığı çalışmada, genel FOYÖ ortalaması 4,0393 (standart sapma = 0,70884) olarak hesaplanmıştır. En yüksek ortalama 50.000-59.999 TL gelir grubunda ($4,3467 \pm 0,46321$), en düşük ortalama ise 40 bin TL altı gelir grubunda ($3,7103 \pm 0,83806$) gözlenmiştir. Bu, daha yüksek gelir gruplarının, özellikle 50.000-59.999 TL aralığının, finansal okuryazarlık algısında

daha yüksek puanlara sahip olduğunu göstermektedir. Güven aralıkları, 50.000-59.999 TL grubunun üst sınırının (4,5109) diğer gruplardan daha yüksek olduğunu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olabileceğini düşündürmektedir. Ölçeğin 1,48 ile 5,00 arasında değişen değerleri, FOYÖ'nün tüm gruplarda tutarlı bir şekilde uygulandığını gösterir.

Tablo 3.20: Gelir Düzeyine Göre FOYÖ Homojenlik Testi

Levene İstatistik	df1	df2	Sig.
1,583	4	400	0,178

Tablo 3.20, gelir gruplarının FOYÖ puanlarının varyanslarının homojenliğini değerlendiren Levene testi sonuçlarını sunar. Levene istatistiği 1,583, serbestlik dereceleri $df1=4$, $df2=400$ ve anlamlılık düzeyi (Sig.) 0,178 olarak bulunmuştur. Anlamlılık değerinin 0,05'ten büyük olması, varyansların homojen olduğunu ve gruplar arası karşılaştırmalar için parametrik testlerin (örneğin, ANOVA) güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

Tablo 3.21: Gelir Düzeyine Göre FOYÖ Anova Testi

	Karelerin Toplamı	Df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arasında	10,026	4	2,507	5,196	0,002
Gruplar İçinde	192,967	400	0,482		
Toplam	202,993	404			

Tablo 3.21, gelir grupları arasındaki FOYÖ puan farklarının ANOVA testi sonuçlarını sunar. Gruplar arası ortalama kare 2,507, grup içi ortalama kare 0,482'dir. F istatistiği 5,196 ve anlamlılık düzeyi (Sig.) 0,002'dir. Anlamlılık değerinin 0,05'ten küçük olması, gelir grupları arasında FOYÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu gösterir.

Tablo 3.22: Gelir Düzeyine Göre Post-Hoc (Games-Howell) Testi Çoklu Karşılaştırma

(I)	(J) Gelir_Durumu	Ortalama Fark	Std. Hata	Sig.	%95 Güven Aralığı	
Gelir_Durumu	(I-J)				Alt Sınır	Üst Sınır
40 Bin TL Altı	40.000-49.999	-0,29379	0,14754	0,289	-0,7152	0,1276
	50.000-59.999	-0,63636*	0,16300	0,002	-1,0965	-0,1762
	60.000-69.999	-0,50200	0,21790	0,171	-1,1337	0,1297
	70 Bin TL ve Üstü	-0,58580*	0,18397	0,018	-1,1017	-0,0699
40.000-49.999	40 Bin TL Altı	0,29379	0,14754	0,289	-0,1276	0,7152
	50.000-59.999	-0,34257*	0,09057	0,004	-0,5988	-0,0864
	60.000-69.999	-0,20821	0,17063	0,740	-0,7424	0,3260
	70 Bin TL ve Üstü	-0,29202	0,12441	0,150	-0,6458	0,0618
50.000-59.999	40 Bin TL Altı	0,63636*	0,16300	0,002	0,1762	1,0965
	40.000-49.999	0,34257*	0,09057	0,004	0,0864	0,5988
	60.000-69.999	0,13436	0,18416	0,947	-0,4225	0,6913
	70 Bin TL ve Üstü	0,05056	0,14240	0,997	-0,3498	0,4509
60.000-69.999	40 Bin TL Altı	0,50200	0,21790	0,171	-0,1297	1,1337
	40.000-49.999	0,20821	0,17063	0,740	-0,3260	0,7424
	50.000-59.999	-0,13436	0,18416	0,947	-0,6913	0,4225
	70 Bin TL ve Üstü	-0,08380	0,20295	0,994	-0,6800	0,5124
70 Bin TL ve Üstü	40 Bin TL Altı	0,58580*	0,18397	0,018	0,0699	1,1017
	40.000-49.999	0,29202	0,12441	0,150	-0,0618	0,6458
	50.000-59.999	-0,05056	0,14240	0,997	-0,4509	0,3498
	60.000-69.999	0,08380	0,20295	0,994	-0,5124	0,6800

Bağımlı değişken: Ölçek Ort.

Post-hoc test sonuçlarına göre:

Gelir düzeyi, finansal okuryazarlık ölçeği puanlarını da etkilemektedir. Daha yüksek gelir gruplarının daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Finansal okuryazarlık ölçeğine ilişkin ölçümlerde bulunan anlamlı farklılığın kaynağını öğrenmek için, öncelikle homojenlik testi yapılmıştır. Dağılımların homojen olmaması sebebiyle ikili karşılaştırmalar Post-Hoc testlerinden Games-Howell yöntemi ile yapılmıştır.

Tablo 3.22 incelendiğinde; 40 bin TL altı gelir grubunun 50.000-59.999 TL arası gelir grubu ($p = 0,002 < 0,05$) ile 70 bin TL ve üstü gelir grubuyla ($p = 0,018 < 0,05$) arasında anlamlı farklılık vardır.

Araştırma sonucunda, hem FOYA hem de FOYÖ verilerine göre sıfır hipotezi (H_0) reddedilmiş ve alternatif hipotez (H_1) kabul edilmiştir. Al-Tamimi ve Bin Kalli

(2009) yaptıkları çalışmada yüksek gelir gruplarının düşük gelir gruplarına göre finansal okuryazarlıkta anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

3.6.2.6. Eğitim Düzeyine Göre Grup Karşılaştırması

Finansal Okuryazarlık Anketi (FOYA):

Tablo 3.23, Tablo 3.24, Tablo 3.25 ve Tablo 3.26, eğitim düzeyine göre Finansal okuryazarlık anketi (FOYA) istatistiklerini, varyans homojenlik testini, ANOVA testini ve post-hoc karşılaştırma sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3.23: Eğitim Düzeyine Göre FOYA Grup İstatistikleri

	N	Ortalama	Std Sapma	Std. Hat	%95 Güven Aralığı		Anlamı	Min.	Maks.
					Alt Sınır	Üst Sınır			
Lisans	334	2,8459	0,62954	0,03445	2,7781	2,9137		1,00	4,29
Yüksek Lisans	63	3,1521	0,63414	0,07989	2,9924	3,3119		1,57	4,30
Doktora	8	2,5263	0,51253	0,18121	2,0978	2,9548		1,88	3,33
Toplam	405	2,8872	0,63865	0,03173	2,8248	2,9496		1,00	4,30

Tablo 3.23, üç eğitim düzeyine (lisans, yüksek lisans, doktora) ait FOYA puanlarının ortalamalarını, standart sapmalarını, standart hatalarını, %95 güven aralıklarını, minimum ve maksimum değerlerini içerir. Toplam 405 katılımcının yer aldığı çalışmada, genel FOYA ortalaması 2,8872 (standart sapma = 0,63865) olarak hesaplanmıştır. En yüksek ortalama yüksek lisans grubunda ($3,1521 \pm 0,63414$), en düşük ortalama ise doktora grubunda ($2,5263 \pm 0,51253$) gözlenmiştir. Bu durum yüksek lisans mezunlarının finansal okuryazarlık düzeyinin diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Güven aralıkları, yüksek lisans grubunun üst sınırının (3,3119) diğer gruplardan daha yüksek olduğunu, doktora grubunun ise daha dar bir aralığa sahip olduğunu (2,0978-2,9548) ortaya koyar.

Tablo 3.24: Eğitim Düzeyine Göre FOYA Homojenlik Testi

Levene İstatistik	df1	df2	Sig.
0,395	2	402	0,674

Tablo 3.24, eğitim düzeylerinin FOYA puanlarının varyanslarının homojenliğini değerlendiren Levene testi sonuçlarını sunar. Levene istatistiği 0,395, serbestlik dereceleri $df1=2$, $df2=402$ ve anlamlılık düzeyi (Sig.) 0,674 olarak bulunmuştur.

Anlamlılık değerinin 0,05'ten büyük olması, varyansların homojen olduğunu ve parametrik testlerin (örneğin, ANOVA) güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini doğrular.

Tablo 3.25: Eğitim Düzeyine Göre FOYA Anova Testi

	Karelerin Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arasında	6,034	2	3,017	7,640	0,001
Gruplar İçinde	158,745	402	0,395		
Toplam	164,779	404			

Tablo 3.25, eğitim düzeyleri arasındaki FOYA puan farklarının ANOVA testi sonuçlarını sunar. Gruplar arası kareler toplamı 6,034 (df=2), grup içi kareler toplamı 158,745 (df=402) ve toplam kareler toplamı 164,779 (df=404) olarak hesaplanmıştır. Gruplar arası ortalama kare 3,017, grup içi ortalama kare 0,395'tir. F istatistiği 7,640 ve anlamlılık düzeyi (Sig.) 0,001'dir. Anlamlılık değerinin 0,05'ten küçük olması, eğitim düzeyleri arasında FOYA puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu gösterir.

Tablo 3.26:Eğitim Düzeyine Göre FOYA Post-Hoc (Games-Howell) Testi Çoklu Karşılaştırma

(I) Eğitim Durumu	(J) Eğitim Durumu	Ortalama Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Lisans	Yüksek Lisans	-0,30624*	0,08700	0,002	-0,5137	-0,0988
	Doktora	0,31957	0,18445	0,255	-0,2147	0,8538
Yüksek Lisans	Lisans	0,30624*	0,08700	0,002	0,0988	0,5137
	Doktora	0,62581*	0,19804	0,025	0,0824	1,1692
Doktora	Lisans	-0,31957	0,18445	0,255	-0,8538	0,2147
	Yüksek Lisans	-0,62581*	0,19804	0,025	-1,1692	-0,0824

Bağımlı değişken: Anket Ort

Tablo 3.26, hangi eğitim düzeylerinin birbirinden farklı olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell post-hoc test sonuçlarını sunar. Lisans ve yüksek lisans grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (ortalama fark = -0,30624, Sig. = 0,002), yüksek lisans grubunun FOYA puanı lisans grubundan daha yüksektir. Yüksek lisans ve doktora grupları arasında da anlamlı bir fark gözlenmiştir (ortalama fark = 0,62581, Sig. = 0,025), yüksek lisans grubunun puanı doktora grubundan daha yüksektir. Ancak, lisans ve doktora grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Sig. = 0,255).

Post-hoc test sonuçlarına göre:

Lisans mezunları ile yüksek lisans mezunları arasında anlamlı farklılık vardır ($p = 0,002 < 0,05$). Eğitim düzeyi, finansal okur-yazarlık anketi puanlarını etkilemektedir. Yüksek lisans mezunlarının daha yüksek puan aldığı görülmektedir. Yüksek lisans mezunları, lisans ve doktora mezunlarına göre daha yüksek finansal okuryazarlık anket puanına sahiptir ($p = 0.002$). Eğitim düzeyi yükseldikçe finansal okuryazarlığın arttığı söylenebilir. Yüksek lisans eğitiminde derslerin daha kapsamlı ve derinlemesine yapılması finansal okuryazarlık üzerinde olumlu etki sağlıyor olabilir. Doktora mezunlarının düşük puanları, örnek büyüklüğünün küçük olması ($n=8$) veya farklı bir finansal odaklanmayla açıklanabilir.

Finansal Okuryazarlık Ölçeği (FOYÖ):

Tablo 3.27, Tablo 3.28, Tablo 3.29 ve Tablo 3.30, eğitim düzeyine göre Finansal Okur Yazarlık Ölçeği (FOYÖ) istatistiklerini, varyans homojenlik testini, ANOVA testini ve post-hoc karşılaştırma sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3.27: Eğitim Düzeyine Göre FOYÖ Grup İstatistikleri

	N	Anlamı	Standart Sapma	Std. Hata	%95 Güven Aralığı		Min.	Maks.
					Alt Sınır	Üst Sınır		
Lisans	334	4,0262	0,71584	0,03917	3,9491	4,1032	1,48	5,00
Yüksek Lisans	63	4,1791	0,61445	0,07741	4,0244	4,3339	2,00	5,00
Doktora	8	3,4850	0,86201	0,30477	2,7643	4,2057	2,48	4,92
Toplam	405	4,0393	0,70884	0,03522	3,9700	4,1085	1,48	5,00

Tablo 3.27, üç eğitim düzeyine (lisans, yüksek lisans, doktora) ait FOYÖ puanlarının ortalamalarını, standart sapmalarını, standart hatalarını, %95 güven aralıklarını, minimum ve maksimum değerlerini içerir. Toplam 405 katılımcının yer aldığı çalışmada, genel FOYÖ ortalaması 4,0393 (standart sapma = 0,70884) olarak hesaplanmıştır. En yüksek ortalama yüksek lisans grubunda ($4,1791 \pm 0,61445$), en düşük ortalama ise doktora grubunda ($3,4850 \pm 0,86201$) gözlenmiştir. Bu, yüksek lisans mezunlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin lisans ve doktora mezunlarına kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Güven aralıkları, yüksek lisans grubunun üst sınırının (4,3339) diğer gruplardan daha yüksek olduğunu, doktora grubunun ise daha geniş bir aralığa sahip olduğunu (2,7643-4,2057) ortaya koyar.

Tablo 3.28: Eğitim Düzeyine Göre FOYÖ Homojenlik Testi

Levene İstatistik	df1	df2	Sig.
0,657	2	402	0,519

Tablo 3.28, eğitim düzeylerinin FOYÖ puanlarının varyanslarının homojenliğini değerlendiren Levene testi sonuçlarını sunar. Levene istatistiği 0,657, serbestlik dereceleri $df1=2$, $df2=402$ ve anlamlılık düzeyi (Sig.) 0,519 olarak bulunmuştur. Anlamlılık değerinin 0,05'ten büyük olması, varyansların homojen olduğunu ve parametrik testlerin (ANOVA) güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini doğrular.

Tablo 3.29: Eğitim Düzeyine Göre FOYÖ Anova Testi

	Karelerin Toplamı	Df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arasında	3,748	2	1,874	3,781	0,024
Gruplar İçinde	199,246	402	0,496		
Toplam	202,993	404			

Tablo 3.29, eğitim düzeyleri arasındaki FOYÖ puan farklarının ANOVA testi sonuçlarını sunar. Gruplar arası kareler toplamı 3,748 ($df=2$), grup içi kareler toplamı 199,246 ($df=402$) ve toplam kareler toplamı 202,993 ($df=404$) olarak hesaplanmıştır. Gruplar arası ortalama kare 1,874, grup içi ortalama kare 0,496'dır. F istatistiği 3,781 ve anlamlılık düzeyi (Sig.) 0,024'tür. Anlamlılık değerinin 0,05'ten küçük olması, eğitim düzeyleri arasında FOYÖ puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu gösterir.

Tablo 3.30: Eğitim Düzeyine Göre FOYÖ Post-Hoc (Games-Howell) Testi Çoklu Karşılaştırma

(I) Eğitim Durumu	(J) Eğitim Durumu	Anlamı Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.	%95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Lisans	Yüksek Lisans	-0,15298	0,08676	0,187	-0,3595	0,0535
	Doktora	0,54115	0,30727	0,248	-0,3567	1,4390
Yüksek Lisans	Lisans	0,15298	0,08676	0,187	-0,0535	0,3595
	Doktora	0,69413	0,31444	0,130	-0,2061	1,5943
Doktora	Lisans	-0,54115	0,30727	0,248	-1,4390	0,3567
	Yüksek Lisans	-0,69413	0,31444	0,130	-1,5943	0,2061

Bağımlı değişken: Ölçek ort

Tablo 3.30, hangi eğitim düzeylerinin birbirinden farklı olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell post-hoc test sonuçlarını sunar. Lisans ve yüksek lisans

grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (ortalama fark = -0,15298, Sig. = 0,187). Lisans ve doktora grupları arasında da anlamlı bir fark gözlenmemiştir (ortalama fark = 0,54115, Sig. = 0,248). Yüksek lisans ve doktora grupları arasında da anlamlı bir fark bulunmamıştır (ortalama fark = 0,69413, Sig. = 0,130). Bu sonuçlar, ANOVA testinde bulunan anlamlı farkın spesifik grup çiftleri arasında belirgin olmadığını gösterir.

Araştırma sonucunda, hem FOYA hem de FOYÖ verilerine göre sıfır hipotezi (H_0) reddedilmiş ve alternatif hipotez (H_1) kabul edilmiştir. Lusardi ve Mitchell (2011) yaptıkları çalışmada eğitim düzeyinin finansal okuryazarlıkta anlamlı fark yarattığı; üniversite ve yüksek lisans mezunlarının lise mezunlarına göre daha yüksek finansal okuryazarlık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ, ÖNERİ VE TARTIŞMA

Günümüz dünyasında finansal piyasaları aktif kullanan kişi sayısı hızla artış göstermektedir. Bireyler günlük yaşamlarında finansal piyasalardan giderek daha fazla faydalanmaya başlamıştır. Finansal piyasa ağlarının genişlemesi ve ürün çeşitliliğinin artması, bu piyasaları daha karmaşık hale getirmektedir. Teknolojik yeniliklerle, finansal piyasalara katılım gösteren birey sayısı artarken, piyasaların karmaşıklığı derinleşmekte ve yeni riskler ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin teknolojik değişimleri takip edebilmeleri ve ortaya çıkan riskleri en aza indirebilmeleri için orta düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olmaları zorunlu hale gelmektedir.

Yeterli finansal bilgiye sahip olmayan bireyler, yanlış kararlar alarak hem hane halkı ekonomisini hem de ülke ekonomisini olumsuz etkileyebilmektedir. Bireylerin finansal hatalarını en aza indirmesi, hem hane halkı hem de ülke ekonomisi açısından kritik öneme sahiptir. Bu sorunun çözümünde en etkili yöntem, finansal okuryazarlık ve finansal eğitim programlarıdır. Finansal okuryazarlık, son yıllarda gerek bireysel düzeyde gerekse ülkelerin ekonomi politikaları bağlamında büyük önem kazanmıştır. Türkiye’de de finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek amacıyla, özellikle lisans öğrencileri, kamu sektörü çalışanları, hane halkları ve çeşitli meslek gruplarından oluşan örneklemeler üzerinden çalışmalar yürütülmektedir.

Kişilerin hem teknolojik değişimleri takip etmesi hem de oluşan bu riskleri en aza indirebilmeleri için finansal okuryazarlık düzeylerinin iyi olması kaçınılmazdır.

Bir ülkede ekonomik sistem vergi bilinci oluşmuş ve vergisini düzenli şekilde ödeyen işletmeler ve bireyler sayesinde daha sağlıklı işleyecektir. İşte bu noktada vergi bilincinin oluşması ve düzenli vergi ödemesinin sağlanması için vergiyi tarh ve tahakkuk ettiren vergi dairelerine büyük sorumluluk düşmektedir. Bu sebeple vergi dairesinin büyük çoğunluğunu oluşturan gelir uzmanlarının finansal okuryazarlık düzeyleri daha sağlıklı bir vergisel sistem kurulmasında önemli olup güçlü bir ekonomik sistem kurulmasını sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda ülkemizin vergisel sisteminin sağlıklı çalışmasında aktif rol alan gelir uzmanlarının demografik özellikleri göz önüne alınarak finansal okuryazarlık düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların yatırım araçlarıyla ilgili kararları, finansal ürünler hakkında bilgi düzeyleri ve finansal ürünleri kullanım sıklıklarını değerlendiren

finansal sorular ile demografik sorulardan oluşan anket çalışması birlikte yürütülmüştür.

Türkiye genelinde 405 gelir uzmanının katılımıyla Google forms üzerinden on-line olarak gerçekleştirilen anket çalışmasıyla bir takım sonuçlara ulaşılmıştır.

Tez çalışması kapsamında toplanan veriler göz önünde bulundurulduğunda, iki farklı veri seti(anket ve ölçek) üzerinde analiz süreci yürütülmüştür. Finansal okuryazarlık anketi ve finansal okuryazarlık ölçeğinden elde edilen veriler, istatistiksel analiz için uygun formata getirilmiştir. Anket ve ölçekteki maddeler toplanarak ortalamaları hesaplanmış ve puanlar belirlenmiştir. Ardından, istatistiksel analizlerin yöntemine karar vermek amacıyla normallik testi ve uç değer taramaları gerçekleştirilmiştir.

Gelir uzmanlarının finansal okuryazarlıklarının incelenmesinde toplanan anket ve ölçek verilerinin demografik değişkenlere göre karşılaştırılmasında parametrik varsayımlar yerine getirildiği durumlarda iki grup ortalamasını karşılaştırmak için t testi (t testi), ikiden fazla gruplar karşılaştırıldığında ise varyans analizi (Anova testi) kullanılmıştır. Varyans analizi sonuçlarının anlamlı olması sonucunda, hangi gruplar arasında anlamlı farklılığın olduğunu görebilmek için post-hoc testi kullanılmıştır. Sonuçların yorumlanmasında 0.05 Anlamlılık düzeyi ölçüt olarak alınmıştır (Field, 2013). Araştırma boyunca elde edilen verilerinin istatistiki analizinde IBM SPSS İstatistiks 20 paket programı kullanılmıştır (IBM Corp, 2011).

Çalışma verilerine göre; cinsiyet açısından, kadınların finansal okuryazarlık ortalamaları erkeklere kıyasla biraz daha yüksek olsa da, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Dağılımın hafif sola çarpık ve basık olması, finansal okuryazarlık eğitimlerinin farklı bilgi düzeylerine hitap edecek şekilde özelleştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, finansal okuryazarlık programlarının tasarlanmasında demografik faktörlerin dikkate alınmasının yanı sıra, genel eğitim ihtiyaçlarına odaklanmanın önemini vurgulamaktadır.

Bekâr katılımcıların daha yüksek standart sapma değerleri, finansal okuryazarlık düzeylerinde daha fazla çeşitlilik olduğunu ifade etmektedir. Bu bulgular, evli bireylerin ailevi sorumluluklar nedeniyle finansal konularda daha bilinçli olabileceğini, ancak bu farkın genelleştirilebilir bir etkiye sahip olmadığını

düşündürmektedir. Finansal okuryazarlık eğitimleri, medeni durumdan bağımsız olarak tüm bireylerin ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde tasarlanmalıdır.

Çalışmamızın demografik verilerinin analizinde; cinsiyet açısından erkek katılımcıların, yaş grubu açısından 31-35 yaş aralığındaki katılımcıların, medeni durum açısından evli katılımcıların, çocuk sayısı açısından çocuksuz katılımcıların, gelir düzeyi açısından aylık 40.000 – 49.999 TL gelire sahip katılımcıların ve öğrenim düzeyi açısından lisans mezunu katılımcıların çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların bağımsız olarak kendilerini finansal okuryazar olarak değerlendirmeleri istenmiş ve katılımcıların % 44,4'ü kendisini finansal okuryazar olarak görürken, % 27,1' kendini finansal okuryazar olarak görmemektedir.

Gelir ve giderlerinin kaydının tutulması ile ilgili soruya katılımcılardan %38,7'si önemli şeylerin kaydını tuttuğunu, %32,5'i kayıt tutmadığını ancak genel olarak gelir ve giderlerini bildiğini, %24,3'ü her şeyin kaydını tuttuğunu ve geri kalanı ise hiçbir kayıt tutmadığını belirtmiştir.

Katılımcılara finansal ürünleri ve hizmetleri ne düzeyde bildikleri sorusu yöneltilmiş olup; bireysel emeklilik, mevduat hesabı, ipotekli kredi, tüketici kredisi, hisse senedi, kredili mevduat hesabı ve altın hesabı konularında bilgilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında mortgage konusunda hiç bilgilerinin olmadığını ve son olarak bono ve tahvil konusunda da az bilgilerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılara internet bankacılığı üzerinden yaptıkları işlemlerin sıklıkları sorulmuştur. Para transferi (Havale,EFT), kredi kartı hareketlerini inceleme, hesap hareketlerini inceleme, fatura ödeme ve piyasa verilerini takip etme işlemlerini sık sık yaptıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında kredi kartı borcu ödeme işlemlerini sürekli yaptıklarını belirtirken, yatırım fonu alım-satımını ve nakit avans çekme işlemlerini hiçbir zaman internet bankacılığı üzerinden yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların %58,4'ünün bir sigorta poliçesine sahip olduğu, %41,6'sının ise herhangi bir poliçeye sahip olmadığı anlaşılmıştır.

Katılımcılardan %67,1'inin daha önce tüketici kredisi kullandığı, %32,9'unun ise daha önce kredi kullanmadığı cevabı alınmıştır.

Çalışmanın demografik verileri incelendiğinde Medeni durum, yaş, çocuk sayısı, gelir düzeyi ve eğitim düzeyi, finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı farklılıklar

olduğu görülmüştür. Özellikle evli bireylerin, 36-40 yaş grubu, yüksek gelir gruplarının ve yüksek lisans mezunlarının daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bunun yanında Cinsiyetin finansal okuryazarlık üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı anlaşılmıştır.

Ölçek puanları (FOYÖ) genel olarak anket puanlarından (FOYA) daha yüksektir. Bu, ölçeğin daha olumlu bir finansal okuryazarlık algısı ölçtüğünü veya farklı boyutları ele aldığını gösterebilir.

Doktora grubundaki küçük örnek büyüklüğü ($n=8$), bu gruba ilişkin bulguların genellemesini sınırlandırmıştır.

Bu analiz, finansal okuryazarlık düzeyinin demografik faktörlere göre değişimini net bir şekilde ortaya koymuş ve hedefe yönelik eğitim programları için değerli ipuçları sunmuştur. Bu doğrultuda, finansal okuryazarlık eğitimi özellikle aylık 40 bin TL altı gelir gruplarına, dört veya daha fazla çocuk sahibi bireylere ve lisans mezunlarına yönelik olarak güçlendirilmelidir. Ayrıca, düşük gelirli, bekâr ve ileri yaş gruplarına odaklanan eğitim programları geliştirilebilir. Gelecek araştırmalarda, doktora mezunlarının finansal okuryazarlık düzeyini daha iyi anlamak amacıyla bir örneklem kullanılabilir; finansal okuryazarlık ölçeği ile anket arasındaki farkların nedenleri (örneğin maddelerin yapısı veya ölçüm kapsamı) ayrıntılı olarak incelenebilir; çocuk sayısı ve gelir düzeyi gibi değişkenlerin etkisini derinlemesine anlamak için nitel yöntemler de entegre edilebilir.

Metodolojik olarak bakıldığında normallik varsayımlarının sağlanması, analizlerin güvenilirliğini artırdığı söylenebilir. Games-Howell post-hoc testi, varyansların homojen olmadığı durumlarda doğru bir seçim olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- İstanbul Menul Kıymetler Borsası (1998). *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu*. Mart Matbaacılık.
- Afşar, A. (2007). Finansal Gelişme İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(36), 188-198.
- Akyol, A. (2016). *Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim: Türkiye ve Dünya'dan Örnekler*. (Cilt 71). Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Dergisi.
- Akyüz, A. (1993). Uluslararası Finansal Piyasalar ve Türkiye. *İşletme ve Finans Dergisi*(87), 11.
- Al-Tamimi, H. A. (2009). Financial literacy and investment decisions of UAE investors. *The Journal of Risk Finance*, 10(5), 500-516.
- Altan, F. ve Biçer, E. B. (2017). Sağlık Bakanlığına Bağlı Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi. *Business&Management Studies: An International Journal*, 5(2), 481-499.
- Altıntaş, K. M. (2008). *Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi "Toplumda Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Yükseltilmesi ve Bireylerde Asgari Finans Kültürünün Oluşturma Süreci*. Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı.
- Apak, S. ve Uyar, M. (2011). *Türev Ürünler ve Finansal Teknikler*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Aslan. (1995). Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ve Vergilendirilmesi. İstanbul: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, N. ve Terzi, N. (2013). *Küresel Finans*. İstanbul: Hiperlink Yayıncılık.
- Aslantaş, A. (2016). Kripto Para Birimleri, Bitcoin ve Muhasebesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 349-366.
- Aydın, N. (2013). *Finansal Sistem ve Finansal Piyasalar. Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Aydın, N. vd. (2013). *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aykut. (2022). Finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi: Isparta ili örneği.

- Bağcı, H. ve Arabacı, S. M. (2019). Finansal okuryazarlık düzeyinin ve finansal okuryazarlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(3), 68-88.
- Balcı, S. (2022). Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve sosyoekonomik önemi: Bilecik ili örneği.
- Beal, D. J. (2003). Financial literacy among Australian university students. *Economic Papers: A Journal of Applied Economics and Policy*, 22(1), 65-78.
- Beres, D. ve Huzdik, K. (2012). Financial Literacy and Macro-Economics. *Public Finance Quarterly*, 57(3), 298-312.
- Biçer, E. B. ve Altan, F. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık İle İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1501-1517.
- BİST. (2019). Öğrenci Eğitim Programı. <http://www.borsaistanbul.com> adresinden alınmıştır.
- Bozkurt, E. (2022). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi.
- Bozkurt, O. (2022). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*(66), 1-18.
- Canbaş, S., ve Doğukanlı, H. (2007). *Finansal Pazarlar*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Ceylan, A., ve Korkmaz, T. (2004). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*. İstanbul: Ekin Kitapevi Yayınları.
- Chen, H. Volpe, R.P. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 7(2), 107-128.
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling Techniques (3rd ed.)*. New York.
- Cude, B. J. (tarih yok). College students and financial literacy: What they know and what we need to learn. Proceedings of the Eastern Family Economics and Resource Management Association. 102-109.
- Çakırer, M. (2019). *Finansal Okuryazarlık*. Bursa: Ekin Yayınevi. s.212. Bursa: Ekin Yayınevi.

- Çelebician, G. (1976). Mevduat Sertifikaları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 274-275.
- Demir, T. (2021). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyesi: Yıldız Teknik Üniversitesi örneği.
- Dew, J. ve Xiao, J.J. (2011). The financial management behavior scale: Development and validation. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(1), 43-59.
- Dursun, Y. (2021). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyesi üzerine bir araştırma: Yeditepe Üniversitesi örneği.
- Dünya Bankası. (2009). Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Okuryazarlığın Durumu: Tüketicileri Güçlendirerek Finansa Erişimi Teşvik Etmek. 2.
- Efeoğlu, R. (2021). Finansal Gelişmenin Vergi Gelirleri Üzerine Etkisi: Geçiş Ekonomileri Örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 312-325.
- Egeli, A. (2021). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyesi üzerine bir araştırma: Yeditepe Üniversitesi örneği [Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Ekinci, T. (2022). Hanehalkının finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Konya ili örneği.
- Ergün, B., Şahin, A., ve Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 847-864.
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics (4th ed.)*. London: Sage Publications.
- FODER, F. O. (2019). <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/> adresinden alınmıştır.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.)*. Boston.
- Geylan, R. (1985). *Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim sorunları*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Goodhart, C. (2010). The Changing Role Of Central Banks. *Monetary and Economic Department*.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

- Gökmen, H. ve B. İ. (2009). Mevduat Bankalarında İlişkisel Fayda ile Müşteri Memnuniyeti Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme: İzmir İli Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 1-32.
- Görmüş, Ş., Albayrak, A. vd. (2021). *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.
- Güler, E. (2015). Hane halkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Sakarya.
- Güler, E. (2021). Akademisyenlerin davranışsal önyargıları ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi üzerine bir araştırma [Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Gülner, M. (2022). Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin ölçülmesi: Konya ve Karaman illeri örneği .
- Gülner, M. (2022). Çiftçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin ölçülmesi: Konya ve Karaman illeri örneği(Yüksek Lisans Tezi).
- Günel, M. (2006). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Yeni Dönem Yayınları.
- Günel, M. (2006). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Yeni Dönem Yayınları.
- Gündoğdu, A. (2016). *Finansal Piyasalar ve Kurumlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gündoğdu, A. (2018). *Finansın Temel Teorileri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Gündoğdu, A. (2020). *Finansal Okuryazarlık Araştırmaları*. Ankara: Gazi Yayınları.
- Güney, G. (2022). İslami finansal okuryazarlık: Vergi müfettişleri üzerine bir araştırma.
- Güvel, E. A. ve Güvel, A. Ö. (2010). *Sigortacılık*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hayta, A. B. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (1994). 24 Aralık 1994 tarih ve 22151 RG sayılı Vergi Daireleri Kuruluş ve Görev Yönetmeliği.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2009). 26 Aralık 2009 tarih ve 27444 sayılı RG Gelir İdaresi Başkanlığı Gelir Uzmanlığı Yönetmeliği. <https://www.vergiuzmanlari.org/>. adresinden alındı

- Hogarth, J. M. ve Hilgert, M. A. (2002). *Financial Knowledge, Experience And Learning Preferences: Preliminary Results From A New Survey On Financial Literacy*.
- İbicioğlu, M. (2006). Türkiye’de Mali Aracılar Sektörünün Mali Aracılar İçindeki Yeri ve Finansal İşlemlerin Mali İstatistiklere Yansıtılması. *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi)*. Ankara.
- IBMCorp. (2011). *IBM SPSS Statistics for Windows, Version 20.0*. Armonk, NY: IBM Corp.
- İçke, B. T. (2017). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Beta Yayınları.
- İşık, İ., Ayık, S. ve Koç, S. (2019). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin tespit edilmesi: Adnan Menderes Üniversitesi İİBF öğrencileri örneği. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), 1-25.
- Kadoya, Y. ve Khan, MSR. (2020). Financial literacy in Japan: New evidence using financial knowledge, behavior, and attitude. *Sustainability*.
- Karan, M. B. (2022). *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karslı, M. (2004). *Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler*. . İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Kaya, M. (2019). Akademik Personelin Finansal Yönetim Davranışlarının Değerlendirilmesi: TRA1 Bölgesi Örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Kılıç. (2014). *Kobi Sahipleri ve Finansçı Olmayan Yöneticiler için Finans*. Ankara: Sinemis Yayınevi.
- Kılıç, S. (2002). *Türkiye’de Yatırım Fonlarının Performanslarının Değerlendirilmesi*. Ankara: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.
- Kılıç, Y., Ata, H. ve Seyrek, İ. H. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finans Dergisi*.
- Kılınç, E. ve Antepli, A. (2020). Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Kamu Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(43), 95-109.

- Kılınç, E. ve Antepli, A. (2020). Bazı sosyo-demografik değişkenler açısından kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 75(2), 1-25.
- Korkmaz, T. ve Ceylan, A. (2012). *Finansal Teknikler*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Koçyiğit, S. (2014) Finansman Tarihi ve Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi
- Köksal, A. (2019). Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim ve Finansal Erişim Düzeylerinin Kamu Çalışanları Üzerinde İncelenmesi: Ankara Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. ankara.
- Kösal, S. (2019). Kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık ve finansal erişim düzeylerinin incelenmesi: Bir kamu kurumu örneği .
- Kulak, Ü. (2021). Esnafların finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Muğla ili örneği.
- Lusardi, A. ve Mitehell. (2008). Planning and financial literacy: How do women fare? *American Economic Review*, 98(2), 413-417.
- Lusardi, A. ve Tufano, P. (2009). Debt Literacy, Financial experiences, and overindentedness.
- Mandell, L. ve Klein, L. S. (2007). *Motivation and financial literacy. Financial Services Review* (Cilt 16).
- Mason, C.L.J. ve Wilson, R.M.S. (2000). Conceptualising financial literacy. Loughborough University Business School Research Series Paper.
- Mercan, M. ve. (2012). Eğitim Düzeyinin Ekonomik Rasyonellik ve Finansal Okuryazarlık Üzerindeki Etkisi: Ulaştırma Bakanlığı Şubesi Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Mışkın, F. ve Eakins, S. (2012). *Financial Markets and Institutions*. Boston: Prentice Hall.
- Murphy, J. L. (2013). Psychometric evaluation of the Financial Coping Inventory among low-income, uninsured individuals. (Doktora Tezi). University of Georgia, Athens, GA.
- Oktay, M. (2019). Finansal okuryazarlık düzeyinin bireylerin tasarruf eğilimi üzerindeki etkisi: Kırıkkale Üniversitesi akademik ve idari personeli üzerine bir uygulama.

- Özdemir. (2015). Aracı Kurumların Gerçekleştirdikleri Kaldıraçlı Alım Satım (Forex)İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17(4).
- Özdemir, F. S. (2011).). Finansal Raporlama Sistemlerinin Bilginin İhtiyaca Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi: İMKB ŞirketlerindeFinansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle Bir Uygulama. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, 15-30. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütüsü.
- Özer, D. (2020). Kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesine yönelik bir inceleme: Çanakkale örneği.
- Öztürk, E. (2014). Finansal okuryazarlık ve para yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi akademik personel üzerine bir uygulama.
- Öztürk, E. ve Yusuf, D. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*(68), 113-134.
- Öztürk, N. (2019). Cinsiyetin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisi. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 5(2), 1-20.
- Öztürk, V., Bal, H. ve Bal, E. Ç. (2007). “Finansal Kiralama ve İMKB’de İşlem gören Şirketlerde Kullanılma Düzeyi”. *Gazi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*(2), 67-86.
- Parasız, İ. (2007). *Finansal Kurumlar ve Piyasalar*. Bursa: Hiperlink Yayınevi.
- Parasız, İ. (2007). *Modern Bankacılık-Teori Ve Uygulama*. İstanbul: Ezgi Yayınevi.
- Parasız, İ. (2009). *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Hiperlink Yayınevi.
- Pata, K. ve Ela, M. (2020). Türkiye’de finansal gelişmenin vergi gelirleri üzerindeki etkileri: Fourier eşbütünleşme ve nedensellik testleri. *Mali Çözüm Dergisi*, 171-188.
- Polat, G. T. (2022). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin analizi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi örneği.
- Sam, A. S. (2012). Finansal davranış ve psikolojik faktörler üzerine bir inceleme.
- Samar, M. (2018). Yatırım Aracı Olarak Kaldıraçlı/Marjlı Forex İşlemi ve Fıkhi Değerlendirmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2).

- Sancak, E. (2012). *Bireysel Tasarruf Ve Yatırımları Koruma Rehberi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sancak, E. (2012). *Bireysel Tasarruf Ve Yatırımları Koruma Rehberi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sarıgül, H.(2014).Kümeleme Analizi İle İllerin Bankacılık Hizmetlerine Erişim ve Kullanım Göstergelerinin Karşılaştırılması, C.89,Sy.2014, s.41-62.*Bankacılar D*(89), 41-62.
- Sarıgül, H. (2014). Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri üzerine bir araştırma: Necmettin Erbakan Üniversitesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(30), 106-118.
- Satoğlu, S. (2014). Yatırımcıları koruma aracı olarak finansal okuryazarlıkve Türkiye bireysel uygulaması. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi/Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- SPK. (2014). SPK ile Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Arasında İş Birliği Protokolü. 14 Ocak 2019 tarihinde <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20140225/0> adresinden alınmıştır.
- Şahin, M. ve Barış, S. (2017). Finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışları: Kamu çalışanları üzerine bir inceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 77-103.
- Şantaş, F. ve Demirgil, B. (2015). Ekonomi Okuryazarlığı Düzeyinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*(48), 46-60.
- Taşcı, M. (2011). Okullarda Temel Finans Eğitimi Verilmesinin Önemi, Dünya Uygulamaları, Öneriler. *Sermaye Piyasası Dergisi*, 5, 95-98.
- TCMB. (2011). *Dünyada Ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim Ve Finansal Eğitim*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Banası. (2015). Finansal eğitim. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Finansal+Egitim>
- TCMB. (2019). Finansal Okuryazarlık ve Ekonomi Eğitimi,. <https://www.tcmb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- TEB, T. E. (2019). Finansal Okuryazarlık. <https://www.teb.com.tr> adresinden alınmıştır.

- Temizel. (2010). *Mavi yakalılarda ekonomi okuryazarlık*. İstanbul: Beta Yayınlar.
- Temizel. (2010). *Mavi Yakalılarda Ekonomi Okuryazarlık İstanbul*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1).
- Temizel, F. ve Özgüler, İ. (2015). Finansal Eğitime Bakış. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi C.:3 S.:1 Yıl:2015*, ss. 1-16, 3(1), 1-16.
- Timuçin, A. (2021). Kahramanmaraş'ta kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Tita, A. F. ve aziakpono, M. J. (2017). *The Effect of Financial Inclusion on Welfare in sub-Saharan Africa: Evidence from Disaggregated Data*.
- Tunalı, H. (2020). Finansal Piyasalar ve Kurumlar. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Tunay, B. (2005). *Finansal Sistem*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Tuncel, F. B. (2021). Aracıların finansal okuryazarlıklarının belirlenmesi: Bingöl uygulaması .
- Ünal, S. ve Düğer, Y. S. (2011). Akademik Personelin Finansal Gönenç Hâli ile Finansal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Ampirik Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*(1), 213-226.
- Xiao, J. J. (2006). Applying behavior theories to financial behavior. In *Handbook of Consumer Finance Research*.
- Yahşi, F. (2014). Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim Ve Bir Model Önerisi. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Yalçın, K. (2008). *Uluslararası Finansman*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yaslıdağ, B. (2014). *Forex Piyasası İşlemleri (Türev Piyasalar-Teknik Analiz)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yeldan, E (2021). Küreselleşme ve pandemi: Küresel ekonomi ve Türkiye üzerine etkiler. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 11(129), 22-35.

- Yıldırım, M. (2019). Blok Zincir Teknolojisi, Kripto Paralar ve Ülkelerin Kripto Paralara Yaklaşımları. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(20), 265-277.
- Yılmaz, D. (2011). Finansal eğitim ve finansal farkındalık: zorluklar, fırsatlar ve stratejiler. İstanbul: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Yücel, E. ve Kuyumcu, O. (2018). Finansal okuryazarlığın makroekonomik önemi ve ülkemizde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Bursa ili uygulaması. *Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(35), 1-28.

EK-1: ANKET FORMU

GELİR UZMANLARINA YÖNELİK FİNANSAL OKURYAZARLIK ANKETİ

Bu anket formu Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan "GELİR UZMANLARININ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA" başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önemlidir. Ankette yer alan sorulara içtenlikle ve HİÇBİR SORUYU ATLAMADAN yanıt vermeniz, araştırmanın bilimsel geçerliliği ve güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

A.FİNANSAL OKUR-YAZARLIK İLE İLGİLİ KİŞİSEL ÖZELLİKLER

1. Kendinizi finansal okuryazar biri olarak değerlendirir misiniz? (X) ile işaretleyiniz	Finansal Okuryazar Değilim Kararsızım Finansal Okuryazarım				
2. Gelirlerinizin ve giderlerinizin kaydını tutar mısınız?	Evet, her şeyin kaydını tutarım. Evet, önemli şeylerin kaydını tutarım. Hayır, kayıt tutmam ancak genel olarak gelir ve giderlerimi bilirim. Hayır, hiçbir kayıt tutmam.				
3. Tasarruflarınızı nasıl değerlendirirsiniz? Lütfen ilk 3 tercih olan şıklarınızı tabloya yerleştiriniz.	Tüketime harcarım Nakit olarak saklarım Hesabıma yatırırım Hisse senedi alırım Yatırım fonu alırım Döviz alırım Kendi işime yatırım yaparım Altına yatırırım Mücevherata yatırırım Diğer				
4. Gelirinizin tamamını harcadığınızda sonrasında genel olarak ne yaparsınız? Lütfen ilk 3 tercih olan şıklarınızı tabloya yerleştiriniz.	Harcamaları kısıyorum Tasarruflarımı harcarım Kredi kartı kullanırım Banka kredisi alırım Arkadaşımdan borç alırım Akrabalarımızdan borç alırım Hisse senedi fon satarım Diğer				
5. Finansal verileri takip ederken aşağıdaki kaynaklardan hangilerini kullanıyorsunuz? Lütfen ilk 3 tercihiniz olan şıkları tabloya yerleştiriniz.	Reklamlar Gazeteler, dergiler, Tv prog.ları Uzman web siteleri Forum web siteleri Bankamla görüşerek Bağımsız finansal danışmanlar Arkadaşlar ve tanıdıkları Sosyal medyadan Diğer kaynaklar Herhangi bir kaynak kullanmıyorum				
	Ürün veya Hizmet	1	2	3	4

6. Lütfen dörtlü ölçek ile aşağıda yer alan finansal ürünleri ve hizmetleri ne düzeyde bildiğinizi tablonun soltarafındaki kısımda belirtiniz. “1” ürün veya hizmeti hiç duymadığınızı, “4” ise ürün veya hizmet hakkında ayrıntılı bilginiz olduğunu belirtir. <u>Tablonun sağ kısmında bu ürün ve hizmetlere sahip olma durumunuzu (X) ile işaretleyiniz.</u>	Bireysel Emeklilik(BES)				
	Mevduat Hesabı				
	Mortgage				
	İpotekli Kredi				
	Tüketici Kredisi				
	Hisse Senedi				
	Bono ve Tahvil				
	Kredili Mevduat Hesabı				
	Altın Hesabı				

7. İnternet bankacılığı mobil bankacılık üzerinden yaptığınız işlemleri ve sıklıklarını tabloda işaretleyiniz.

İşlem Adı	HiçbirZaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Sürekli
Para transferi (Havale,EFT)					
Kredi kartı hareketlerini inceleme					
Hesap hareketlerini inceleme					
Kredi kartı borcu ödeme					
Fatura ödeme					
Döviz alım-satımı					
Yatırım fonu alım-satımı					
Nakit avans çekme					
Piyasa verilerini takip etme					
Diğer İşlemler					

8. Herhangi bir sigorta poliçesine sahip misiniz?	Evet Hayır
9. Bugüne kadar tüketici kredisi kullandınız mı?	Evet Hayır

B.FİNANSAL OKURYAZARLIK ÖLÇEĞİ

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
--	--	----------------------------	--------------	------------	-------------	---------------------------

1	Bankamatik veya kredi kartımın kaybolması veya çalınması durumunda ne yapacağımı bilirim.					
2	Kredi kartı kullanırken gelirime göre harcama yaparım.					
3	Kullandığım veya kullanacağım kredinin vade yapısında aylık ödeme durumumu dikkate alırım.					
4	Almış olduğum kredi tutarını kredinin amacına uygun olarak kullanırım.					
5	Kredi borcumu erken kapattığımda ödenecek tutarda avantaj sağlar.					
6	Bir bankada kötü bir kredi sicilim varsa başka bir bankaya kredi talebi yaptığımda bunun görüleceğini ve dikkate alınacağını bilirim.					
7	Bankaya gitmeden de kredi notumu öğrenebilirim.					
8	Finansal bir hizmet alırken o hizmete yönelik bütün şart ve sözleşmeleri okurum.					
9	Sözleşme öncesi bilgi formunu mutlaka okurum.					
10	İnternet bankacılığıyla ne tür işlemler yapılabileceğini bilirim.					
11	İnternet bankacılığı kullanmanın ne tür avantajlar sağladığını bilirim.					

12	Virman, Havale, EFT gibi para transfer türleri arasında farkı bilirim.					
13	IBAN numarasının ne olduğunu bilirim.					
14	Bir bankamatik kartı üzerinde yazan numaralardan hangilerinin şube kodu hangilerinin müşteri ve hesap numarası olduğunu ayırt edebilirim.					
15	Faiz oranlarında meydana gelen değişimlerin etkisini yorumlayabilirim.					
16	Döviz fiyatlarındaki artış veya azalışların etkisini yorumlayabilirim.					
17	Altın, döviz ve petrol fiyatlarındaki değişimlerin sebeplerini yorumlayabilirim.					
18	Sigorta yaptıracağım zaman ne tür sorular sormam gerektiğini bilirim.					
19	Yaptırdığım sigorta poliçemin hangi teminatları kapsadığını bilirim.					
20	Sigorta yaptırmanın iyi bir yatırım olduğuna inanırım.					

21	Kredi kullanırken hayat sigortası yaptıranın beni, olası biryaşam kaybı durumunda kullandığım kredinin finansal yükünden kurtarır.					
22	Gelecekte oluşabilecek riskler veya planlanmamış harcamaları için yatırım yapmak gerekir.					
23	Bireysel emeklilik sisteminin sağladığı avantajları bilirim.					
24	Ekonomi ve finans haberlerini takip ederim.					
25	Finans konularında eğitim almayı isterim.					

C. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİZ

1. Cinsiyetiniz	Kadın Erkek
2. Yaşınız	21-25 26-30 31-35 36-40 41-45 46-50 51 ve üstü
3. Medeni Durumunuz	Bekar Evli
4. Kaç çocuğunuz var?	0 1 2 3 4 5 ve üstü
5. Aylık net gelirinizi yazınız	40.000 TL altı 40.000 TL-49.999 TL 50.000 TL-59.999 TL 60.000 TL-69.999 TL 70.000 TL üstü
6. Öğrenim düzeyiniz nedir?	Lisans Yüksek Lisans Doktora
7. Çalıştığınız kurum ve unvanınızı yazınız.	

ANKET BİTTİ. CEVAPLADIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜRLER